Evaluatie
Passend Onderwijs

Past elke leerling in Passend onderwijs?

Een case-studie naar passend aanbod en het ontwikkelingsperspectief

Corien van der Linden
Heleen van der Stege
José van der Hoeven

Past elke leerling in Passend onderwijs?

Een case-studie naar passend aanbod en het ontwikkelingsperspectief

CED-Groep
Corien van der Linden, Heleen van der Stege en José van der Hoeven

Linden, C. van der, Stege, H. vander, Hoeven, J. vander
Past elke leerling in Passend onderwijs?
Passend aanbod en het OPP in de praktijk. Een case studie. April, 2017.
Rotterdam: CED-Groep; Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Dit is publicatie nr.23 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs.

ISBN: 978-94-6321-013-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the author and the publisher holding the copyrights of the published articles.

Uitgave en verspreiding:
Kohnstamm Instituut
Plantage Muidergracht 24, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
Tel. 020-525 1226
www.kohnstamminstituut.uva.nl
© Copyright Kohnstamm Instituut, 2017

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie Passend Onderwijs (2014-2020).
NRO-projectnummer: 405-15-750

1 Inleiding 3
1.1 Introductie 3
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen 4
1.3 Opzet van het onderzoek 5
1.3.1 Onderzoeksmethode 6
1.4 Leeswijzer 8
2 Deel 1. Passend aanbod 9
2.1 Primair onderwijs 9
2.1.1 PO – Casus 1 gedragsproblemen, thuiszitter 9
2.1.2 PO – Casus 2 syndroom van Down 11
2.1.3 PO (SO) - Casus 3 ontwikkelingsachterstand en TOS 13
2.1.4 PO (SO) – Casus 4 lage intelligentie en TOS 15
2.1.5 PO (SO) - Casus 5 ontwikkelingsachterstand en SI 16
2.1.6 PO - Casus 6 slechtziend 17
2.1.7 PO – casus 7 terugplaatsing regulier 19
2.1.8 PO - Casus 8 autisme 21
2.1.9 PO (SO) - Casus 9 thuiszitter 22
2.1.10 Terugkerende aspecten primair onderwijs 24
2.2 Voortgezet onderwijs 25
2.2.1 VO (MAVO) - Casus 1 NAH 25
2.2.2 VO (VWO) - Casus 2 PDD-NOS/ADHD 27
2.2.3 VO (VWO) - Casus 3 ASS/Asperger 29
2.2.4 VO (HAVO-atheneum) - Casus 4 PDD-NOS 31
2.2.5 V(S)O - Casus 5 thuiszitter 33
2.2.6 VO (PRO) - Casus 6 autisme 36
2.2.7 VO (HAVO) - Casus 7 PDD-NOS 38
2.2.8 VO (VMBO-KB) - Casus 8 PDD-NOS/ADD 39
2.2.9 VO (VMBO-BB) - Casus 9 PDD-NOS 41
2.2.10 VO (VMBO-KB) - Casus 10 angst 42
2.2.11 VO (VMBO-LWOO) - Casus 11 PDD-NOS 43
2.2.12 Terugkerende aspecten voortgezet onderwijs 45
2.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs 46
2.3.1 MBO (niveau 3) - Casus 1 fibromyalgie 47
2.3.2 MBO (BOL4) - Casus 2 schorsing 49
2.3.3 MBO (BOL3) - Casus 3 ADD en dyslexie 51
2.3.4 MBO (BOL3) - Casus 4 PDD-NOS en autisme 53
2.3.5 MBO (BBL) - Casus 5 ADD en dyslexie 54
2.3.6 MBO(BOL3) - Casus 6 ADHD 55
2.3.7 MBO (BOL4) - Casus 7 dyslexie 57
2.3.8 MBO (BBL2) - Casus 8 laag werktempo 58
2.3.9 MBO (BOL3) – Casus 9 Asperger 60
2.3.10 MBO (niveau 2) - Casus 10 voortijdig schoolverlater 61
2.3.11 MBO (BOL4) - Casus 11 gedragsproblemen (schoolverlater zonder diploma) 63
2.3.12 Terugkerende aspecten middelbaar beroepsonderwijs 64

3 Deel 2. Het OPP/de bijlage bij de OO 65

3.1 Primair onderwijs 65
3.1.1 PO - Casus 1 gedragsproblemen, thuiszitter 65
3.1.2 PO - Casus 2 syndroom van Down 66
3.1.3 PO - Casus 3 ontwikkelingsachterstand en TOS 68
3.1.4 PO – (SO) - Casus 4 lage intelligentie en TOS 69
3.1.5 PO – (SO) - Casus 5 ontwikkelingsachterstand en SI 70
3.1.6 PO - Casus 6 slechtziend 72
3.1.7 PO - Casus 7 terugplaatsing regulier 72
3.1.8 PO - Casus 8 autisme 75
3.1.9 PO (SO) - Casus 9 thuiszitter 76
3.1.10 Terugkerende aspecten primair onderwijs 78
3.2 Voortgezet onderwijs 79
3.2.1 VO (MAVO) - Casus 1 NAH 79
3.2.2 VO (VWO) - Casus 2 PDD-NOS/ADHD 80
3.2.3 VO (VWO) - Casus 3 ASS/Asperger 81
3.2.4 VO (HAVO-Atheneum) - Casus 4 PDD-NOS 82
3.2.5 V(S)O - Casus 5 thuiszitter 83
3.2.6 VO (PRO) - Casus 6 autisme 84
3.2.7 VO (HAVO) - Casus 7 PDD-NOS 86
3.2.8 VO (VMBO) - Casus 8 NOS/ADD 88
3.2.9 VO (VMBO) - Casus 9 ADHD/ASS en dyslexie 89
3.2.10 VO (VMBO-KB) - Casus 10 angst 90
3.2.11 VO (VMBO-LWOO) - Casus 11 PDD-NOS 92
3.2.12 Terugkerende aspecten voortgezet onderwijs 94
3.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs 95
3.3.1 MBO (niveau 3) - Casus 1 fibromyalgie 97
3.3.2 MBO (BOL4) - Casus 2 schorsing 98
3.3.3 MBO (BOL3) - Casus 3 ADD en dyslexie 98
3.3.4 MBO (BOL3) - Casus 4 PDD-NOS en autisme 99
3.3.5 MBO (BBL) - Casus 5 ADD en dyslexie 99
3.3.6 MBO (BOL3) - Casus 6 ADHD 100
3.3.7 MBO (BOL4) - Casus 7 dyslexie 102
3.3.8 MBO (BBL2) - Casus 8 laag werktempo 103
3.3.9 MBO (BOL3) - Casus 9 Asperger 105
3.3.10 MBO (niveau 2) - Casus 10 voortijdig schoolverlater 106
3.3.11 MBO (BOL4) - Casus 11 gedragsproblematiek (schoolverlater zonder diploma) 107
3.3.12 Terugkerende aspecten middelbaar beroepsonderwijs 107

4 Conclusies, samenvatting en nabeschouwing 109

4.1 Conclusies 109
4.2 Samenvatting 110
4.3 Nabeschouwing 121

Bijlage 1- Overzicht cases per sector 125

Bijlage 2- Kenmerken van de cases 127

Bijlage 3- Overzicht samenwerkingsverbanden 131

Management samenvatting

Inleiding en vraagstelling

Het succes van Passend onderwijs kan op verschillende niveaus worden vastgesteld, maar het meest essentiele niveau is dat van de leerling/ student met een extra ondersteuningsbehoefte. Het casuïstisch onderzoek is onderdeel van de landelijke monitoring en evaluatie van Passend onderwijs, waarin vijftien meerjarige casestudies worden uitgevoerd. Het casuistisch onderzoek is erop gericht de werking van Passend onderwijs op microniveau te bestuderen bij complexe casussen.Knelpunten, successen en bedoelde en onbedoelde effecten komen zo eerder aan het licht . Het casuistisch onderzoek legt de focus op twee deelaspecten van Passend onderwijs:

- hoe passend aanbod rondom de leerling is ingericht (trajecten en aanbod voor individuele leerlingen) / hoe verloopt bij complexe gevallen het vinden het inrichten van passend aanbod
- en hoe de praktijk van het OPP wordt vormgegeven voor individuele leerlingen (en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst voor studenten in het mbo).

Methode

Voor dit onderzoek zijn 30 casussen, verdeeld over de sectoren po, vo en mbo (op 10 scholen in 6 steden) bestudeerd. Deze casussen zijn binnen de scholen en opleidingen die deelnemen aan de meerjarige casestudies geworven. De scholen hebben zogenaamde complexe casussen geselecteerd, waarbij het moeilijk was om ondersteuningsaanbod te realiseren. Voor elke casus is dossieronderzoek gedaan en zijn alle directe betrokkenen ondervraagd.

Resultaten

Complexe casussen die scholen hebben aangedragen waren thuiszitters of leerlingen met veel verzuim, voortijdig schoolverlaters, geschorste leerlingen, leerlingen/studenten met een autismespectrumstoornis, laag IQ, moeilijke thuissituatie, leerlingen met concentratieproblemen, leerlingen met externaliserend probleemgedrag en leerlingen met gecombineerde problematieken of dubbele diagnoses.

Passend aanbod

- Voor leerlingen met meerdere diagnoses en problematieken is het aanbod vaak niet toereikend in het regulier onderwijs en soms ook niet in het speciaal onderwijs.
- In enkele gevallen twijfelen ouders of de school wel de juiste expertise in huis heeft. Ouders regelen soms buiten de school om extra ondersteuning voor hun kind.
- Bij leerlingen met ernstige gedragsproblemen lopen scholen tegen hun eigen grenzen aan. Scholen proberen lang de juiste ondersteuning te bieden, in een enkel geval zelfs jarenlang, voordat naar andere oplossing wordt gezocht. Wachtlijsten in

het speciaal onderwijs spelen hierbij een rol. Leerkrachten zijn in geringe mate open over hun handelingsverlegenheid.
- In het vo en mbo vragen onderwijsprofessionals zich af wanneer het ondersteunen van de leerling ophoudt en het pamperen begint. Veel vakdocenten in het vo en mbo laten Passend onderwijs graag over aan de betreffende Passend onderwijs professionals.
- Maatwerk bieden in de ondersteuning is moeilijk. Er wordt vaak uitgegaan van het standaard aanbod wat de school of opleiding te bieden heeft.

OPP/bijlage bij onderwijsovereenkomst

- Vanaf groep 6 in het po worden doorgaans OPP's opgesteld voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Soms gebeurt dit ook op veel jongere leeftijd als kinderen al bekend zijn met een diagnose, soms ook in het licht van dossieropbouw .
- Diagnoses zijn nog steeds belangrijk bij de beschrijving van de ondersteuningsbehoefte van de leerling en de student.
- Het OPP in het po en vo en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo, hebben vooral een functie in de beschrijving van het proces naar een passend ondersteunings-aanbod.
- In de communicatie met ouders en leerlingen is het OPP (of de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo) een belangrijk document geworden.
- Het OPP heeft weinig functie bij de dagelijkse begeleiding en ondersteuning van de leerlingen zelf. Vaak zijn de OPP's niet actueel genoeg om een rol te spelen in de onderwijspraktijk. Onderwijsprofessionals ervaren het actualiseren van het OPP als een administratieve last.
- Ouders zien niet altijd het verschil met documenten die vroeger door de school werden gebruikt, zoals individuele handelingsplannen . Sommige ouders en leerlingen hebben geen weet van het bestaan van het OPP. Ook worden nog niet alle OPP's door de ouders ondertekend.

Conclusie

Scholen in het po, vo en mbo zijn nauwgezet bezig om de juiste ondersteuning te bieden voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften. Ib'ers, zorgcoördinatoren, mentoren zoeken samen met leerkrachten en ouders wat nodig is. Niet voor iedere leerling is Passend onderwijs echter succesvol omdat scholen niet aan alle benodigde en gewenste ondersteuningsbehoeften tegemoet kunnen komen.
Op veel scholen is er sprake van een zoektocht naar passend aanbod. De vraag is hoe dit aanbod voor de specifieke leerling gerealiseerd moet worden en op welke wijze de rol van de leerkracht versterkt kan worden.
Het OPP in het po en vo en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo, hebben vooral een functie in de beschrijving van het proces naar een passend ondersteunings-aanbod. Het OPP en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst hebben niet altijd de functie die het zou moeten hebben.

1 Inleiding

1.1 Introductie

In de monitoring en evaluatie van Passend onderwijs worden vijftien meerjarige casestudies uitgevoerd. Vijf samenwerkingsverbanden in het primair onderwijs, vijf in het voortgezet onderwijs en vijf mbo-instellingen worden gevolgd van 2015 tot 2020. Op de website van de Landelijke Evaluatie Passend Onderwijs zijn de bevindingen van de eerste ronde van de integrale casestudies terug te vinden (www.evaluatiepassendonderwijs.nl).

Het onderhavige onderzoek heeft een andere invalshoek en geeft aanvullende informatie over de werking van Passend onderwijs. Passend onderwijs speelt zich af op verschillende niveaus en er zijn veel stakeholders bij betrokken. Uiteindelijk gaat het om het bieden van een adequaat aanbod aan elke leerling die specifieke steun of aandacht nodig heeft. Het is daarom van belang om op *microniveau* te bestuderen hoe dit verloopt en bij welke leerlingen zich eventueel dilemma's voordoen. De veronderstelling is dat dit vooral het geval is bij 'complexe casussen', die mogelijk de grootste uitdaging vormen voor de werking van Passend onderwijs op het lokale niveau. Bij complexe casussen wordt gedacht aan grensgevallen voor de zorgplicht, grensgevallen regulier-s(b)o, thuiszitters, situaties waarin het ondersteuningsaanbod niet werkt. Of voor het mbo: grensgevallen bij toelatings- of verwijderingsbeslissingen. Het is belangrijk om voor zulke leerlingen/studenten nauwkeurig in kaart te brengen hoe bij hen het vinden en inrichten van passend aanbod verloopt, welke rol en ervaringen verschillende actoren daarbij hebben en in hoeverre het lukt om hulp op maat te organiseren.

In het kader van Passend onderwijs wordt gestimuleerd dat voor alle leerlingen die extra steun behoeven een ontwikkelingsperspectief (OPP) wordt opgesteld in het primair en voortgezet onderwijs (po en vo) en een bijlage bij de Onderwijsovereenkomst (OO) in het mbo. Verwacht wordt dat dit het onderwijs aan hen doel- en resultaatgerichter maakt en opbrengstgericht werken/evaluatiegericht werken bevordert. Het OPP moet ook fungeren als instrument voor de communicatie met ouders; verder moet het bijdragen aan transparantie over het aanbod. Eerste ervaringen met ontwikkelingsperspectieven laten echter zien dat er binnen scholen nog veel vragen leven over het werken hiermee en dat er, zeker in het regulier onderwijs, nog maar sprake is van eerste stappen op dit gebied (Van der Linden et al, 2013; Oomens et al, 2013). Dit onderwerp leent zich bij uitstek voor onderzoek op het microniveau: aan de hand van concrete leerlingen die extra steun behoeven kan de praktijk van het werken met OPP en een OO goed worden onderzocht.

Doel van het onderzoek is het verkrijgen van kwalitatieve informatie over de invulling van Passend onderwijs op micro-niveau.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het succes van Passend onderwijs kan op verschillende niveaus worden vastgesteld, maar het meest essentiële niveau is dat van de leerling/student met een extra ondersteuningsbehoefte. Het casuïstisch onderzoeksdeel is erop gericht de werking van Passend onderwijs op dat niveau te bestuderen. De vraag hoe scholen en samenwerkingsverbanden omgaan met de uitvoering van basis- en extra ondersteuning, en hoe dit wordt ervaren door ouders, leerlingen en leerkrachten/docenten komt in dit onderzoek aan de orde.Daarbij werd met de invoering van Passend onderwijs het ontwikkelingsperspectief geïntroduceerd. Het OPP is bedoeld om het maximale uit de leerling te halen en onderzocht zal worden of dit streven in de praktijk kan worden gerealiseerd. Scholen, besturen en/of samenwerkingsverbanden hebben de ruimte om zelf een format te ontwikkelen voor het ontwikkelingsperspectief en dit een plek te geven in hun eigen volg- en registratiesysteem. Dit format bevat in ieder geval de verplichte basiselementen. Het is van belang dat het samenwerkingsverband/de school de administratieve last en de omvang van het OPP zoveel mogelijk beperkt. Het OPP moet overzichtelijk en begrijpelijk zijn voor de ouders. Het ontwikkelingsperspectief bestaat in principe uit drie onderdelen (Het Ontwikkelingsperspectief in het basisonderwijs, PO-raad, december 2013):

1. Het ontwikkelingsdeel: beginsituatie, belemmerende en bevorderende factoren en leerontwikkling op basis van behaalde resultaten
2. Het planningsdeel: uitstroombestemming, geplande vaardigheidsgroei en inhoudelijke doelen, uitstroomniveau per leergebied en het aanbod om de gestelde doelen te bereiken
3. Het evaluatiedeel: periodieke evaluatie gestelde doelen en periodieke evaluatie met ouders.

Enerzijds is onderzocht hoe passend aanbod rondom de leerling is ingericht (trajecten en aanbod voor individuele leerlingen) en anderzijds hoe de praktijk van het OPP bij deze leerlingen wordt vorgegeven.

De deelonderzoeken kennen ieder hun eigen hoofdvragen. Voor het deelonderzoek passend aanbod zijn dat:

Hoe verloopt bij complexe gevallen het vinden en inrichten van passend aanbod?

- Aan welke leerlingen/studenten wordt een ondersteuningsaanbod aangeboden?
- Wie zijn of worden betrokken bij het organiseren van een ondersteuningsaanbod?
- Waaruit bestaat een ondersteuningsaanbod?
- Welke knelpunten komt men tegen?
- Welke condities zijn er aan te wijzen voor een succesvol ondersteuningsaanbod?

En voor het deelonderzoek OPP (en bijlage bij OO):

Hoe wordt op scholen een OPP voor leerlingen vastgesteld en uitgevoerd?

- Voor welke leerlingen wordt een OPP opgesteld?
- Wanneer en vanaf welke leeftijd wordt een OPP wordt opgesteld?

- Welke ervaringen hebben ouders, leerlingen, leerkrachten, ib-ers met een OPP?
- Welke knelpunten komt men tegen?
- Welke condities zijn er aan te wijzen voor een succesvol OPP?

Toelichting op de onderzoeksvragen: Aan welke leerlingen een ondersteuningsaanbod wordt ingericht of voor welke leerlingen een OPP wordt opgesteld, kan vaak op schoolniveau beantwoord worden. Alle scholen gebruiken hiervoor een protocol. Deze werkwijze zal globaal aan bod komen bij de deelnemende scholen. De focus van het onderzoek is echter gericht op het *individuele niveau* van de complexe casussen. De vragen zullen op individueel niveau beantwoord worden. Als bijvoorbeeld gevraagd wordt naar de reden van het OPP voor een individuele leerling, ontstaat ook een beeld van hoe de school te werk gaat. Er is echter geen inventarisatie gedaan van alle OPP's op de scholen. Alleen de OPP's van de complexe gevallen zijn bestudeerd.

1.3 Opzet van het onderzoek

Type en selectie casussen

De werving en selectie van de cases heeft plaatsgevonden binnen de steekproef van de integrale casestudies van de Landelijke Evaluatie Passend Onderwijs. Over het geheel van de casussen tonen de scholen/opleidingen een zekere spreiding naar onderwijstype/opleidingstype, omvang, betrokkenheid bij ontwikkelingen. De casussen zijn gesitueerd rondom individuele leerlingen.

Deel A: Passend aanbod

Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij 30 leerlingen van drie verschillende schooltypen (po, vo,mbo). Het betreft dan ook po-leerlingen, vo-leerlingen, mbo-leerlingen met complexe ondersteuningsvragen. De selectie van cases binnen een school heeft plaatsgevonden aan de hand van de volgende criteria:

- Bespreekgevallen in het zorgteam/ZAT;
- Casussen die dilemma's opleveren in het realiseren van het aanbod in het regulier onderwijs. Daarbij kan gedacht worden aan grensgevallen voor de zorgplicht, grensgevallen regulier-s(b)o, thuiszitters, situaties waarin het ondersteuningsaanbod niet werkt. Of voor het mbo: grensgevallen bij toelatings- of verwijderingsbeslissingen.

Deel B: De praktijk van het ontwikkelingsperspectief

Op 10 scholen, evenredig verdeeld naar po, vo en mbo is een 360° studie uitgevoerd waarbij elke casus vanuit meerdere invalshoeken is bekeken. De gehanteerde selectiecriteria zijn de aanwezigheid OPP (po en vo) of onderwijs-overeenkomst OO (mbo).

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de cases. In totaal zijn er 125 personen aan het woord geweest.

1.3.1 Onderzoeksmethode

Procedure

Werving van complexe casussen
Via de samenwerkingsverbanden en de schoolbesturen die deelnemen aan de integrale casestudies van de Landelijke Evaluatie Passend Onderwijs, zijn scholen aangewezen voor deelname. De schooldirecteuren werden hiervoor schriftelijk benaderd per e-mail. Telefonisch is een afspraak gemaakt om een en ander toe te lichten. In een enkel geval is ook een afspraak gemaakt om face-to-face toelichting te geven over het onderzoek. Een enkele keer weigerde de school deel te nemen omdat er al aan ander onderzoek werd deelgenomen.

Aan de deelnemende scholen is gevraagd complexe casussen aan te leveren waarbij het realiseren van een ondersteuningsaanbod in het licht van Passend onderwijs moeilijk is. Scholen waren vrij in de keuze van de casussen. De keuze werd gedaan door de ib-er of zorgcoördinator (in het po en vo) of door de medewerker Passend onderwijs (in het mbo). Zij regelen ook de schriftelijke toestemming van de betrokkenen. Omdat ouders (en voor het mbo ook de studenten) schriftelijk toestemming moesten verlenen, zijn doorgaans geen casussen beschikbaar gekomen waarbij de relatie met betrokkenen verstoord was.

Interviews
Alle interviews zijn door twee senior onderzoekers uitgevoerd. De onderzoekers hebben de 10 deelnemende scholen bezocht. De scholen bevinden zich in Groningen, Eindhoven, Nijmegen, Rotterdam, Roosendaal en Alkmaar/Hoorn. Met de ib'er werd afgesproken met welke betrokkenen op welke dag gesproken kon worden. De interviews vonden plaats in een minisessie van 3 tot 4 personen, in tweetallen of individueel. Ook de ouders werden face-to-face geinterviewd of telefonisch. Gesprekken zijn zoveel mogelijk op voice-recorder opgenomen. De gespreksduur varieerde van een half uur tot 1 uur.

Aanpak passend aanbod
Allereerst is bij de geselecteerde leerlingen/studenten een dossieronderzoek uitgevoerd. Rond de leerlingen/studenten waarvan een dossieronderzoek is gedaan, zijn vervolgens gesprekken met alle betrokkenen georganiseerd. Op deze manier is van 31 leerlingen van drie verschillende schooltypen (po-leerlingen, vo-leerlingen, mbo-leerlingen) een compleet beeld over de trajecten en het ondersteuningsaanbod verkregen.
Het deelonderzoek bevat per casus de volgende elementen (ondervraagden):
- Gesprek met de zorgcoördinator/Ib'er;
- Gesprekken met studenten (mbo) of leerlingen (vo);
- Gesprek met de ouders;
- Gesprek met de docent/leraar/leerkracht;
- Gesprek met het management.

Alle gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een, voor de betreffende ondervraagde specifieke gespreksleidraad.

Aanpak de praktijk van het ontwikkelingsperspectief (OPP)

Op microniveau is met een 360 ° onderzoek op 8 scholen bestudeerd hoe de praktijk van het OPP vorm krijgt en hoe dit wordt ervaren door de leerkrachten/docenten, ouders en leerlingen. De gebruikte methode heeft in vorig onderzoek goede resultaten opgeleverd (Van der Linden et al, 2013). Door de intensieve en persoonlijke benadering is het mogelijk inzicht te verkrijgen in de werking van OPP en in de nieuwe procedures die ontstaan op het gebied van toewijzing en de gevolgen daarvan voor leerlingen/studenten en ouders.

Centraal in dit deelonderdeel staat het OPP/bijlage bij de Onderwijsovereekomst. Rondom het OPP zijn andere documenten in het leerlingdossier bestudeerd, zoals het OPP van de verwijzende school, gespreksverlagen, handelingsplannen, uitslagen diagnostisch onderzoek en/of het intakeformulier. Rond het dossier zijn gesprekken gevoerd met bijvoorbeeld de zorgcoördinator/Ib'er, met de student (mbo) of leerling (vo), de ouder, de leerkracht/docent.

Ook de gesprekken in het kader van het OPP/de bijlage bij de Onderwijsovereenkomst zijn gevoerd aan de hand van een voor de betreffende ondervraagde specifieke gespreksleidraad.

In de cases is gebruik gemaakt van verschillende methoden/instrumenten, waaronder 360-graden onderzoek, diepte-interviews en dossieronderzoek.

Informed consent

Alle leerlingen ouder dan 12 jaar, de studenten en de po-ouders hebben een *informed consent* getekend voor deelname aan het onderzoek. Hiermee hebben ze toestemming gegeven aan de onderzoekers om inzage te hebben in het dossier en de gesprekken met betrokkenen te voeren.

Analyse van de gegevens

Gesprekken zijn – indien mogelijk - op voice-recorder opgenomen en later getranscribeerd of verwerkt in gespreksverslagen. De gegevens zijn thematisch geanalyseerd aan de hand van de gesprekstopics. Ook de gegevens die buiten de gesprekstopics zijn meegenomen in de beschrijvingen als deze betrekking hadden op de inrichting van het ondersteunings-aanbod of het ontwikkelingsperspectief.

De thema's bij deelonderzoek Passend aanbod zijn: context, beschrijving casus en ondersteuningsbe-hoefte, het aanbod, de knelpunten en succesvolle onderdelen van het ondersteunings-aanbod.

De thema's bij deelonderzoek het OPP (of de bijlage bij de OO) zijn: Reden van het OPP (of bijlage bij de OO), vormgeving, ervaringen, knelpunten en succesvolle onderdelen.

Voor de analyse van de terugkerende aspecten per onderwijssector, het aanbod, de problematieken en betrokkenen is gebruikgemaakt van MAXQDA, specifieke software voor de analyse van kwalitatieve gegevens.Het interviewmateriaal is door twee senior onderzoekers geanalyseerd. Een derde senior onderzoeker heeft het materiaal met MAXQDA doorzocht.

1.4 Leeswijzer

Om recht te doen aan de diepte en de breedte van casuistisch onderzoek zijn alle casussen uitgebreid beschreven. Binnen deze beschrijvingen is een indeling gemaakt naar de vier hoofdthema's. In de case-beschrijvingen zijn citaten opgenomen van de ondervraagden in de betreffende casus. Deze citaten zijn bedoeld ter illustratie en verduidelijking van de resultaten.

In het rapport worden in deel 1 (hoofdstuk 2: Passend aanbod) beschrijvingen gegeven van 30 leerlingen van drie verschillende schooltypen (po, vo, mbo) met complexe ondersteuningsvragen. Elk deel per sector sluit af met een beschrijving van de belangrijkste elementen.

Deel 2 (hoofdstuk 3) gaat in op de OPP's/bijlage bij de onderwijsovereenkomsten van 30 leerlingen, eveneens evenredig verdeeld naar po, vo en mbo. Ook in dit hoofdstuk sluit elk deel per sector af met een beschrijving van de belangrijkste elementen.

Voor autisme geldt dat alle specificeringen zijn afgeschaft met de DSM5 en wordt er alleen gesproken over 'stoornisssen in het autistische spectrum' (ASS). In deze rapportage zijn de 'oude' termen gebruikt omdat de ondervraagden die termen gebruiken. Op deze manier blijft de rapportage zo dicht mogelijk bij de letterlijke uitspraken van de ondervraagden.

2 Deel 1. Passend aanbod

Dit hoofdstuk beschrijft hoe het ondersteuningsaanbod vorm heeft gekregen bij de 30 casussen (po, vo en mbo) en de ervaringen met dit passend aanbod. Per casus komen aan bod de beschrijving van de context, de casus en de ondersteuningsbehoefte, het aanbod en de ervaringen. Elke casus-beschrijving sluit af met de knelpunten en/of de succesfactoren in het aanbod. Elke sector po, vo, en mbo sluit af met een beschrijving met de voor die sector specifieke terugkerende aspecten.

2.1 Primair onderwijs

In het primair onderwijs zijn complexe casussen aangedragen met verschillende problematieken zoals externaliserende gedragsproblemen, ontwikkelingsachterstanden, spraaktaalproblemen, ernstig gezichtsverlies, sensorische integratieproblematiek, autismespectrumstoornissen en ADHD. Vaak was er sprake van meerdere 'labels'. Twee leerlingen waren ten tijde van het onderzoek 'thuiszitter'. De casussen zijn afkomstig van vier scholen, twee scholen voor regulier basisonderwijs, een school voor speciaal onderwijs cluster 3 en een school voor speciaal onderwijs cluster 4.

2.1.1 PO – Casus 1 gedragsproblemen, thuiszitter

Beschrijving context (school, klas etc)

De basisschool is gevestigd in een grote stad en heeft een gevarieerde populatie. De school kent twee locaties: een onderbouw locatie en een bovenbouw locatie. Deze casus speelt op de onderbouw locatie. De basisschool valt onder een samenwerkingsverband met ruim 20 schoolbesturen.

De school heeft circa 400 leerlingen en 10% van hen heeft een OPP. De intern begeleider stelt de OPP's op. Op deze school zijn de kinderen met een OPP alle kinderen die een arrangement krijgen vanuit het samenwerkingsverband, of kinderen die een eigen leerlijn hebben op één of twee gebieden. In principe stelt de school een OPP op vanaf groep 6.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Deze casus betreft leerling S, een jongen van 8 jaar in groep 4 die vanaf groep 1 deze school bezoekt. Vanaf de start op deze school is het op gedragsmatig gebied zeer moeizaam gegaan met leerling S.

> *"Kind S vroeg vanaf het begin af aan extra aandacht, verstoorde de groep en viel andere kinderen lastig. Wij hebben dat direct gesignaleerd en geprobeerd om het op school, in de groep op te vangen."* (leerkracht)
>
> *"De leerkrachten van groep 1 en 2 waren het ergst. Zij beschuldigden S er van een kind te hebben aangerand. In een gesprek met de vader van dat meisje en de leerkrachten*

bleek dat meisje op S gefixeerd, er was geen sprake van aanranding. De juf zei geen 'sorry'. Ze had het voorzien op donkere kindjes, denk ik." (ouder)

De leerkrachten hebben er, naar eigen zeggen, alles aan gedaan om kind S een passend aanbod te bieden. Hier speelt ook in mee dat de leerkrachten zo lang mogelijk *zelf* uit wilden vinden wat de best passende aanpak voor kind S was. Toen ze uiteindelijk toch aan de bel moesten trekken, voelden zij zich tekortschieten.

Toen kind S in groep 3 zat heeft de school het initiatief genomen contact op te nemen met het samenwerkingsverband in verband met extra ondersteuning omdat de leerkrachten zich steeds meer handelingsverlegen voelden. De moeder heeft toen aanvullend bij de sociaal-maatschappelijk ggz-instelling een aanvraag gedaan voor verder onderzoek wat leidde tot de diagnose gedragsstoornis, een angst- en een persoonlijkheidsstoornis. Kind S krijgt sinds groep 4 (schooljaar 2016-2017) wekelijks traumabehandeling huiselijk geweld. Het gezin krijgt hier eveneens intensieve gezinsbegeleiding voor.

Beschrijving aanbod

Vanaf groep 3 is voor kind S gestart met een arrangement 'gedrag' vanuit het samenwerkingsverband. Kind S heeft zeer intensieve begeleiding nodig, iets wat volgens de leerkrachten erg moeilijk is in een groep met 30 leerlingen.

Het gedrag van kind S is vanaf groep 4 volgens het schoolteam onhoudbaar. Kind S deed om deze reden al een tijdje niet meer mee met de klas en werd apart geplaatst in een time-out in de vorm van een plek in de lerarenkamer.

"Mijn kind moest wel eens in de lerarenkamer zitten omdat hij de klas niet in mocht. Of hij moest dagenlang in een hokje zitten." (ouder)

Het schoolteam was geschrokken van de mededeling van de ggz-instelling dat het onderwijs dat zij boden, juist contraproductief werkt.

"Dit is echt een casus van een kind waar andere kinderen bang voor zijn. En dan vind ik dat de groep boven het individu gaat. En dan wordt het opeens een thuiszitter. Het kind volgt geen onderwijs meer. We hebben als school alles uit de kast gehaald om hem passend onderwijs te bieden. En het heeft ook impact op de leerkrachten. Op een gegeven moment was het zo erg dat een leerkracht aangaf zich ziek te melden als kind S. aanwezig zou zijn. Het ging gewoon niet meer met de andere kinderen, de andere kinderen in zijn groep maar ook de andere kinderen van de rest van de school. Andere kinderen hadden angst om naar school te komen." (directeur)

Later in het schooljaar is in overleg met de moeder besloten dat het beter is om kind S de ochtenden thuis te houden. Vanaf de herfst 2016 is kind S uitgeschreven bij deze school en ingeschreven bij een cluster 4 school. De moeder geeft aan zelf deze school inclusief het leerlingenvervoer te hebben geregeld. Vanaf januari 2017 zal kind S worden opgenomen in de ggz-instelling (OTS) omdat hij thuis ook niet houdbaar is. Daar zal kind S intern cluster 4 onderwijs krijgen.

"Ik heb de cluster 4 school niet meer gesproken sinds kind S daar heen gaat. Het is ook maar voor korte duur, want hij gaat naar een plek voor dag en nacht omdat hij thuis ook onhoudbaar is." (leerkracht)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De leerkrachten hebben volgens de directeur en het samenwerkingsverband goed gehandeld en hun uiterste best gedaan. Toch is er aan het begin van groep 4 een toelaatbaarheidsverklaring (tlv) aangevraagd voor cluster 4 onderwijs. Deze TLV is afgegeven en de moeder heeft zich gemeld bij een passend instituut in de buurt. Dit instituut bood echter geen plek en de moeder weigerde een beschikbare plek die verder uit de buurt was. Het ontbreken van een geschikte plek is één van de belangrijkste knelpunten in deze case. Kind S moest langer op school blijven. Het is voor de school zeer intensief om kind S zowel op cognitief niveau als gedragsmatig te begeleiden. Kind S vraagt voortdurend aandacht en begeleiding. Het blijkt voor de leerkracht een lastige/onmogelijke opgave.

Leerling S komt niet meer tot leren, mede doordat zijn moeder heeft gezegd dat hij naar een andere school zou gaan. De moeder zegt daarover dat juist de leerkrachten het er bij lieten zitten, terwijl het schoolteam kijkt naar het gedrag van het kind:

"Toen eenmaal duidelijk was dat mijn kind naar een andere school zou gaan, had dat effect op de leerkrachten. Ze deden niet meer hun best. Ze dachten: 'Wat kan mij het schelen, hij pleurt toch op!' " (ouder)

"Toen de moeder verteld had dat hij naar een andere school zou gaan en kind S dus wist dat hij van onze school af zou gaan, zag je zijn gedrag afnemen. Het werd minder en minder, en uiteindelijk onhoudbaar." (directeur)

Het contact met de moeder kan eveneens als een knelpunt worden gezien. De moeder voelt zich niet serieus genomen en het schoolteam is van mening dat het moeilijk communiceren is met de moeder en dat ze zich niet aan de afspraken houdt.

"Ik kreeg alleen maar berichtjes over wat er niet goed ging met S. Nooit eens iets positiefs." (ouder)

Successen

In deze case zijn er geen succesfactoren aan te wijzen. Zowel het schoolteam als de moeder kunnen er geen benoemen.

2.1.2 PO – Casus 2 syndroom van Down

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze basisschool bevindt zich in een middelgrote stad in een gemoedelijke woonwijk. Op deze school zijn 300 kinderen waarvan er rond de 30 extra onderwijsondersteuning behoeven. Voor hen is een OPP opgesteld. Het aantal toelaatbaarheidsverklaringen dat deze school heeft aangevraagd, is – juist in vergelijking met andere scholen binnen dit samenwerkingsverband – bijzonder gering. De directrice geeft aan daar trots op te zijn en

keurt het af dat andere scholen 'ongelimiteerd' toelaatbaarheidsverklaringen (tlv's) aanvragen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling S is 11 jaar heeft het syndroom van Down. Kind S woont om de hoek van deze buurtschool. De moeder van kind S geeft aan dat zij haar dochter zoveel mogelijk als een gewoon kind wil behandelen en om die reden gekozen heeft voor deze reguliere basisschool. Leerling S was vanaf het begin af aan, vanaf groep 1, welkom op deze school. De directeur van de school is er trots op dat zij voor *alle* kinderen uit de buurt een passend aanbod kunnen bieden.

> *"We hebben altijd kindjes met Down op onze school gehad. In de buurt naar school en daarna lekker buiten spelen met je vriendjes uit de buurt. Thuisnabij onderwijs, dat is een mooi streven. Daarvoor moeten we leerkracht-overstijgend werken, moet de overgang naar groep 3 verbeteren en moet er in de klas maar ook tussen de klassen meer worden gedifferentieerd."* (directeur)

De leerkracht en de ib'er geven aan dat ze groep 6 met 30 kinderen waaronder 10 kinderen die extra aandacht nodig hebben, zeer intensief en eigenlijk onhoudbaar vinden. Ze zijn het er over eens dat deze groep té vol is. Kind S is één van de leerlingen die extra aandacht vraagt, alhoewel dat volgens de leerkracht en de Ib'er nog wel meevalt omdat leerling S buiten de klas door de ambulant begeleider wordt begeleid.

Beschrijving aanbod

Leerling S krijgt zes keer per week ambulante begeleiding buiten de klas. De leerkracht is daar – relatief – blij om omdat dat haar verlicht, maar de ouder ziet dat anders.

> *"De ab'er haalt mijn kind uit de klas. Op zich goed maar ik vind dat mijn kind veel te veel uit de klas wordt gehaald. Ze mist te veel van het groepsgebeuren."* (ouder)

Vier keer per jaar vindt groot overleg over leerling S plaats, met de ib'er, de leerkracht, de ab'er van de so-school binnen het samenwerkingsverband, en een logopediste. In dat overleg wordt nagegaan of het aanbod dat leerling S krijgt, nog passend is.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De leerkracht geeft aan dat juist doordat zij meerdere kinderen in haar groep heeft die extra aandacht behoeven, zij voor haar gevoel niet alleen onvoldoende aandacht aan leerling S kan schenken, maar ook aan de andere kinderen.

> *"Groep 6 bestaat uit 30 leerlingen. In groep 6 hebben we een meisje met Down, 3 meiden met een laag IQ en 4 uitbehandelde dyslecten. Dat is echt te veel voor me. Ik doe mijn best maar heb het gevoel dat de andere kinderen er ook onder lijden, het gewone kind sneeuwt onder. Die kan ik niet de aandacht geven die ik zou willen. Bovendien vragen al die kinderen niet alleen in de klas extra aandacht maar ook in administratie en je hebt ook gesprekken met veel ouders. Dus op alle fronten meer last. Ik wil meer handen in de klas. Dat is het enige wat ik vraag."* (leerkracht)

Een ander knelpunt wordt gevormd door de ambulante begeleiding: de ouder vindt het te veel uren buiten de klas terwijl de leerkracht juist blij is met die uren dat leerling S wordt begeleid buiten de klas.

Met de doorstroming naar groep 7 en vervolgens groep 8 komen andere moeilijkheden aan het licht, zo verwacht de ouder. Groep 7 vraagt wellicht andere ondersteuning van school en van haar kind. Dit zou een reden kunnen zijn om voor leerling S toch het so te overwegen.

> *"Ik zou graag zien dat mijn kind meer leert, meer toekomt aan leren. Dat is op deze school te beperkt omdat zij op Down toch in de hogere klassen te weinig expertise hebben. Dan zou misschien het so in zicht komen. Maar daar net ik nu nog even niet aan denken."* (geëmotioneerde ouder)
> *"S doet nu gewoon mee in de klas maar je merkt wel dat ze een leerachterstand heeft. Straks in groep 7 en 8 gaat het er op aan komen. Ik heb mijn twijfels of we haar dan in huis kunnen houden."* (leerkracht)

Een succes is dat leerling S desondanks de moeilijkheden vanaf groep 1 tot en met groep 6 passend aanbod op de school gekregen.

2.1.3 PO (SO) - Casus 3 ontwikkelingsachterstand en TOS

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze cluster 3 school is gelegen in een middelgrote stad en valt onder een samenwerkingsverband van ruim 70 basisscholen, twee scholen voor speciaal basisonderwijs en drie scholen voor speciaal onderwijs (cluster 3 en 4). De scholen in het samenwerkingsverband maken afspraken over onder andere de begeleiding en ondersteuning die alle scholen in de regio kunnen bieden en over welke leerlingen een plek kunnen krijgen in het speciaal (basis-)onderwijs. Het is een school voor speciaal onderwijs aan leerlingen die zeer moeilijk leren. Alle leerlingen hebben een IQ van onder de 70. De groepen bestaan uit circa 12 /13 leerlingen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling T is 9 jaar en heeft een algehele ontwikkelingsachterstand en taalspraak problemen. Het is volgens de leerkrachten, een kwetsbaar, lief en rustig kind. T is door de school als complex aangemerkt omdat juist vanwege zijn rustige gedrag het voor het schoolteam lastig is er goed achter te komen wat hij nodig heeft.

> *"Het is een lief kind, een schatje om te zien. Dat heeft hij echt mee. Daarom zijn we ook zo gek op hem. Maar hem echt leren kennen en precies bieden wat bij hem past, is wel een lastig omdat hij dat niet kenbaar maakt."* (leerkracht)

Voordat leerling T naar deze school ging, bezocht hij een medisch kinderdagverblijf tot zijn 5^{e} jaar en vervolgens gedurende 3 jaar een sbo-school. De ouders waren niet tevreden over de sbo-school.

> *"Het klikte niet met de leerkrachten en de ib'er. Ze kwamen ook wel eens gewoon niet opdagen bij een afspraak. Dat vonden wij heel vervelend. Voor ons een teken dat ons kind voor hun niet belangrijk was."* (ouder)

De sbo-school heeft toentertijd bepaald dat leerling T naar de huidige so-school gaat. De ouders waren het daar niet mee eens maar zagen wel dat hij niet mee kon komen op het sbo. Leerling T mocht niet op de sbo blijven. Uiteindelijk heeft de school doorgezet dat leerling T naar het so zou gaan.

Beschrijving aanbod

Leerling T praat niet in de klas, maar kan wel eigenwijs en uitdagend zijn naar andere kinderen. Leerling T krijgt fysio- en dramatherapie om hem iets meer uit zijn schulp te halen. De dramatherapie is geregeld door de ouders via de gemeente (CJG). De dramatherapeute komt naar leerling T op school. Echter, binnen het ondersteuningsaanbod ligt de prioriteit bij het leren lezen en schrijven.

Leerling T laat volgens de ouders een terugval zien in leerresultaten. De ouders hebben hierover nauw contact met de leerkracht.

> *"We hebben fijn contact met de leerkracht. Elke week krijgen we een verslagje van hoe het is gegaan. Dat is een fijne manier. We zien daarin ook dat T nog niet heel goed mee komt. Graag zouden we meer aandacht hebben voor het leren, maar dat komt later, zegt de school. Eerst praten."* (ouder)

Binnen de extra ondersteuning ligt het accent op logopedie. Leerling T krijgt tweemaal per week gedurende 10 weken logopedie-behandeling. Aanvullend staat in het ondersteuningsaanbod dat T in het weekendgesprek (kringgesprek na het weekend) niks hoeft te zeggen.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt is in het aanbod is dat de ouders een terugval ervaren en willen focussen op het leren lezen en schrijven van T terwijl de school zich vooralsnog concentreert op de taalspraakproblematiek met logopedische behandeling.

Leerling T heeft weinig aansluiting bij de groep. De ouder geeft aan dat dat wellicht nog wel komt omdat kind T gebaat is bij een stabiele situatie, een vaste juf en vaste kinderen.

> *"De juf is heel aardig en de school is leuk. T moet nog wennen denk ik, het duurt even bij hem. Vaste juffen, dezelfde kinderen, dat is het beste voor hem. Dat zegt school ook. En dat hij daarna weer aan leren toe komt."* (ouder)

De leerkracht ziet ook als knelpunt dat T in de groep niet los komt, dat hij gespannen blijft. De ib'er vult aan dat de groep met 12 kinderen wellicht te omvangrijk voor hem is.

> *"Ik zie dat T. geen contact maakt met de andere kinderen en dat is jammer. De moeder vertelt dat hij thuis veel vrijer is. Dat zou ik wel eens willen zien, hoe hij dan is. Dat zou ik graag nog eens meemaken. Kwestie van tijd wellicht."* (ib'er)

Successen zijn nog niet te identificeren in deze casus. Zowel het schoolteam als de ouders verwachten echter wel dat T zal wennen en aarden in de groep zodat hij aan leren toekomt.

2.1.4 PO (SO) – Casus 4 lage intelligentie en TOS

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze casus speelt op een so-school in een middelgrote stad. Aan de school is op dezelfde locatie ook een vso verbonden.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling F is 9 jaar en bezoekt de school sinds 1,5 jaar. De problematiek van F betreft de combinatie van spraaktaal met een lage intelligentie. Leerling F heeft als klein kind (op circa 3-, 4-jarige leeftijd) met zijn moeder in de noodopvang gewoond en enkele jaren geen onderwijs genoten. Na het overlijden van de moeder, kwam F te wonen bij zijn vader en diens vriendin. Hij heeft toen kort cluster 2 onderwijs gevolgd waarna hij naar de huidige so-school ging. Leerling F volgt volgens de leerkracht en de ib'er netjes de leerlijn.

> *"Het is een mooie casus, echt een kind dat de leerlijn volgt zoals verwacht. Wij hoeven dan ook niet bij te stellen."* (ib'er)

De ouders zijn zeer tevreden over de school.

> *"F. Is altijd opgewekt en gaat met plezier naar school. En dat terwijl hij zoveel heeft meegemaakt Wij zijn er echt heel blij mee."* (ouder)

Beschrijving aanbod

De klas van F bestaat uit 12 kinderen, er is voldoende aandacht voor F. Leerling F ontvangt tweemaal per week logopedische begeleiding en de door de ouders geregelde rouwverwerking (Speelrots). De logopedie is volgens de ouders door henzelf ingekocht en geregeld. De behandeling vindt deels op school plaats en deels thuis.

> *"Thuis moeten we ook goed oefenen en er aan werken. Dat doen we graag en we zien dat het beter gaat."* (ouder)
>
> *"F komt echt van heel ver is nu een beetje zichzelf aan het worden. Hij heeft zoveel meegemaakt als klein jochie. Het is heel fijn om te zien dat het er op lijkt dat hij hier zal aarden."* (leerkracht)

Omdat de ouders merkten dat kind F toch wel moeite heeft met het verwerken van het verlies van zijn moeder en niet helemaal lekker in zijn vel zit, hebben zij een rouwverwerkings-traject in de vorm van speltherapie geregeld voor Kind F. De ouders zien dat kind F gebaat is bij de speltherapie (Speelrots) en sociaal en emotioneel sterker wordt. Sinds kort zit hij ook op voetbal.

> *"Met de Speelrots en dat voetballen erbij voelt F zich steeds fijner. Liefst is hij een zo gewoon mogelijk jongetje en dat lijkt aardig te lukken."* (ouder)

De ouders zijn zeer te spreken over de school. Ook de leerkracht heeft er vertrouwen in dat F op zijn pootjes terecht komt op school.

> *"Toen kind F bij ons kwam moest hij even wennen maar dat ging best snel. Hij kwam van het cluster 2 onderwijs en toen daar ze merkten dat niet alleen taalspraak speelde maar ook een verstandelijke beperking, kwam hij bij ons. Hij was volgens mij gelijk thuis bij ons. Vrolijk kind is het. We zien dat wel eens anders, kinderen die veel meer moeite hebben met de overgang."* (leerkracht)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

In deze casus zijn geen knelpunten te identificeren. Een succesfactor is de so-school het juiste lijkt te bieden aan F. Hij gaat – na een moeilijke periode – met plezier naar school en doet het naar verwachting.

2.1.5 PO (SO) - Casus 5 ontwikkelingsachterstand en SI

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze casus betreft een kind dat één van de laagste groepen (onderbouw) van een so-school bezoekt in een middelgrote stad. De school is één van de 2 so-scholen binnen het samenwerkingsverband. L zit sinds dit schooljaar – sinds enkele maanden - op deze so-school. Hij komt van een medisch kinderdagverblijf.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling L is 6 jaar en heeft een algehele ontwikkelingsachterstand en behoeft intensieve begeleiding. Kind L heeft tevens SI-problematiek, sensorische integratie problematiek. Dat betekent dat alle prikkels bij L extra hard binnen komen. Bovendien heeft kind L veel last van obstipatie. Dit kan het gedrag van L sterk beïnvloeden.

> *"Hij kan zo maar helemaal van slag zijn. Dan is er van alles aan de hand en het kan hem dan te veel worden."* (leerkracht)

De ouders zijn positief over de school.

> *Sinds ons kind naar deze school gaat is hij sterk vooruit gegaan. Sociaal, emotioneel maar ook op schoolgedrag."* (ouder)

Beschrijving aanbod

L krijgt het 'standaard' aanbod van een kleine groep met een beperkt aan tal kinderen, en (groeps)logopedie. De leerkracht en ib'er geven aan dat hun aanpak richting L zich voornamelijk richt op voordoen en bevestigen.

> *"We modellen veel voor L: voordoen, samendoen en dat hij het dan na doet. Ook prijzen als hij het goed doet, daar zie je hem van groeien. Verder merken we dat hij de nabijheid van een volwassene prettig vindt."* (leerkracht)

De ouders geven aan dat zij graag zouden zien dat de sociale vaardigheden van kind L zich verder ontwikkelen.

> *"Hij is natuurlijk nog maar klein, maar hij mag wel wat meer voor zichzelf opkomen op school. Thuis wil hij nog al opstandig zijn, maar op school is het een stil mannetje, volgens mij."* (ouder)

De leerkrachten geven aan dat L zich juist sociaal gedraagt in de groep, dat hij betrokken is bij de andere kinderen en dat hij goed kan samen spelen en op zijn gemak lijkt. Hij is wel zeer gevoelig voor sfeer en kleine signalen door zijn SI, toch speelt hij goed samen met de andere kinderen in de groep.

De ouders zouden graag zien dat L naar de auti-groep van de so-school gaat omdat die groep in hun ogen meer rust biedt en beter past bij de 'gewone' groep waar gedurende het jaar telkens nieuwe kinderen instromen.

> *"Aan het begin van het schooljaar is het een rustige groep. In de loop van het jaar komen er steeds meer kinderen bij en dat geeft elke keer weer veel onrust voor ons kind. Hij krijgt dan te veel prikkels en dan trekt hij zich terug."* (ouder)

Op verzoek van de moeder zal kind L als hij wat ouder is, op autisme worden getest.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Het verschil in gedrag thuis en op school dat L laat zien lijkt een knelpunt, juist voor goed begrip en samenwerking tussen ouders en school. Op school is L rustig en sociaal en kan hij weliswaar zijn dag niet hebben, maar thuis kan hij ronduit opstandig zijn.

2.1.6 PO - Casus 6 slechtziend

Beschrijving context (school, klas etc)

De school van deze casus betreft een openbare stadsschool met 400 leerlingen en 16 groepen en een gemengde populatie. Het aantal leerlingen in groep drie, waar deze casus in zit, is 21. Dit is niet de gewone klassendeler. De school heeft te maken met teruglopend leerlingenaantal.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Casus is een Marokkaanse jongen A van 6 jaar, hij zit in groep 3. Kind A is ernstig slechtziend en heeft een stofwisselingsziekte. Kijken kost A veel energie, heeft verkorte kijkafstand, kan nauwelijks plaatjes zien in een boek of op het bord. School heeft gevraagd aan Koninklijke Visio om visuele mogelijkheden, intellectuele vaardigheden en sterke en zwakke eigenschappen in kaart te brengen. Intelligentieniveau kan niet goed vastgesteld worden omdat het testmateriaal niet geschikt is voor slechtziende kinderen. In de kleuterklas ging het goed met een ervaren leerkracht, maar men vroeg zich af of hij ook zou kunnen functioneren in hogere leerjaren. Koninklijke Visio heeft dit getest.

Vader heeft behoefte aan goede voorlichting over visuele beperking voor betrokken leerkrachten en ib'er. De leerkracht is niet getraind om met deze leerlingen om te gaan. Op de vraag hoe het in de klas gaat, zegt vader:

> *"Hij krijgt extra hulp van Visio. Het gaat goed en zo lang het goed gaat, gaat het goed."* (vader)

Vader ziet niet echt problemen om een ernstig slechtziend in een reguliere basisschool les te laten krijgen. De leerkracht zegt positief te zijn over de hoe het gaat in de klas.

> *"Hij is overgegaan. Hij doet het beter dan je in eerste instantie zou denken omdat hij die beperking heeft. Ik dacht dat ik meer zou moeten uitleggen. Je zou verwachten dat lezen met een gezichtsbeperking echt moeilijk gaat worden"*. (leerkracht)

De leerkracht ziet ook dat het lastig is en dat er aanpassingen nodig zijn.

> *"Hij heeft veel loopmomenten. Hij ziet niet gelijk wat er aan de andere kant van de klas gebeurt, dus loopt hij er gelijk heen. Dat zorgt voor onrust. Hoe ga je daar mee om? Alles mag thuis. Hij wordt niet gecorrigeerd. Hij mag doen wat alle kinderen doen, zelfs fietsen."*

Naast de ondersteuning die nodig is om het gedrag te reguleren, is het aanbieden van leerstof niet vanzelfsprekend.

> *"Verder is het moeilijk uitdagende opdrachten voor hem te vinden die hij kan doen als hij klaar is met zijn werk."* (ib'er)

Beschrijving aanbod

School heeft de volgende ondersteuningsmiddelen ingezet: een beeldscherm van Visio, een aparte werktafel in de klas die omhoog kan zodat de kijkafstand verkort wordt (dit schooljaar aangeschaft), een loep en momenteel wordt gekeken welke pen geschikt is.
Een ambulant begeleider van Visio geeft adviezen voor het omgaan met slechtziendheid en gedrag. Deze ambulant begeleider komt één ochtend in de week.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Succesvolle onderdelen

De school vindt het 'normaal' om kinderen die iets extra's nodig hebben te ondersteunen.

> *"We stemmen het onderwijs af op het individu. In die ontwikkeling waren we ook al zonder die nieuwe wet over passend onderwijs."* (directeur)

Ambulante begeleiding vanuit Visio zorgt er voor dat dit kind met ernstige slechtziendheid toch in het reguliere onderwijs kan functioneren. Ook het kind zelf draagt bij aan het succesvol mee kunnen doen in het regulier onderwijs: A heeft een goed geheugen, is nieuwsgierig en leergierig.

Knelpunten

Het samenwerkingsverband weet dat kind A bij hen op school is maar doet daar niets mee omdat het een cluster 1 kind is. Deze kinderen vallen buiten de verantwoordelijkheid van het samenwerkingsverband. Zowel de leerkracht als de ib'er zijn niet helemaal tevreden over het aanbod van Visio.

"Je krijgt een rijtje standaard adviezen die voor je gevoel niet aansluiten op het kind of op de leerkracht." (ib'er)
"De standaardadviezen van Visio zijn zodanig dat ik denk, 'daar gaan we A niet mee helpen'. Ik heb behoefte aan adviezen die passen bij zijn niveau van zelfstandigheid. Hoe kunnen we dat verbeteren? Dan heb ik niks aan een smartgame waar Visio mee komt." (leerkracht)

Er is geen OPP opgesteld voor deze leerling.

2.1.7 PO – casus 7 terugplaatsing regulier

Beschrijving context (school, klas etc)
Stadsschool met 400 leerlingen en 16 groepen, gemengde populatie, denominatie Openbaar. De school heeft te maken met teruglopend leerlingenaantal. Groep 6 heeft 22 leerlingen. In de casus komt de leerling van het cluster 4 onderwijs. Deze school heeft een wachtlijst. In de klas was ze het enige meisje en ze was wat betreft gedrag en medicatie erg vooruit gegaan.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen
Casus betreft een meisje van 10 jaar. Kind D is op het reguliere basisonderwijs begonnen, maar door ADHD en bijkomende gedragsproblemen (uitdagend gedrag naar andere kinderen, veel conflicten, koppig en heel snel boos) is ze geplaatst in het cluster 4 onderwijs. Door de medicatie die toen is gestart, verdwenen de problemen en is het meisje dit jaar naar het reguliere basisonderwijs teruggeplaatst. Dat is niet dezelfde school waar ze eerst begonnen was.

"We hadden geen goede ervaringen op de eerste basisschool. Ze is toen naar andere school gegaan, een speciale school. Het ging goed op de speciale school. De school wilde zelf terugplaatsen. Ze stelden het voor. Het is fijn dat ze nu naar een gewone school kan. Deze school is nieuw en kijkt anders naar je kind. Ze weten niet wat de problemen waren. Een nieuwe start. Ik hoop dat het goed blijft gaan. Op deze school waren ze verbaasd hoe goed het gaat." (moeder)

Moeder wil graag extra oefenen thuis met gedrag en rekenen of klokkijken. Ook zullen er gesprekken zijn met haar als er problemen zijn met het gedrag. Moeder wil graag klaar staan. Afgesproken is dat de school direct contact met haar zoekt als er problemen zijn. Nu zijn er nog geen gesprekken geweest omdat het nog goed gaat.

De leerkracht heeft het kind sinds kort in de klas en is 'bijgepraat' over de casus door de ib'er. Het gedrag is al een paar maanden erg normaal.

"Toen ik deze leerling kreeg dacht ik eerst: Oei. Ik dacht wanneer komt het, maar het is nog niet gekomen. Ik had in het verslag gelezen dat ze weleens haar koppige buien heeft. Ik heb bij mijn collega leerkracht eens gekeken bij gym hoe ze daar is en toen zag ik dat ze ruzie maakte met een kind en hem bedreigde door te zeggen: Mijn vader gaat je dood maken. Ik was heel verbaasd en toen ik met D erover praatte wilde ze ineens

*geen antwoord meer geven. Ik heb haar toen even laten afkoelen. We houden het even in de gaten. We kijken of de klas er niet teveel last van krijgt." (*leerkracht)

In het gesprek blijkt dat de leerkracht niet betrokken is geweest bij de terugplaatsing uit het speciaal onderwijs. Ook de overdracht is summier.

"We kregen te horen, je krijgt een meisje in de klas en ze komt uit het speciaal onderwijs. Later kregen we ook het OPP en dat heb ik doorgenomen. Bij de start had ik het OPP nog niet gezien." (leerkracht)

De directeur vindt dat de leerkracht weinig weet over het kind en vindt dan ook dat de ib'ers de leerkrachten beter moeten informeren over het kind zodat de leerkracht haar gedrag beter kan afstemmen. Dit is belangrijk als je problemen voor wilt blijven.

"Ik vind dat jullie de leerkracht beter moeten informeren en voorbereiden als er een nieuw kind in de klas komt." (directeur tegen de ib'ers)

De ib'er merkt op dat zij ook laat op de hoogte zijn als er een nieuw kind start in het schooljaar. Bovendien was de overdracht vanuit het cluster 4 onderwijs ook summier. Het cluster 4 biedt wel consultatie aan. Ook kan de school indien nodig bij het samenwerkingsverband een arrangement aanvragen.

Beschrijving aanbod

Er is geen speciaal aanbod. Op school moet kind D er aan herinnerd worden dat ze 's morgens haar medicatie inneemt. Er is door het speciaal onderwijs een TLV aangevraagd die een jaar geldig is. Mocht het met D niet goed gaan op de reguliere basisschool dan zou ze nog terug kunnen naar het cluster 4 onderwijs. Op de vorige school is gewerkt aan gedragsdoelen en aan dagplanning. Er is een OPP van het speciaal onderwijs. Er is nog geen OPP op de huidige basisschool gemaakt. Plan is dat dit eind groep 5 gebeurt (een IHP en een OPP). De school gebruikt nu nog het OPP van het cluster 4 onderwijs.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De school heeft deze casus uitgekozen omdat het een terugplaatsing uit het speciaal onderwijs naar een reguliere situatie een bijzonder geval is. De ib'er heeft het nog nooit meegemaakt en ook voor het speciaal onderwijs is het tamelijk uniek. Het is een succesverhaal. Er was in het cluster 4 onderwijs een enorme vooruitgang in het gedrag te zien. Het cluster 4 onderwijs had een wachtlijst en stelde zelf de terugplaatsing voor. De zorg valt nog binnen de deskundigheid van de school maar het samenwerkingsverband is wel op de hoogte in het geval de hulp opgeschaald moet worden. Er is een vangnet om terug te gaan naar het speciaal onderwijs als het toch niet lukt.

Het succes is ook toe te wijzen aan D zelf en het gezin. D heeft betrokken ouders. D was ook erg gemotiveerd om naar een gewone school te mogen gaan en ging extra haar best doen met rekenen.

2.1.8 PO - Casus 8 autisme

Beschrijving context (school, klas etc.)

Een reguliere basisschool in een gemengde wijk met 270 leerlingen met 9 groepen met gemiddeld 25-28 leerlingen. Een kwart van de leerlingen (25%) heeft een leerlinggewicht. Op de school werken 20 leerkrachten. Onder hen zijn leerkrachten met een speciale taak zoals taalcoördinator, rekencoördinator, gedragsdeskundige en kwaliteitscoördinator. De ib'er is verantwoordelijk voor de aansturing van de speciale zorg. In groep 6 zitten 30 leerlingen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Casus C is een jongen van 10 jaar in groep 6. Hij zit al vanaf groep 1 op de school, maar pas in groep 4 kwamen problemen aan het licht. C speelde weinig met andere kinderen en het ging met leren ook niet goed. Moeder heeft aan de bel getrokken.

> *"Toen bleek dat het niet lekker liep op school. De juf in de kleuterklas had ook weleens iets gezegd dat ze anders met C omging dan met andere kinderen, en zij dacht dan: 'Ach ja, dat is C'. We hadden toen aan de bel moeten trekken, maar als de school niks doet, dan doe je in eerste instantie als ouders ook niks. Toen het in groep 4 niet meer ging heb ik C via de huisarts laten testen. Thuis en op school moest er een lijstje ingevuld worden. Diagnose PDD-nos kwam er uit. Toen heb ik aan de juf van school gevraagd. Wat doe jij er aan? Daar kwam niks uit behalve dat ze zei dat ze C anders benaderde dan andere kinderen."* (moeder)

Moeder heeft extern hulp gezocht voor C via het CJG en kreeg 1,5 uur begeleiding thuis. C is niet erg zelfredzaam, heeft laag zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen.

Beschrijving aanbod

Jongen C krijgt sinds vorig jaar extra begeleiding thuis en op school. Ook gaat C 1 x per maand naar een zaterdag groep en slaapt hij daar ook een weekend per maand. Er komt een ambulant begeleider vanuit het speciaal onderwijs op school om leerkrachten te adviseren en in de gaten te houden hoe het gaat met C.

> *"Bij C is de sociaal emotionele ontwikkeling een probleem. Speelt niet met andere kinderen. Ook werkhouding en gedrag is anders dan bij andere kinderen. Hij is niet zelfredzaam. Hij woont bijvoorbeeld in de buurt, maar hij kan niet fietsen. Binnen de school is er geen voldoende kennis aanwezig om de juiste ondersteuning te bieden. We krijgen advies van een ambulant begeleider. Met leren gaat het wel goed."* (intern begeleider)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Moeder van C ziet genoeg knelpunten:

> *"C valt weg in een drukke groep. Hij past zich aan en als er iets mis gaat, hoor je hem niet. Introvert zijn, valt niet op. De school heeft weinig voor hem gedaan. De school is nalatig geweest. Nu zijn er ook nog veel invallers voor de klas en voor de groep waar C volgend jaar naar toe gaat is er een vacature."* (moeder)

Een leerkracht in groep 6 heeft in het verleden in het speciaal onderwijs gewerkt en ziet dat voor een jongen zoals C kleinere klassen beter zou zijn.

> *"Ik kan moeilijk alle 30 leerlingen bedienen. Het is een drukke groep. Er zijn vier kinderen met dyslexie, twee kinderen met autisme, twee hebben ADHD en er zijn een aantal kinderen met een lagere intelligentie die eigenlijk op het SBO zouden thuishoren. Ik krijg veel hulp van de intern begeleider, maar het blijft moeilijk om optimale ondersteuning te geven aan iedereen. Ik ben ook bang dat ik te weinig haal uit de middengroep en de slimme kinderen, de kinderen waar niets mee aan de hand is. Zij komen aandacht te kort." (*leerkracht*)*

Leerkracht en ib'er vinden dat het Passend onderwijs te snel is ingevoerd.

> *"Het idee van passend onderwijs is op zich goed, maar het onderwijs is er nog niet klaar voor. Nu hebben we in groep 6 met 30 leerlingen, rond de 10 kinderen die extra aandacht nodig hebben. Het is gewoon teveel waardoor andere kinderen te weinig aandacht krijgen." (*leerkracht en ib'er)

2.1.9 PO (SO) - Casus 9 thuiszitter

Beschrijving context (school, klas etc.)

De so-school voor cluster 4 onderwijs heeft veel ervaring met leerlingen met PDD-NOS. Voor plaatsing op school is een TLV nodig. Op school zijn ongeveer 350 leerlingen, 32 groepen met een gemiddelde klassendeler van 14. De school van deze casus is een openbare stadsschool met regiofunctie en een gemengde populatie. De school heeft in 2016 het predicaat 'excellente school' gekregen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

N is een jongen van 8 jaar en is al kleuter vanuit het MKD ingestroomd in het speciaal onderwijs voor cluster 4. Hij zat vorig jaar in een klas met 14 leerlingen. N heeft als diagnose PDD-NOS en gebruikt medicatie.

> *"N kan geen gezag accepteren. Hij is niet te houden. Soms zijn we drie uur met hem bezig. Hij bijt, hij schopt, hij slaat. Hij is onvoorspelbaar, gooit tafels om, gilt. Alle kinderen zijn bang voor hem."* (ib'er)
>
> *"Moeder wil niet graag dat hij fysiek begrensd wordt, maar dat is wel nodig. Daar hebben we een protocol voor. Inmiddels zijn er zoveel incidenten dat je je kan afvragen hoelang we nog door moeten gaan. Hij komt niet aan onderwijs toe. Hij zegt ook dingen als: Ik ga je in brand steken. Hij verwondt zichzelf door diep in zijn neus zichzelf te beschadigen tot bloedens toe."*(ib'er)
>
> *"Hij heeft me twee keer gebeten en mijn collega nog vaker. We hebben een tetanusinjectie moeten halen. Daarna gaat hij dreigend bijt-bewegingen maken als een dier om je uit te dagen. Het oppositioneel gedrag is voor ons wel duidelijk."* (één-op-één begeleider)

Ondanks aandringen van de school, wil moeder geen diagnose voor ODD omdat zij denkt dat dat slecht is voor zijn toekomst. N wil namelijk het leger in en moeder denkt dat een diagnose ODD dat onmogelijk maakt. Bovendien vindt ze hem nog te jong voor een dergelijke diagnose.

De één-op-één begeleiding die N krijgt op school levert uiteindelijk niet het gewenst resultaat op.

> *"Hij zit nu thuis vanaf november. Hij vindt dat ook niet leuk en vraagt drie keer per dag naar school. Maar het gaat niet. Ik vind het niks als hij drie keer per week in de separeer zit, dan hou ik hem liever thuis. Dat gebeurt in overleg. Ik vind het ook niet fijn als hij fysiek begrensd moet worden. Hij heeft één-op-één begeleiding nodig en dat helpt eigenlijk ook niet. Ik zit overal zelf bovenop. Die begeleiding was heel moeilijk te regelen. De school wilde dat de gemeente ook meebetaalde omdat het ging om zorg en begeleiding, maar de gemeente vond van niet, die vindt dat het bij onderwijs hoorde. Toen heb ik een mail gestuurd aan alles en iedereen van wethouder tot aan radio en tv en toen kon het wel geregeld worden. Het kost 20.000 euro per jaar. Het wordt door het samenwerkingsverband betaald."* (moeder)

Het passend aanbod is moeilijk te realiseren voor N. Moeder neemt dat de school niet kwalijk. Ze vindt dat er veel voor N is gedaan. Moeder is nu ook nog in gesprek met school, gemeente en wil graag dat N in een kinderpsychiatrische kliniek behandeld kan worden.

> *"Ik wil dat iemand er verstand van heeft en dat N geholpen wordt, maar ik ben heel benieuwd wat ze me daar kunnen vertellen (in de kinderpsychiatrische kliniek). Ik heb al met zoveel mensen gesproken. Wat ik weet is dat alles wat daar gebeurt achter gesloten deuren plaatsvindt, zodat niemand in de toekomst gegevens kan opvragen zodat hij bijvoorbeeld al problemen zou krijgen als hij zijn rijbewijs wil halen. Ik denk ook verder."* (moeder)

Beschrijving aanbod

De school heeft eerder aangegeven dat het op school niet ging. Bij dreigende schorsing heeft moeder toen de staatsecretaris benaderd. Vanuit het samenwerkingsverband is in april 2016 geregeld dat N in de klas extra één-op-één begeleiding krijgt. Een onderwijsassistent is hier speciaal voor opgeleid. Omdat N niet gemakkelijk gezag accepteert moest duidelijk worden gemaakt wanneer de regels werden gesteld door de leerkracht in de klas of door de één-op-één begeleider. De begeleider ging in het begin naast hem zitten. Later meer aan de zijkant iets verder van hem vandaan.

> *"We zijn ondertussen handelingsverlegen. We zijn geen psychiater. Mijn trukendoos is leeg. Ook de leerplichtambtenaar heeft gezegd dat we er alles aan gedaan hebben."* (ib'er)

Voor de kerstvakantie ging N steeds korter naar school. Na een uurtje kwam moeder hem weer halen. Moeder had inmiddels zelf een centrum voor GGZ-behandeling ingeschakeld. Een behandelaar kwam twee keer in de week een half uur met hem werken. Volgens de

ib'er zag de behandelaar voor het autistische aspect en niet het oppositionele. De behandelaar zei steeds: *'Het is nog geen schoolkind.'*

> *"De medicatie moest worden aangepast omdat N erg mager werd. Met de nieuwe medicatie ging het echter helemaal mis en werd het gedrag slechter."* (één-op-één begeleider)

Voor de leerkracht is het ook zeer moeilijk. Soms moet je ondersteunen en soms moet je grenzen stellen.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Dit is geen succesverhaal. School geeft aan dat er grenzen zijn aan de mogelijkheden. Moeder vindt het erg moeilijk dat haar zoon nu thuis zit, terwijl hij wel naar school wil. Ze is met school en instanties in gesprek. Ook een mogelijke plaatsing in een kinderpsychiatrische kliniek is niet snel geregeld.

2.1.10 Terugkerende aspecten primair onderwijs

Op basis van de resultaten van de casussen is een aantal terugkerende aspecten ten af te leiden in relatie tot kunnen bieden van passend aanbod. Belangrijkste aspect binnen het po is dat de problematiek van een leerling bij instroom in veel gevallen nog onbekend is. Gedurende de eerste schooljaren wordt de problematiek manifest en kunnen leerkracht en ib'er passend aanbod ontwikkelen. In lijn hiermee ligt de uitkomst dat enkele leerkrachten zich handelingsverlegen voelen maar dit niet erkennen en hier melding van maken bij de ib'er. Dit heeft tot gevolg dat leerkrachten zelf de problematiek willen lossen. Daarmee houden ze in enkele gevallen leerlingen te lang in de klas zonder de juiste onderwijsondersteuning te bieden. Ook het soms grote aantal kinderen dat extra aandacht vraagt, is een terugkerend aspect. Dit vergt veel van de leerkracht en geeft sommigen het gevoel dat ze zowel de kinderen die extra aandacht nodig hebben, tekort doen als ook de kinderen die *geen* extra aandacht vragen. Een ander terugkerend aspect is dat, juist omdat de kinderen jong zijn en de problematiek in veel gevallen nog niet duidelijk is, ouders externe hulp zoeken. Zij schakelen externe deskundigheid in, vaak op eigen kosten, om inzicht te krijgen in wat er precies met hun kind aan de hand is.
Veel po-scholen geven invulling aan de extra ondersteuningsbehoefte in de vorm van extra aandacht in de klas en kunnen dat binnen de school regelen. Als dat niet het geval blijkt, wordt een beroep gedaan op het samenwerkingsverband. Een ander terugkerend aspect is dat een stabiele thuissituatie van invloed kan zijn op de schoolresultaten van een kind. Ten slotte is het gebrek aan geschikte plaatsen in het so of een behandel centrum een terugkerend aspect. Dit kan zelfs leiden tot thuiszitten.

2.2 Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs zijn er veel complexe casussen aangedragen met autismespectrumstoornissen, soms in combinatie met ADHD, een laag IQ of juist hoogbegaafdheid (of HSP). Ook is er een leerling met een angststoornis en een leerling met niet aangeboren hersenletsel (NAH). Dyslexie wordt dikwijls genoemd evenals moeite met concentreren. Een moeilijke thuissituatie maakte de casus ook complex. Vaak was er sprake van meerdere 'labels' of problematieken. Twee leerlingen waren ten tijde van het onderzoek 'thuiszitter' of er was sprake van extreem veel verzuim. De casussen zijn afkomstig van vier scholen. Het gaat om zes vmbo leerlingen in alle niveaus (LWOO, PRO, BB, KB, MAVO), 1 VSO leerling, 2 HAVO leerlingen en 2 VWO leerlingen.

2.2.1 VO (MAVO) - Casus 1 NAH

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze casus betreft een 14-jarige leerling van een reguliere vo-school in een grote stad. De leerling heeft ten gevolge van een hersentumor (in groep 8 po) en bijbehorende behandelingen een NAH (niet aangeboren hersenafwijking) opgelopen. Hij bezoekt de derde klas van deze vo-school, mavo 3.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling B is zeer gemotiveerd maar moet vanwege misselijkheid regelmatig lessen missen. Hele dagen naar school houdt hij niet vol.

Leerling B heeft als gevolg van zijn NAH last van zijn gehoor, slecht zicht en moeite met overzicht houden, moeite met twee dingen tegelijk doen en raakt snel vermoeid en is prikkelgevoelig (geluid en drukte). Door deze problematiek is leerling B. Afgestroomd van vwo naar mavo.

> "*Bij mijn kind werd aan het eind van groep 8 een hersentumor geconstateerd. Hij is aan het eind van de zomervakantie geopereerd. Hij heeft daardoor zo'n beetje het eerste jaar op de middelbare school gemist. Hij begon op vwo niveau, nu is hij afgezakt naar niveau mavo. Ik maak me daar geen zorgen om want het is maar zo. Maar ik merk dat het voor hem te makkelijk is.*" (ouder)

Beschrijving aanbod

Voor B heeft de school een arrangement van het samenwerkingsverband georganiseerd. Leerling B krijgt ondersteuning van een ab'er met NAH expertise. Bij deze ab'er ligt de procesbegeleiding wat onder meer betekent dat deze ab'er de contacten onderhoudt met alle betrokkenen. Deze ab'er bezoekt leerling B eens per 3 tot 4 weken. Focus ligt op de totale ontwikkeling van de casus en het sociaal emotioneel welbevinden.

Eén van de docenten treedt op als coach van leerling B. Dat komt er op neer dat deze docent leerling B extra in de gaten houdt en af en toe aanspreekt over hoe het met hem

gaat. Het contact is vrijblijvend en vluchtig zodat de leerling geen uitzonderingspositie krijgt. De docent/coach is zich daar zeer van bewust.

> *"Ik spreek hem af en toe even, soms kort op de gang soms wat langer. Ik hou een beetje vinger aan de pols. Ik merk dat hij er niet heel veel behoefte aan heeft want hij wil niet bijzonder zijn. Dus dan houd ik het altijd kort, gewoon even een kort momentje in de gang."* (docent/coach)

Leerling B kan het volgen van volledige schooldagen niet aan.

> "*Hij heeft niet alleen last van zijn maag maar ook van zijn gehoor. Hij heeft daarom een aangepast rooster en dat is heel fijn. Nu hoop ik ook dat hij in delen examen kan doen zodat het allemaal wat gematigder is voor hem. Dat kan hij wel aan maar een hele toets week ofzo, dat is te veel voor hem."* (ouder)

De moeder is zeer te spreken over de school en ziet dat de school er alles aan doet om leerling B het juiste te bieden.

> "*Mijn kind gaat heel graag naar school. Hij wil het liefst gewoon zijn, net als elk kind. Vroeger wilde hij bij de marechaussee, maar dat gaat niet meer lukken denk ik. De chemo heeft zijn gehoor beschadigd en nu heeft hij ook een gehoorapparaat. Maar hij gaat dus heel graag naar school, accent ligt op de kernvakken, van de andere vakken mag hij kiezen waar hij heen gaat. Ik zie wel dat dat heel bijzonder is van de school, dat ze goed meedenken.*" (ouder)

De school geeft aan dat ze speciaal voor leerling B een aangepast rooster hebben ontwikkeld en continu nagaan of dat rooster nog bij hem past.

> "*Voor leerling B hebben we echt moeten zoeken naar wat bij hem past. Wat hij aankan en dat verandert ook telkens. Zo kan hij maar een paar uur per dag naar school. We hebben een speciaal rooster voor hem gemaakt. Dan kan hij op zijn eigen tempo naar school en hoort hij er wel bij."* (orthopedagoog)
>
> *"We hebben geprobeerd het programma wat lichter te maken voor hem. Hij is echt wel een uitzondering want dat is zeer ongebruikelijk."* (zorgcoördinator)

De moeder beschrijft hoe het docententeam meedenkt.

> "*Geluid kan hard aankomen bij B. De schoolbel bijvoorbeeld na afloop van de les. Dat kon hij echt niet hebben. Eén van de docenten heeft toen bedacht dat hij B 3 minuten voor het eind van de les een seintje geeft dat hij weg kan gaan zodat hij de schoolbel mist. In de gang is het minder hard. Dat vind ik heel fijn van die docenten, ze hebben begrip voor B."* (ouder)

De zorgcoördinator geeft aan dat ze de docenten hebben (laten) voorlichten over NAH.

> *"We merkten dat niet alle docenten oog hadden voor de omstandigheden van leerling B. Docenten zien niet dat ie te moe is of hebben er geen begrip voor. Toen hebben we de ab'er van het samenwerkingsverband gevraagd een voorlichting te geven voor het schoolteam. Dat zorgt er voor dat het team leerling B beter begrijpt."* (zorgcoördinator)

De orthopedagoog vult aan:

> *"Voor de leerlingen die een speciale onderwijsbehoefte hebben, is het belangrijk om het docententeam daarin mee te nemen. Zij zijn het immers die de leerlingen zo'n beetje elke dag zien. Je moet er voor zorgen dat zij op de hoogte zijn er begrip hebben voor de situatie van de leerling. Dan kijken ze anders naar de leerling."* (orthopedagoog)

De docent/coach is enigszins kritisch over deze voorlichting.

> *"Ik kan niet altijd alle docenten op de hoogte blijven houden en uitleggen wat er met leerling B aan de hand is. Er zijn ook veel invallers. Ik heb wel een documentje gemaakt over alle leerlingen in mijn mentorgroep maar er zijn niet veel nieuwe docenten die dat lezen. Ze hoeven het maar even te bekijken, dat levert ze al inzicht hoe ze met die klas om moeten gaan. En voor een leerling als B is dat we belangrijk."* (docent/coach)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Belangrijkste knelpunt zijn de naderende examens. Leerling B heeft een zwak gesteld en om die reden zijn er zorgen over of hij de examans wel aan kan. Zowel de moeder als de school hebben de wens dat leerling B gefaseerd examen kan doen. De school is met een aanvraag hiervoor bezig.

> *"Als alles meezit, mag hij in delen examen doen en haalt deze leerling zijn diploma. Maar je weet het met deze jongen nooit, zijn fysiek zit niet mee."* (zorgcoördinator)

Het is een succes te noemen dat de school zo flexibel is om het aanbod en de aanpak voor leerling B volledig af te stemmen op de situatie van dat moment. Het kan elke dag weer anders zijn met leerling B. De school lijkt onvermoeibaar in het aanpassen van het rooster en de omgang met leerling B. Bovendien proberen ze het gehele docententeam op de hoogte te houden.

2.2.2 VO (VWO) - Casus 2 PDD-NOS/ADHD

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze casus is 17 jaar en is schooljaar 2015-2016 gestart in 5 VWO van een reguliere vo-school in een grote stad in het noorden van het land. De diagnose van deze leerling is ADHD en PDD-NOS. Hij gebruikt medicatie. Bij instroom op deze vo-school was de diagnose al bekend. Gezien zijn didactische resultaten en cognitieve niveau is leerling C op atheneum niveau geplaatst. Dat gaat tot op heden heel redelijk, alhoewel hij momenteel veel verzuimt.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling C heeft moeite met samenwerken, omgaan met spanning en heeft veel last van vermoeidheid. Hij is met grote regelmaat afwezig. De zorgcoördinator geeft aan dat het veelal *geoorloofd* verzuim betreft omdat de ouders het goedkeuren/verantwoorden.

Navraag bij de vader leert dat de leerling volgens de vader depressief is en hij is daar tamelijk laconiek over.

"Ik denk dat hij ergens op straat is als hij nu niet op school is. Ik heb hem in ieder geval niet thuis gezien. Hij zit weer in een depressieve periode. Dan heeft hij zulk gedrag. Dat hoort er bij." (ouder)

Leerling C is snel het overzicht kwijt en raakt onrustig van het lawaai in een les. Zodra hij op de gang mag zitten, of zijn koptelefoon opzet, gaat het beter. In een rustige gestructureerde omgeving komt hij beter tot leren. Als hij teveel frustraties ervaart, verlaat hij de school. Dit is tot voor kort tijd nog maar weinig voorgekomen, maar neemt echter in de periode dat de toetsen gemaakt moeten worden, weer toe.

Beschrijving aanbod

Leerling C heeft op de vo-school een persoonlijk begeleider. Hij krijgt meer tijd bij toetsen, mag alleen zitten bij toetsen, mag beschikken over voorlees software en gedigitaliseerde studieboeken. Tevens heeft hij een laptop van school tot zijn beschikking. Om rustiger te worden in zijn hoofd mag deze leerling – anders dan de andere leerlingen - in de klas met een koptelefoon op zitten.

Leerling C krijgt ondersteuning van de ggz instelling.

Thuis is hij onder voortdurende begeleiding van zijn ouders die beiden werkzaam zijn in de (geestelijke) gezondheidszorg.

"We zijn nu heel positief over de school. En inmiddels loopt het ook qua toets-weken goed. Dat was in het begin nog wel eens een gedoe. Dan was er geen vrij lokaal voor hem om zijn toetsen te maken, maar nu loopt het best soepel. Daar is nu een bepaald ritme in gekomen. Het was ook even zoeken naar een geschikte persoon op school om hem te begeleider. Hij heeft nu een teamleider met wie hij wel een klik heeft." (ouder)

De vader van leerling C geeft aan dat hij graag zou willen dat C meer tijd krijgt om de toetsen en examens te doen en twee schooljaren in drie jaar mag doen. Hij zegt dat de school hier niet flexibel in is en vasthoudt aan het feit dat alle toetsen en examen binnen de gestelde periode gehaald moeten zijn.

"Dit vraagt heel veel van de school in de zin van flexibiliteit en aanpassingen in roosters. Ik vind dat de ouders hier veel vragen. En bovendien 2 jaar in 3 jaar doen, is toch gewoon blijven zitten?" (zorgcoördinator)

"Het is de kunst om met elkaar te kijken wat haalbaar en realistisch is. En op enig moment moet je toch aangeven dit kan wel en dit kan niet." (orthopedagoog)

"Een mooi voorbeeld is dat in een laatste gesprek de leerling de hele tijd met zijn telefoon zat en er mee bezig was. Ik zei dat hij de telefoon even weg moest leggen. Maar hij gaf aan dat hij zich niet kan concentreren als hij zijn telefoon niet in zijn handen heeft. Dan denk ik 'andere leerlingen mogen het ook niet, waar jij dan wel.'?" (zorgcoördinator)

De docenten hebben moeite met het gedrag van leerling C en zijn niet precies op de hoogte van de gemaakte afspraken ten aanzien van bijvoorbeeld het gebruik van de koptelefoon.

Voor de school is het continu zoeken naar een aanbod dat bij leerling C past en dat binnen de mogelijkheden van de school ligt. In het gesprek met het schoolteam komt naar voren dat leerling C eigenlijk een vso cluster 4 leerling is maar dat zijn cognitieve niveau daar te hoog voor is.

> *"Daar zou je hem mee te kort doen. Hij kan qua intellect veel en zou ook zeker het atheneum moeten kunnen halen."* (orthopedagoog)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt in deze casus is dat de vo-school niet kan bieden wat deze leerling nodig heeft zoals een kleine setting, aangepaste roosters en flexibele tijden. Een vso cluster 4 zou wat betreft gedrag en concentratie beter bij hem passen, echter met zijn hoge intelligentie is hij daar ook niet op zijn plaats. De school heeft haar grenzen voor deze leerling al flink opgerekt, zelfs zodanig dat docenten zich afvragen waar de daadwerkelijke grens ligt.

Een ander knelpunt is dat de school de indruk heeft dat de ouders de hand boven het hoofd van hun zoon houden, bijvoorbeeld door zijn verzuim telkens weer goed te keuren waardoor het geoorloofd verzuim wordt.

Pluspunt is dat de leerling zich wel thuis voelt in de klas en dat hij een goed contact heeft met zijn teamleider.

2.2.3 VO (VWO) - Casus 3 ASS/Asperger

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze leerling is 14 jaar en zit in VWO 1 van deze reguliere vo-school in een grote stad in het noorden van het land. De diagnose van leerling M is ASS/asperger. Daarbij is hij faalangstig en heeft hij visuele ondersteuning nodig. Verder speelt rond deze casus dat er vermoeden is van hoogbegaafdheid en een hoog sensitief persoon (HSP).

Bij instroom heeft de zorgcoördinator nauw contact met de ouders een plan van aanpak voor leerling M ontwikkeld. De zorgcoördinator van de school kan extra onderwijs ondersteuning via het orthopedagogisch didactisch centrum (OPDC – tegenwoordig het Expertisecentrum) van het samenwerkingsverband inschakelen, en dat heeft ze ook gedaan voor deze leerling.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Op de open dag van de school hebben de ouders van leerling M contact gezocht met de zorg coördinator omdat ze graag wilden dat hun zoon naar deze vo-school zou gaan. De zorg coördinator heeft een meerpartijenoverleg (MPO) met leerplichtambtenaar, OPDC, de ouders en de basisschool, georganiseerd omdat vanuit de overdracht van de basisschool de diagnose ASS/asperger bekend was en omdat deze leerling op de basisschool veel absentie liet zien. Bovendien is deze leerling vanwege agressief gedrag thuis, uit huis geplaatst. Hij verblijft nu in een instelling. De ouders hebben enkele keren per week contact en zijn zeer betrokken bij zijn welzijn als ook zijn schoolcarrière.

Bij aanvang van het voortgezet onderwijs hebben de ouders dan ook een uitgebreide zoektocht gedaan om een juiste school voor hun zoon te vinden.

> *"Op de basisschool werd duidelijk dat M anders is dan andere kinderen. Hij vindt contact met mensen moeilijk en kan ontploffen. Thuis werd dat onhoudbaar omdat zijn kleine zusje daar onder leed. Je begrijpt dat het moeilijk was om een goede middelbare school voor M te vinden. Toen we op de open dag van deze school kwamen, voelde het gelijk goed. Op zorggebied stak deze school er met kop en schouders bovenuit. De mensen daar denken mee en vooral de zorg coördinator heeft erg haar best gedaan om M op deze school te krijgen."* (ouder)

Vanuit dat MPO is besloten om hem toe te laten op de school.

> *"Als je aan de voorkant goed contact hebt met elkaar en de handen in een kan slaan, dan moet je met elkaar bedenken wat de school moet doen om hem goed te laten landen hier."* (zorgcoördinator)

De school heeft intelligentie onderzoek laten doen vanwege vermoeden van hoogbegaafdheid. De leerling scoort met V IQ 130 en P IQ 144 bijzonder hoog, maar, volgens de moeder, net onder de grens van hoogbegaafdheid (145+).

Beschrijving aanbod

Voor leerling M zijn richtlijnen orthopedagogisch handelen opgesteld zoals een rustige werkplek, benadering op een emotioneel neutrale manier, concreet zijn en duidelijk in taakgebruik en voorbereiding op veranderingen. Bovendien heeft deze leerling een plaatje van een pannetje bij zich en kan hij op dat plaatje aanwijzen dat hij overkookt en naar de time out kamer wil. De moeder is tevreden over hoe de school haar zoon benadert maar houdt haar hart vast.

> *"Het is nog maar kort dat hij naar deze school gaat dus we hebben nog maar weinig ervaringen, maar het gaat nu best goed. ik weet dat het zo weer mis kan zijn. Verder vind ik het heel vervelend dat de school geen aangepast aanbod voor hem heeft voor zijn hoogbegaafdheid. Het samenwerkingsverband zegt dat hoogbegaafdheid binnen de basisondersteuning valt. En dat terwijl hoogbegaafden een specifieke benadering nodig hebben. Als je laagbegaafd bent met bijvoorbeeld een IQ van 60, dan is er een hele wereld aan begeleiding, maar voor hoogbegaafden die net tegen de grens aanzitten, is er niks. Hoogbegaafdheid is een hele andere manier van denken, in plaats van bottom up, top down."* (ouder)

De ouders hebben – deels gefinancierd door de gemeente - voor HB-begeleiding van hun zoon door een externe expert ingeschakeld. De ouders zijn blij met deze externe HB-begeleiding.

> *"Het is belangrijk dat je preventief werkt en daarom hebben we gelijk gekeken wat er mogelijk was wat betreft HB-begeleiding Via via kwamen we op het spoor van een persoonlijk begeleider, een soort coach. Zij is zelf ook hoogbegaafd en snapt M dus goed.*

Dit wordt deels betaald door de gemeente en we hopen dat het samenwerkingsverband de rest wil betalen." (ouder)
"We moesten echt iets met het cognitieve niveau van deze leerling Wij hebben zelf geen HB-expertise in huis en konden er ook niet over beschikken vanuit het samenwerkingsverband. Daarom hebben de ouders een externe HB-expert ingeschakeld. Zij begeleidt leerling M en dat lijkt goed te gaan. Het is allemaal nog heel recent, dus we kunnen er nog niet zoveel over zeggen." (zorgcoördinator)

De leerling zelf geeft aan dat hij het naar zijn zin heeft op school en dat hij het best goed vindt gaan.

"De meeste docenten weten wel dat ik af en toe ontplof en dan pak ik mijn pannetje en mag naar de time out kamer. Dat gebeurt maar soms." (leerling)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt in deze casus is dat de ouders en de school het er niet over eens zijn of deze casus een hoogbegaafdheidsondersteuning nodig heeft. De ouders zouden dat graag willen, maar de school geeft aan dat de IQ score met 144 net onder de grens van 145+ ligt en dat leerling M in de klas ook geen cognitieve resultaten laat zien die wijzen op hoogbegaafdheid. De moeder zegt daarop dat dat juist een kenmerk is van hoogbegaafdheid. In de klas hoef je niet altijd de beste te zijn en de hoogste scores te halen.

"Als je in de klas een vraag stelt, kan het heel lang duren voor hij antwoord geeft. Hij denkt namelijk heel diep door voor hij antwoord heeft. En dan denk de docent dat hij het niet weet en gaat weer verder. Van zulke dingen spelen dan." (ouder)

De kwestie wie het aanvullende deel van de kosten van de externe HB-coach gaat betalen, loopt nog.

"We kijken natuurlijk wat goed is voor het kind. Maar ook in relatie tot de andere kinderen. Nu heeft deze leerling mondige en betrokken ouders die enorm fanatiek zijn en goed voor kind zorgen. Dan moeten wij goed kijken of deze leerling inderdaad recht heeft op een financiële bijdrage van het samenwerkingsverband en of dat niet ok voor andere leerlingen geldt van wie de ouders minder betrokken en mondig zijn. Een lastige discussie." (docent)

Succes is dat de school deze leerling intensief begeleidt en een flexibele houding aanneemt als het gaat om werkplek, manier van werken en de manier van benaderen van deze leerling. Ook de betrokkenheid en realistische instelling van de ouders is een pluspunt van deze casus.

2.2.4 VO (HAVO-atheneum) - Casus 4 PDD-NOS

Beschrijving context (school, klas etc)

Deze 13-jarige casus zit in de tweede havo/atheneum klas van een reguliere vo-school in het noorden van het land. De diagnose van leerling V is PDD-NOS en heeft veel last van

vermoeidheid. De laatste maanden gaat het wat minder met casus op school, ze verzuimt veel. De school is bang dat ze uit gaat vallen.

Bij instroom heeft de zorgcoördinator met de ouders gekeken welke ondersteuningsbehoefte deze leerling heeft. Sinds enkele maanden is geconstateerd dat leerling V een persoonlijk coach nodig heeft.

> *"Deze coach komt van het samenwerkingsverband en is de spin in het web. Hij houdt contact met ons, met leerplicht, de school en hulpverlening en natuurlijk met V zelf."* (ouder)

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Voordat leerling V op deze reguliere vo-school kwam, is het ondersteuningsaanbod samen met de ouders en de school beschreven. De moeder geeft aan dat zij erg heeft moeten shoppen voor ze deze school vond.

> *"Voor kinderen met een gebruiksaanwijzing is er in deze buurt niet zoveel, ook al is het een grote stad. Uiteindelijk kwam ik hier terecht, hier zijn kinderen met een gebruiksaanwijzing welkom."* (ouder)

De leerling behaalt goede leerresultaten, maar sinds de tweede leerjaar heeft de leerling moeite met wennen aan de klas en aan het niveau van de lesstof. Zij reageert daarop met verzuim.

> *"Ze weet ook haarfijn welke docenten het klassenmanagement niet op orde hebben. Dat misbruikt ze door weg te blijven. Sommigen hebben dat niet eens in de gaten."* (ouder)

De zorgcoördinator geeft aan dat hetgeen er thuis gebeurt, doorspeelt op de school.

> *"Het is altijd een wisselwerking. Dat zie je in deze casus ook weer. De component thuis en de component school, het heeft altijd met elkaar te maken. In dit geval is de moeder nogal beschermend en dat is voor ons wel eens lastig. Je moet de ouders naast je hebben en niet tegenover je." (*zorgcoördinator)

Beschrijving aanbod

Vanaf dag één op deze school, heeft leerling V een mentor aangewezen gekregen. Ze kon het goed vinden met de mentor en volgens de moeder heeft deze mentor er voor gezorgd dat ze het eerste jaar is doorgekomen.

> *"De mentor was toevallig ook de brugklascoördinator en daar had ze mazzel mee. Het was eigenlijk een soort supermentor."* (ouder)

Met het recent aanstellen van een coach moet voorkomen worden dat leerling V uitvalt. De school heeft deze coach vanuit het samenwerkingsverband toegewezen gekregen. De moeder is tevreden met de ondersteuning die haar dochter nu krijgt van school. Toch geeft de moeder ook aan dat zij graag zou zien dat het takenpakket van haar dochter wordt verlicht. De school geeft daarover aan dat zij het moeilijk vinden om daar in mee te gaan.

> *"Je kunt natuurlijk bijvoorbeeld natuurkunde er af halen voor dit meiske omdat ze enorm aanhikt tegen exacte vakken, maar waar het mee begint is een goede schoolgang. Dat moet op orde zijn voordat je andere drempels gaat slechten."* (docent)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt in deze casus is het ongeoorloofd, hardnekkig verzuim van de leerling. Met het aanstellen van een coach moet daar een eind aan komen.

2.2.5 V(S)O - Casus 5 thuiszitter

Beschrijving context (school, klas etc)

De casus betreft een 15-jarige thuiszitter. Zowel VSO-school als de leerling hebben er alles aan gedaan om dit te voorkomen, maar uiteindelijk heeft de school moeten besluiten dat de situatie onhoudbaar is en dat leerling A de school niet meer mag bezoeken.

Voordat leerling A thuis kwam te zitten, bezocht hij een school voor speciaal voortgezet onderwijs met uitsluitend een onderbouw afdeling in een grote stad in het zuiden van het land. Voorafgaand aan deze school bezocht hij vanaf groep 6 het sbo waar het redelijk goed ging. Voor die tijd bezocht hij een reguliere basisschool. De uitstroombestemming van het sbo van leerling A was vmbo basis lwoo. De jeugdzorginstelling heeft bij leerling A. ADD gediagnosticeerd als ook ernstige dyslexie. Leerling A. slikt medicijnen voor ADD. Op het sbo heeft hij een dyslexie behandeling gevolgd. Echter omdat het rendement niet voldoende was, is de sbo school er mee gestopt.

De intelligentie van deze casus laat een disharmonisch profiel zien. Hij heeft een leerachterstand op technisch lezen, begrijpend lezen en spelling als ook op rekenen.

> *"Het is een intelligente jongeman maar door de leesproblematiek komt hij niet tot het niveau wat hij zou kunnen halen. En dat is jammer. Hij kan veel meer. Bovendien is hij erg kwetsbaar. Hij is theatraal en breedsprakig waardoor het soms een gewone volwassene lijkt. Maar dat is schijn."* (leerlingbegeleider)

De school herkent kenmerken van autisme maar deze zijn nog niet officieel vastgesteld. De thuissituatie levert leerling A ook veel spanning op. De zeer problematische echtscheiding van zijn ouders maakt hem zeer angstig. Leerling A woont bij zijn moeder en wordt als oudste kind, ook veel lastig gevallen door zijn vader.

> *"Zijn thuissituatie is extreem gecompliceerd. Beide ouders hebben andere relaties en daar weer kinderen bij. Ik vraag wel eens aan leerlingen 'goh, hoe ziet bij jou je thuissituatie er uit?' Bij hem is het een kluwen van mensen en kinderen die dan weer eens hier en dan weer eens daar wonen. Een soort 'boom van Pythagoras'. Kinderen her en der. Dat is voor niemand goed. A is de oudste."* (leerlingbegeleider)
>
> *"Zijn vader heeft het te druk met zijn relaties. De één na de ander. Kortgeleden was hij opeens naar Engeland vertrokken. Adres onbekend. Maar hij betrekt wel zijn oudste zoon bij dit alles, laat hem de verhuizing regelen enzo, en die raakt er volledig van in de war."* (leerlingbegeleider)

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Leerling A vindt het moeilijk om contacten aan te gaan en heeft veel begeleiding en aansturing nodig.

> "*Het is eigenlijk een grote jongen die nog kinderlijk is. Je moet als docent hem niet overschatten want die neiging heb je wel. Zijn zelfbeeld is heel wisselend. Hij overziet het totaalplaatje niet.*" (leerlingbegeleider)

De klassen op deze school bevatten normaal gesproken 15 leerlingen. Dat is voor deze casus (veel) te veel. Leerling A kan met één-op-één begeleiding redelijk goed werken. Leerling A zelf geeft aan dat hij 'rust in zijn hoofd wil'. Leerling A is onrustig en friemelt aan alles wat er voor handen is. Hij kan zich moeilijk concentreren. Maar met een duidelijke instructie en een stappenplan kan hij heel goed zelf aan het werk gaan in de klas.

Beschrijving aanbod

A heeft psychologische begeleiding vanuit een lokale psychologenpraktijk. De school heeft een heel scala aan aanpakken geprobeerd zoals werken in kleine groepen, meer één-op-één begeleiding en zelfs individuele begeleiding. Met dat laatste leek hij het meest gebaat. Echter, de school kan het hem niet bieden omdat de school daar niet voor geëquipeerd is en het geen beleid is van deze school.

A en zijn gezin hebben vanuit een organisatie voor kinder- en jeugdpsychiatrie begeleiding gehad. Deze ondersteuning bleek onvoldoende effectief. Dit instituut heeft aangegeven dat ze uitbehandeld zijn met leerling A.

De pengreep van leerling A is onvoldoende ontwikkeld, dat leidt er onder ander ertoe dat zijn handschrift onleesbaar is.

De moeder geeft aan dat de school geen aanbod heeft voor kinderen zoals haar zoon.

> *"Ben je hoogbegaafd, dan is er een speciaal programma. Ook als je je heel dom bent, kan je ergens terecht. Maar voor die kinderen die er tussenin zitten, daar is niks voor. Als je goed bent in het één en slecht in het ander, dan moet je het maar zelf uitzoeken."* (ouder)

Moeder beseft dat er iets voor haar zoon geregeld moet worden. Zij hoopt dat haar zoon mee kan doen met een traject vanuit de gemeente voor kinderen die buiten het onderwijs vallen. Dit traject richt zich op de sociaal emotionele ontwikkeling middels individuele begeleiding. Zij is daarover met de gemeente in gesprek.

De moeder is zeer te spreken over de school en geeft aan dat ze ziet dat de school er alles aan heeft gedaan om haar zoon op de school te houden.

> "*Deze school is echt fantastisch. Het eerst jaar dat mijn kind er naar toe ging heeft hij het echt heel fijn gehad." (*ouder)

De mentor en leerlingbegeleider hebben er alles aan gedaan om een bij de leerling passend aanbod te organiseren. Het kwam er op neer dat A steeds minder taken en huiswerk kreeg, steeds minder in de klas zat en zelfs steeds minder naar school ging. Hierover heeft de school intensief contact met de leerplichtambtenaar. Ook nu A thuis zit, zijn er – op aanraden van de leerplichtambtenaar – contacten tussen leerling en school.

> "*We proberen hem zoveel mogelijk bij de school te blijven betrekken. Laatst heb ik heb proberen te overtuigen om de gala-avond te bezoeken, Dat is altijd een heel ding hier op school, voor alle leraren en leerlingen. Ik wil hem een beetje in beeld houden om te voorkomen dat hij helemaal verzandt in de situatie."* (leerlingbegeleider)
> *"We proberen hem geplaatst te krijgen bij een instelling die gespecialiseerd is in kinderen met autisme. We hebben een heel eerlijk dossier opgestuurd en op basis daarvan gaven ze aan dat dit geval hun pet te boven gaat. Nu spreken we met een andere instelling, een soort beschermde onderwijsinstelling en we hopen hem daar geplaatst te krijgen."* (leerlingbegeleider)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Belangrijkste knelpunt is deze casus is dat de school niet het individuele onderwijs kan bieden waar leerling A behoefte aan heeft. Middels een proefperiode is gebleken dat die aanpak het beste resultaat heeft bij leerling A. De school is daar echter niet op ingericht en het is ook niet de bedoeling dat leerlingen individueel onderwijs krijgen.

> *"Hij kwam steeds minder naar school, had behoefte aan één op één begeleiding maar daar is onze school niet voor. We hebben zijn taken en zijn huiswerk aangepast, alles gedaan om hem in huis te houden. Thuis moet dan ook meewerken en daar werd het steeds onrustiger voor hem. Het is zelfs zo erg dat we bij de dame van het zorgcircuit die de moeder begeleidt hebben aangegeven dat de ouders zijn ontwikkeling in de weg staan. Omdat deze dame aan de kant van de moeder staat, zal het niet komen tot een zorgmelding waarmee A uit huis geplaatst kan worden. Maar deze dame vanuit het zorgcircuit blijft er in geloven dat de moeder het wel kan. En nu is ie thuis."* (leerlingbegeleider)

Ander belangrijk knelpunt is de hectische, zorgelijke thuissituatie van leerling A. Momenteel zit hij thuis en sluit hij zichzelf permanent op in zijn kamer.

> *"Hij zit daar maar de hele dag, met de gordijnen dicht, in het donker. Ook nu, op een heerlijk zonnige dag. Het is verschrikkelijk. Ook wat betreft sociale contacten loopt het helemaal mis. Zelfs van een computerspelletje kan hij al van slag van raken. Dan ziet hij bijvoorbeeld iets waar hij iets aan moet doen en raakt in paniek. Hij is nu al weken op zijn kamer, doet niks. Laatst was er iemand van school en zodra het over school gaat, is het weer mis. Ik weet niet hoe het verder moet." (*geëmotioneerde ouder)

In deze thuissituatie lijkt vooralsnog geen verandering te komen. De vader blijft aan hem trekken volgens de moeder. Alle hoop is gevestigd op het traject vanuit de gemeente.

2.2.6 VO (PRO) - Casus 6 autisme

Beschrijving context (school, klas etc.)

School voor praktijkonderwijs (PRO) is onderdeel van een grote scholengemeenschap. Het praktijkonderwijs heeft een eigen locatie en is een kleine school met 70 leerlingen. Het onderwijs is bestemd voor leerlingen die moeilijk uit boeken leren en vooral leren door dingen te doen. De school heeft een tuin, een bouwlokaal, keuken en verzorgingslokaal. Alle leerlingen worden gezien door de zorgcoördinator en krijgen individuele begeleiding. De zorgcoördinator is tevens achterwacht. De leerlingen kunnen altijd bij haar terecht als ze het in de klas niet redden of tussen de lessen door. D zit in een klas met 10 jongens in het tweede jaar.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

D is een 13 jarige jongen met autisme. Op het vso in de stad waar hij woonde ging het niet goed, vanwege de gedragsproblematiek bij andere leerlingen. Ouders zijn toen gaan zoeken naar een andere school in een andere stad. D is snel overprikkeld, druk, chaotisch, beweeglijk en kan zich niet concentreren. D kan zelf geen structuur aanbrengen. Hij kan wel onder begeleiding een simpele taak uitvieren zoals planten water geven of koffie rond brengen. Vaak zijn er ook confrontaties met andere leerlingen. Zijn passie is computerspellen spelen.

D heeft aangepast lesprogramma omdat het reguliere programma voor hem te zwaar is.

> *"Afgelopen jaar was hij ook op vrijdagen niet op school omdat de gymles voor hem teveel is. De laatste twee uur hebben ze op woensdag 'Tuin' en dan gaat hij na een half uurtje weg."* (zorgcoördinator)

In een gesprekje met D zelf vertelt hij dat hij games wil maken. Hij houdt van games op de computer. In het gesprek worden veel details over games verteld.

> *"Op de vorige school was het verschrikkelijk, daar wil ik niet over praten. Ik hou ook niet van tuinieren en ook niet van gym of rekenen en taal. Ik hou van gamen. "* (leerling)

Beschrijving aanbod

De school biedt veiligheid en structuur. D moet reizen met de trein en wordt dan door iemand van school van het station gehaald en gezorgd dat hij in de goede stadsbus stapt. Er is vanuit het samenwerkingsverband een extra klassenassistent aangetrokken om meer handen in de klas te hebben. De begeleiding gaat eigenlijk helemaal naar D.

> *"Als ik geen onderwijs assistent had gehad en geen achterwacht, dan weet ik niet of ie hier nog veel langer had kunnen blijven."* (klassenmentor)

Er zijn geen vaste contactmomenten met de zorgcoördinator, maar hij kan haar altijd opzoeken. Hij heeft ook mobiele nummer voor als hij onderweg van thuis naar school problemen heeft. Er zijn roostertechnische aanpassingen gedaan voor hem en hij wordt vaak één op één begeleid.

"Ook bij praktijkleren, dus met samenwerken en overleggen. Dat is voor hem absoluut niet te doen. Dan is één van de drie collega's (op twee klassen) altijd met D bezig." (zorgcoördinator)

De mentor die veel les geeft aan D zegt dat het gedrag van D moeilijk als er meer lawaai om hem heen is.

"Als D een hele vrije taak krijgt bijvoorbeeld bij arbeidstraining op locatie in een fabriek, dan zitten we op de afdeling van de verpakkingen. Dan krijgt hij bijvoorbeeld een doos die hij moet vouwen en moet vullen met plasticzakken. Daar moeten dan honderd flessen in bijvoorbeeld. Om hen heen gebeurt van alles: lawaai, machines , heftrucks. En dat werkt niet. Dan begint hij: dit vind ik niet leuk, dit ga ik niet doen. Hij gaat de confrontatie aan. Hij gaat niet beginnen. En dan heb je een paar extra handen nodig. Dat merk je heel erg bij D." (klassenmentor)

Moeder weet ook dat D eigenlijk op een cluster 4 school zou horen.

"Het cluster 4 heeft zelf aangegeven dat hij daar niet goed zat. D is te kwetsbaar. Die cluster 4 school is een negatieve beleving voor hem geweest. De leerkracht kon niet met hem overweg. D is een lieve jongen, maar kan ook externaliserend gedrag vertonen. Hij ontploft in de omgang met andere leerlingen. Hij kan dan erg boos zijn en gooien met dingen. Thuis heeft hij dat nauwelijks." (moeder)

Ook kan D time-out kaarten gebruiken als hij voelt dat de spanning in de klas oploopt.

"Hij zoekt mij zelf op als het nodig is. Dat heeft hij ook met z'n klassenmentor. D heeft oranje time-out kaartjes voor als de spanning in de klas te groot is. Dan mag hij een kaartje aan mij geven. Dan gaat hij hier even iets lezen om af te koelen of soms praten. Na een minuut of 10 breng ik hem altijd weer even terug. Als hij zijn tweede kaart nodig heeft wordt er ook met hem gepraat en gekeken of hij rustig kan worden. Bij de derde keer zeg ik tegen hem dat het beter is als hij naar huis gaat. Het is niet vaak voorgekomen, maar af en toe heb je zo'n dag." (zorgcoördinator)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De school heeft er bewust voor gekozen om onderwijs en zorg te gaan bieden aan een jongen met autisme. Na een jaar is er enige twijfel is dit de beste plek is voor D.

"Je moet zelf ook zoeken van wat je grenzen zijn. We hebben nog wel eens collega's, en dan hoor je in de pauze na een moeilijke les van: hoort hij hier eigenlijk wel?" (klassenmentor)

"In het derde jaar moet D stage lopen. Dat zal niet gaan. Er zal een indicatie voor dagbesteding moeten komen voor het stageonderdeel. We weten niet of we hem tot zijn achttiende passende zorg kunnen bieden." (zorgcoördinator)

"Het is een geweldige school en ze doen enorm hun best, alle lof, maar ik vind het niet prettig dat ze zo hun best moeten doen. Zonder dat ze er erg in hebben geven ze je toch het gevoel dat je zoon moeilijk is en veel speciale aandacht nodig heeft. Ik vind het niet leuk om te horen dat ze het zwaar hebben met D. Er ontstaat daar een soort moeheid. Je voelt je als ouder bezwaard. Ik word voorzichtig om iets extra's te vragen.

Ik weet niet of hij daar nog jaren kan blijven. Kinderen zoals D met autisme en ADHD en een laag IQ vallen altijd tussen wal en schip. We zijn momenteel op zoek naar een plek waar ook meer behandeling is en dagbesteding." (moeder)

Moeder zou wel willen dat de school meer know-how heeft over autisme, zodat dingen minder snel uit de hand lopen:

"Helder communiceren en geen grapjes maken. De ene leerkracht kan er beter mee omgaan dan de andere." (moeder)

Moeder had in de krant gelezen dat er weleens geld op de plank blijft liggen voor extra ondersteuning. Misschien zou de school ook meer kunnen krijgen, maar weten ze dat niet. De ouder vraagt zich af of ze hier wel handig genoeg in zijn.

2.2.7 VO (HAVO) - Casus 7 PDD-NOS

Beschrijving context (school, klas etc.)

De havo is onderdeel van grote scholengemeenschap. Er zijn 400 leerlingen op deze locatie met 9 leerlijnen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

F is 16 jaar en zit in het vierde jaar van de havo. Hij is heeft diagnose PDD-NOS en heeft eind van de basisschool het advies gekregen om naar speciaal onderwijs te gaan. Dat is niet gebeurd. Hij heeft normale intelligentie, maar hij heeft weinig interesse in schoolvakken. Ook heeft hij moeite met sociaal contact en weet niet de grens tussen grappig doen en pesten. Ouders maakten zich zorgen. Volgens de ib'er en coach is het belangrijk dat hij zijn diagnose accepteert, gebruik maakt van effectieve leerstrategieën en vriendschappen aangaat met leeftijdgenoten

Beschrijving aanbod

Leerlingen kunnen coaching krijgen. De coach is een vakdocent en heeft specifieke scholing gevolgd. Ze is toevallig ook psycholoog. Coaching is geen studiebegeleiding, maar het gaat meer om sociaal emotionele vaardigheden. Er is wel overlap met studiebegeleiding. De leerlingen worden in een zorgteam besproken. De coach informeert de docenten.

Op de vraag aan F wat de school aan extra's voor hem doet om hem te ondersteunen, zegt hij:

"Ik had in de eerste klas een kaartje gekregen, en daar stond een time-out op, en als ik die dan neerlegde bij de docent, mocht je vijf minuten op de gang. Dan zou je snel rustig worden of zo, maar dan dacht ik ook van dat heb eigenlijk ook weer niet nodig, en voor de rest niks extra's eigenlijk." (leerling)

"Wat betreft intelligentie zit het erin. Hij heeft de motivatie niet. Hij zou wel vwo kunnen doen, maar wat hem betreft is vmbo-t ook goed. Voor de ouders is dat jammer. Ik kan hem niet proberen te veranderen. Ik ondersteun hem waar ik kan." (docent en coach)

In het groot overleg met het zorgteam is besproken dat leerlingen met een diagnose een aantal uren coaching krijgen. Momenteel hebben ze F even los gelaten omdat hij dat zelf ook graag wil. In het eerste jaar en tweede jaar waren elke week gesprekken van 1 uur per week, vorig jaar 1 keer in de twee weken. Nu zijn er geen vaste gesprekken meer. De coach maakt ook elk jaar een lijst met tips voor de vakdocenten hoe je met een bepaalde leerling kan omgaan. Op de tip-lijst staat een foto van de leerling, diagnose, wat de problemen zijn, hoe je met hem kan omgaan en mijn naam en contactgegevens. Er zijn 2 of 3 leerlingen per groep waar zo'n tip-lijst voor gemaakt is. Tips zoals: rustige plek geven in de groep, als je hem een beurt geeft eerst zijn naam noemen, niet over zijn diagnose praten, niet in het middelpunt van de aandacht zetten etc.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

F heeft studiebegeleiding gehad en coaching. Leerling F vindt het stempel PDD-NOS een beetje zwaar en ook de begeleiding overdreven veel. Hij zegt daar over:

> *"Hoe ik ernaar kijk, dat het een beetje iets te overdreven is om het zo'n grote naam te geven (PDD-NOS). Vooral omdat je zoiets meteen bij je naam krijgt als je als je moeilijk hebt met persoonlijke dingen want dat is voor iedereen denk ik wel lastig. En qua begeleiding dan heb je heb je nog eigenlijk niet zoveel nodig, maar dat deden ze meer uit voorzorg. Het was drie keer studiebegeleiding in de week volgens mij, of twee, drie keer denk ik zelfs, en twee coachingen in de week. Dus dan heb, dus dan ben je er zelf meer nadelen aan, vind ik dan, dan dat je er voordeel aan hebt."* (leerling)

F weet dat er een lijst met tips is gemaakt voor elke docent en keurt dat af.

> *"Maar in de eerste klas deden ze dat iedere dat elke docent een mailtje kreeg van wat ik had en zo. En dan dat is wel iets minder prettig eigenlijk. Maar ik was er zelf mee akkoord gegaan om dat mailtje te sturen, maar dus maar uiteindelijk was ik er dus niet heel blij mee. En dan had een docent, die had ook zeg maar een plattegrond had ie. En die lag voorin de klas dat je kon zien waar iedereen zat, en die docent die schreef dan bij iedereen wat er met hem aan de hand was. Dus dat was ook niet heel prettig."* (leerling)

2.2.8 VO (VMBO-KB) - Casus 8 PDD-NOS/ADD

Beschrijving context (school, klas etc.)

De school is een vmbo-school met ruim 200 leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. De school is tweejarige onderbouw. Na afloop daarvan stromen leerlingen door naar een vervolgschool. De school is kleinschalig, de klassen zijn klein en iedereen kent elkaar. Ook kunnen de leerlingen in aanmerking komen voor intensieve individuele begeleiding.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

De 15-jarige jongen K en komt van een reguliere basisschool (rugzakleeerling) en kreeg daar ambulante begeleiding. Hij heeft als diagnose PDD-NOS en ADD, heeft dyslexie en faalangst. Hij maakt slecht contact met andere leerlingen. K heeft afgelopen jaren thuis

veel meegemaakt in de echtscheiding van zijn ouders en had daar veel last van. Hij zag er tegenop om naar een grote scholengemeenschap te gaan. K heeft een normale intelligentie maar heeft grote leerachterstand met name op lezen en spelling.

Beschrijving aanbod

Het onderwijs op het vmbo is speciaal ingericht voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Alle docenten hebben affiniteit met deze leerlingen. K volgt de kaderberoepsgerichte leerweg met lwoo.

> *"We kijken wat nodig is voor het kind. We hebben hier al een flinke basisondersteuning, veel meer dan op andere scholen."* (directeur)

Er is ruim extra aanbod voorhanden: K heeft een mentor voor studiebegeleiding, K heeft een training gekregen om weerbaarder te worden en heeft drie maanden individuele coaching gekregen in de vorm van RT-schilderen (remedial teaching). Dit is een vorm van creatieve therapie die gegeven wordt door een docent die ook kunstenaar is. Als leerlingen overprikkeld zijn of overvraagd worden, kunnen ze in het atelier samen objecten maken. Leerlingen worden dan 'losser' als ze onder begeleiding met hun handen mogen werken. Ook de communicatie verloopt dan meer ontspannen.

> *"K heeft een slim, vervelend, jonger broertje op het vwo. Hij heeft een hekel aan dit broertje en heeft een keer z'n keel bijna dichtgeknepen. Maar eigenlijk is K het een lieve zachtaardige jongen die zich slecht kan uiten. Hij heeft ook veel meegemaakt in het verleden thuis."* (coach, docent en kunstenaar)

Als leerling K gevraagd wordt of dit hem geholpen heeft op school, geeft hij aan dat hij het heeft gewaardeerd.

> *"Ik heb geleerd in mijn eigen schoenen te staan en om te gaan met dingen."* (leerling)

Ook de trainingen worden door hem gewaardeerd.

> *"Ik voelde me gauw thuis hier. Wat goed was, was cursus Rots en water. Een cursus om voor jezelf op te komen, wanneer je moet wijken en mee bewegen. Wanneer je water moet zijn en wanneer je rots moet zijn, bijvoorbeeld als iemand ruzie met je zoekt, hoe je dan moet reageren."* (leerling)

De leerlingzorg coördinator legt uit dat K lager gaat uitstromen.

> *"K heeft een goede intelligentie, maar stroomt toch lager uit. Ouders en leerkrachten gaan voor zekerheid en welbevinden van de leerling."* (leerlingzorg coördinator)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De directeur vraagt zich af in hoeverre het huidige ondersteuings aanbod ook in de toekomst beschikbaar is.

> *"Er is eigenlijk maar één nadeel. Het is heel mooi wat we hier doen, maar ook duur. We weten niet hoe dit er over een paar jaar uitziet. Of dit nog allemaal mogelijk is."* (directeur)

De vader van K is ook heel positief over de aanpak van de school, maar ziet ook nadelen.

> *"De school is tweejarig. Als je de overstap naar een vervolg vmbo-school wil maken is dat moeilijk. K komt dan in een nieuwe situatie in een groep die elkaar al kent. Verder zijn sommige opleidingen al vol, daar kun je als derdejaars niet meer bij. Dat bepaalt ook de keuze van de opleiding."* (vader)

2.2.9 VO (VMBO-BB) - Casus 9 PDD-NOS

Beschrijving context (school, klas etc.)

De school is een vmbo-school voor 250 leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. De school is tweejarige onderbouw. Na afloop daarvan stromen leerlingen door naar een vervolgschool. De school is kleinschalig, de klassen zijn klein en iedereen kent elkaar. Ook kunnen de leerlingen in aanmerking komen voor intensieve individuele begeleiding. N volgt de beroepsgerichte leerweg (lwoo).

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

De 15-jarige N komt vanuit het sbo en heeft verschillende diagnoses: PDD-NOS, ADD en dyslexie. Zijn IQ ligt rond de 80. Advies voor vervolgschool was ooit vso. Er zijn familieproblemen. N heeft een laag zelfbeeld en zijn gedrag is niet leeftijdsadequaat. Hij is vaak boos en ziet niet zijn eigen aandeel in conflicten. In gesprekken met de zorgcoördinator, coach en mentor wordt duidelijk dat er wordt gewerkt om beter om te gaan met boosheid en op tijd om hulp vragen als dingen niet lukken, zodat frustraties beperkt blijven. De docenten bieden een time-out moment als hij boos is en er wordt gezorgd dat er regelmatig door met hem gesproken wordt om dagelijkse frustraties door te nemen. N krijgt ook een sociale vaardigheidstraining en individuele begeleiding in de vorm van coaching (RT schilderen).

Beschrijving aanbod

N heeft RT-schilderen gehad van de docent schilderen die ook coach en kunstenaar is. N heeft een hele grote tractor geschilderd.

> *"Hij wil ook iets met tractoren. Ik heb een keer gezegd: Stap in de auto, ik wil zien wat jij thuis doet. Zijn ouders hebben een boerderij, daar functioneert hij heel goed. Hij werkt hard en regelt alles rond de kalfjes. N kan heel moeilijk zijn met andere mensen. Als je de boerderij van zijn ouders ziet, zie je vooral horizon rondom. Veel ruimte dus."* (coach, RT schilderen)

Over het aanbod van de coach zegt N: *"Dat vond ik het leukste op school, de lessen van meneer V. Ik weet niet of het hielp voor dingen. Ik heb een hele grote tractor geschilderd. Ik doe graag dingen met m'n handen. Ik kan niet goed leren. Ik hou ook niet van praten met mensen. Ik wil tractormonteur worden of loonwerker. Ik werk nu ook." (*leerling)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Moeder van N is erg tevreden over de school en over het aanbod.

> *"Hij heeft veel steun gehad van school. Ja het gaat er toch om te weten wat er in die hoofden omgaat. Het belangrijkste is, dat hij lekker in zijn vel zit."* (moeder)

De zorgcoördinator, coach en mentor vinden de individuele begeleiding het grote voordeel van het ondersteuningsaanbod.

2.2.10 VO (VMBO-KB) - Casus 10 angst

Beschrijving context (school, klas etc.)

De vmbo-locatie van een grote scholengemeenschap heeft 600 leerlingen. De scholengemeenschap biedt leerlingen (extra) ondersteuning. Dit begint in al de klas. De mentor is de spil in de ondersteuning van de leerling. Waar nodig kan hulp ingeroepen worden bij het OPDC. Het OPDC biedt ook onderwijs in kleinere groepen. K heeft 2 jaar op het OPDC gezeten. Nu is het termijn verstreken en moet ze zelf regulier onderwijs volgen in een vmbo-kb klas (zorg en welzijn). Een leerlingbegeleider en de mensen bij de schooladministratie houden haar in de gaten.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Meisje K is 15 jaar en zit in derde school jaar. Ze is thuiszitter geweest, heeft ook even op andere school gezeten, maar is nu weer terug op eerste school. Ze mijdt school omdat ze twee jaar geleden misselijk en duizelig is geworden op school en bijna is flauw gevallen. De klachten verergeren als er veel mensen om haar heen zijn. Dit gebeurt ook in winkelcentra en op verjaardagen. K is onderzocht door een GGZ instelling voor kinder- en jeugd-psychiatrie en bij haar is een angststoornis geconstateerd. K wordt al zenuwachtig bij de gedachte dat ze naar school moet.
In het leerlingdossier staat vermeld dat haar oudste broer een paar jaar geleden is overleden.

In het actieplan van het OPDC is vermeld dat het moeilijk is om een goed beeld te krijgen van de belastbaarheid van K. Ze geeft steeds aan dat ze duizelig is en wil dan meteen naar huis. Er is gestart met cognitieve gedragstraining, maar ook hier gaat ze niet iedere keer heen. Ook daar lijkt de drempel steeds hoger te worden.

Volgens moeder gaat het afgelopen jaar beter doordat er een betere samenwerking is met school.

> *"K kan mensen tegen elkaar uitspelen en dat moet je even in de gaten houden. We wilden eerst bij de Inspectie een jaar vrijstelling aanvragen, maar dat hoeft niet. Ik heb meer zicht gekregen wat er allemaal was gedaan op school voor K. OPDC was niet meer mogelijk dus nu reguliere klas en mevrouw W als achtervang. Nu gaat het beter. Ze was wel af en toe ziek, maar dat was echt ziek. Ik snap wel dat de school daar aan twijfelde. Wat ik vervelend vind, is dat ik de indruk heb dat de school ons slechte ouders vindt en dat K ons om de vingers windt."* (moeder)

De leerlingbegeleider van het OPDC vindt dit een moeilijk geval. Moeilijk om je vinger er achter te krijgen wat er nu aan de hand is en wat K nu echt nodig heeft. Op een gegeven moment moet iemand toch echt naar school.

> *"Er is veel overleg geweest met de psycholoog van de GGZ instelling. Zij zijn van: kijken wat kan, maar ze viel steeds terug. Haar moeder bracht haar elke dag naar school en dan wilde K na een tijdje weer naar huis. Het was geen doen. Wij dachten aan op een gegeven moment: op school gaan we niet verder. We wilden het liefst interne therapie voor haar. Ik heb de leerplicht ingezet. Toen het contact met de leerplichtambtenaar kwam wilden ze het toch weer gaan proberen. Ze is wel afgestroomd van de theoretische leerweg naar kader-niveau. Ik heb sterk mijn twijfels hoe het afloopt. Er is een soort symbiose ontstaan tussen moeder en dochter."* (leerling begeleider OPDC)

Beschrijving aanbod

In het OPDC werken vier leerlingbegeleiders. Ze zijn allen begeleider en hebben leerlingen onder hun hoede. Op het OPDC krijgen de leerlingen individuele begeleiding. De leerlingbegeleider bezoekt de leerlingen ook thuis. Het OPDC tevens de functie van een Rebound-school. Een commissie bepaalt wie en hoe lang er gebruikt mag worden gemaakt van het OPDC. In totaal zitten er 20 leerlingen in het OPDC. Het traject kan kortdurend zijn tot maximaal 2 jaar. K krijgt begeleiding vanuit het OPDC en krijgt daar ook les van reguliere docenten. Het lukt de leerlingbegeleider niet om haar naar de reguliere lessen te krijgen voor instructie. Door haar afwezigheid loopt ze achter en is het overzicht weg voor haar. Soms krijgt ze op het OPDC individueel les van de reguliere docent of van de begeleider (is tevens docent). Dit gebeurt dan in een kamertje apart. Soms lukt het haar om in de gewone klas te zitten met een overzichtelijke klus. Ze is iedere dag ongeveer 2 uur aanwezig. Het OPDC geeft het Passend onderwijs een gezicht.

> *"Als wij er niet waren geweest, dan was dit meisje een thuiszitter geweest."* (leerlingbegeleider)

Het kost de school wel geld, maar het OPDC haalt veel zorg weg bij de teams.

> "*Wij zijn een expertisecentrum en bieden de zorg en begeleiding die nodig is."* (leerlingbegeleider OPDC)

Het is nog niet zeker of het aanbod succesvol is geweest nu K naar een reguliere klas gaat.

2.2.11 VO (VMBO-LWOO) - Casus 11 PDD-NOS

Beschrijving context (school, klas etc.)

R volgt leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) op het vmbo-basis beroeps niveau . Er wordt voor iedere leerling leerhulp omschreven in een plan. Met die ondersteuning kan een vmbo-diploma worden gehaald. Extra hulp en aandacht wordt gegeven binnen hun eigen groep of in kleine lwoo-klassen. Lwoo is dus niet een aparte leerweg, maar gewoon vmbo met extra ondersteuning. De vmbo locatie van de betreffende scholengemeenschap telt

600 leerlingen. Het OPDC biedt de ondersteuning en onderwijs in kleinere groepen. Het OPDC is een aparte locatie met 20 leerlingen.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

R kwam van het sbo. Hij is nu 14 jaar en zit in het tweede jaar van het vmbo-bb. Hij heeft een beneden gemiddelde intelligentie. Hij heeft PDD-NOS en gebruikt daarvoor medicatie. Hij is beperkt zelfredzaam, heeft een negatief zelfbeeld, is snel in paniek en bang om fouten te maken. Dit leidt tot een laag tempo, twijfel en stress bij het maken van opdrachten.

> *"Voor de ouders is het een zoektocht geweest waar R naar toe moest. Hij is begonnen in een reguliere klas, maar dat ging al gauw mis als de stoelen anders stonden, of als iets anders was dan normaal. Het was snel duidelijk dat hij bij het OPDC thuishoorde. Gezien zijn specifieke onderwijsbehoeften op diverse ontwikkelingsgebieden is extra begeleiding of een speciale setting nodig."* (leerlingbegeleider en docent OPDC)

R krijgt ook externe behandeling en begeleiding van een GGZ instelling, dat komt uit de gemeentelijke gelden. Ouders betalen dat zelf niet. Ouders krijgen ook ondersteuning in de omgang met R.

Beschrijving aanbod

R volgt de meeste vakken op het OPDC behalve techniek. Dat kan het OPDC niet geven evenals gymnastiek en tekenen. Voor die vakken gaat R naar de reguliere vestiging, maar dat blijft een lastige zaak.

> *"Op de gewone vestiging ging het mis. Gooien met spullen enzo. Er moet altijd iemand naast staan om het stapje voor stapje te begeleiden, maar dat gaat eigenlijk niet meer."* (leerlingbegeleider OPDC)

Het OPDC heeft nauw overleg met het Expertise Consultatie team vanuit samenwerkingsverband. Ook de ouders zijn nauw betrokken, echter de verwachtingen verschillen.

> *"De ouders blijven hoop houden dat er meer kan. Dan hebben we gesprekken over de verwachtingen. We hebben verteld dat R het niet gaat halen. Hij moet waarschijnlijk naar het praktijkonderwijs en dat leggen we dan uit. Dan gaat het huis goed en dan belt moeder me op, zo van hij heeft veel geleerd. Dat zegt ze dan met de achterliggende gedacht dat hij misschien wel door kan met de opleiding. Dat verbaast mij. Als je je kind snapt, dan weet je dondersgoed dat hij het nooit gaat halen. Dan moet ik weer uitleggen en zelf brengt ze haar kind weer naar school als hij van de kaart is."* (leerlingbegeleider OPDC)

Een externe instelling voor ambulante begeleiding in de reguliere groep naast R gezeten zodat er langzaam geschakeld kan worden naar de reguliere situatie. Op school worden de toetsmomenten aangepast, als R er nog niet aan toe is. Bij een opdracht gaat R huilen en is hij diep in de stress. Ook al haalt hij dan een goed cijfer. Bij een roosterwijziging moet de leerlingbegeleider R geruststellen en uitleg geven.

"Ik zeg dan tegen de ouders. Er is best groei. Mooi. Maar lang niet genoeg en dat is dan het perspectief. Wij denken aan praktijkonderwijs. In het derde en vierde jaar moet hij zich daar zelfstandig kunnen redden in een reguliere groep. Dat gaat niet lukken." (leerlingbegeleider)

De leerlingbegeleider van het OPDC vindt dat er grenzen zijn aan passend onderwijs.

"Er kan niet altijd iemand naast hem zitten bij techniek of Engels. Dat gebeurt nu nog heel veel. Het OPDC is maximaal twee jaar dus de tijd is bijna om. Als je het over passend onderwijs hebt . Moeder verwacht dat we alles doen, dus ook dat we naast hem gaan zitten in de klas bij wijze van spreken." (leerlingebegeleider OPDC)

De leerlingbegeleider van het OPDC heeft er begrip voor dat het voor vakdocenten te veel kan worden. Het OPDC geeft tips aan vakdocenten om met bepaald gedrag van leerlingen om te gaan. De reacties van de vakdocenten zijn niet onverdeeld positief.

"Jullie hebben makkelijk praten, ik heb een bak met dertig kinderen."

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Er is een ruim ondersteuningsaanbod in bovenstaande casus. Volgens de leerling begeleider is de grens van passend onderwijs bereikt. De begeleiders en docenten zien minder groei dan de ouders. Het ziet er naar uit dat de jongen met PDD-NOS en beneden gemiddelde intelligentie moet afstromen naar praktijkonderwijs.

2.2.12 Terugkerende aspecten voortgezet onderwijs

Uit de resultaten van de vo-casussen blijkt dat op veel vo-scholen bij een ondersteunings-behoefte een standaard pakket wordt gehanteerd zoals studieklas of hulp bij plannen en structureren. Daarbij komt dat de extra begeleiding vaak bij de mentor ligt en de vakdocenten slechts in beperkte mate op de hoogte blijken te zijn van de problematiek van de leerling waardoor er bij de docenten weinig begrip is voor het gedrag of de leerresultaten van de leerling. Een ander belangrijk terugkerend aspecten in het vo is dat het geschikte aanbod soms tegen zorg aan ligt en op de vo-school niet te organiseren blijkt. Enkele vo-casussen vragen een dusdanig hoge mate van maatwerk die de vo-school niet kan realiseren. Een interne voorziening zoals een opdc of één-op-één-begeleiding kan uitkomst bieden. In aansluiting op deze beperkte beschikbaarheid van zorggericht aanbod, ligt het enkele keren aangetroffen ongeoorloofd verzuim. Verder zijn, net als in het po, een instabiele thuissituatie en het tekort aan plaatsen in het vso of behandelcentra terug kerende aspecten in de vo-sector.

2.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs

In het mbo zijn er casussen aangedragen van studenten (doorgaans leerlingen genoemd door betrokkenen) met een autismespectrumstoornis, AD(H)D, dyslexie fibromyalgie. Ook zijn er twee casussen waarbij storend gedrag de aanleiding is voor schorsing en voortijdig schoolverlaten zoals het stalken van een leerkracht en het zich niet kunnen aanpassen in de stage en in de groep. Problemen met het ordenen van taken en leerstof en slecht kunnen concentreren komen veel voor, evenals een problematische thuissituatie. De casussen zijn afkomstig van twee grote mbo-instellingen. Twee leerlingen volgen mbo-onderwijs op niveau 2, vijf op niveau 3 en drie leerlingen op niveau 4. De leerlingen volgen de BOL of de BBL variant.

Algemene introductie mbo 1: casus 1 - 5

Elke student ondertekent bij instroom een Onderwijs Overeenkomst (OO). Voor de studenten die extra ondersteuning behoeven, is daar een addendum (bijlage bij de onderwijsovereenkomst) aan gekoppeld met de toelichting en status van deze extra ondersteuning. In deze mbo-instelling wordt de bijlagebij de onderwijsovereenkomst een 'addendum' genoemd. Een diagnose is voorwaarde voor een addendum. Elke student heeft een intake, voor de studenten die extra onderwijsondersteuning behoeven hebben een zogenaamde intensieve intake met niet alleen een mentor/leerlingbegeleider maar ook een ab'er. Op deze opleiding wordt een student, 'deelnemer' genoemd. Op deze mbo-instelling wordt de extra onderwijsbegeleiding in de vorm van arrangementen aangeboden door ab'ers die de opleiding kan 'inhuren' bij de voor de opleiding beschikbare dienst. Deze dienst is beschikbaar voor alle opleidingen maar heeft wel aandachtsgebieden die vaak gekoppeld zijn aan de locatie van de opleiding waarbij de dienst gehuisvest is. De opleidingen zelf hebben voor de studenten die dat behoeven zogenaamde extra begeleiders ter beschikking, mentoren met een aanvullende taak voor de 'speciaal onderwijs studenten'. De ab'er en de extra begeleider werken nauw samen.

Algemene introductie mbo 2: casus 6-11

De mbo-instelling van casus 6 – 11 biedt meer dan 150 beroepsopleidingen in twee regio 's. Passend onderwijs wordt uitgevoerd door professionals vanuit het expertisecentrum. De opleidingen in het mbo kennen zowel een BOL variant (Beroeps Opleidende Leerweg) als in een BBL variant (Beroeps Begeleidende Leerweg). BOL betekent. In een BBL-traject heeft de student een arbeidsovereenkomst met een werkgever en volgt daarnaast een dag in de week les. Een lerende in een BOL-traject heeft de juridische status van student en loopt tijdens zijn opleiding één of meer stages bij een bedrijf of organisatie. Hierdoor heeft een BOL-student recht heeft op studiefinanciering vanaf 18 jaar. Een BBL-student heeft dat niet. De BOL opleiding biedt veel theorie. Studenten krijgen huiswerk mee en krijgen een kleine vergoeding als ze stage lopen. Een stage is meerdere weken 4 of 5 dagen fulltime werken bij een erkend leerbedrijf. In de BBL variant werkt de student 3 of 4 dagen en gaat slechts 1 of 2 dagen naar school. De student heeft minder contact met studiegenoten dan in de BOL variant. De mbo-instelling ziet het aantal mbo-studenten dit jaar met 1,7% licht

dalen: van 7.988 naar 7.856 studenten, grotendeels te wijten aan een daling van de BBL-variant. Dit is een trend die samenhangt met de recessie.

2.3.1 MBO (niveau 3) - Casus 1 fibromyalgie

Zie voor algemene beschrijving mbo-instelling casus 1-5: introductie §2.3.

Beschrijving context (opleiding, klas etc)
Deze 26-jarige student volgt – na een diploma niveau 3 DTP - de opleiding Maatschappelijke Zorg aan een grootschalige mbo-instelling in het noorden van het land. Deze casus is nu in haar 2e leerjaar.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen
Student N heeft last van fibromyalgie – een niet-gewrichts-gebonden syndroom, gekarakteriseerd door spierpijn verspreid over het lichaam.- en heeft voorafgaand aan deze opleiding een andere mbo-school bezocht in het oosten van het land. Omdat die mbo-instelling volgens student N. te weinig begrip toonde voor de situatie van student N, is N op zoek gegaan naar een andere mbo-instelling. Via haar vriend die in de buurt van deze opleiding woont, is ze hier terecht gekomen. Met de diagnose fibromyalgie is N op zoek gegaan naar een mbo-instelling waar ze terecht kon en waar ze begrip hebben voor haar situatie. Deze mbo-instelling heeft voor student N een aangepast rooster ontwikkeld. De student heeft dankzij dit aangepaste rooster, het eerste jaar redelijk goed doorstaan. In het tweede jaar heeft zij veel lessen moeten missen en nu de stage is begonnen moeten er afspraken worden gemaakt met de stage-instelling over de inzet en de uren van student N.

> *"Het is heel onvoorspelbaar bij student N het kan elke dag weer anders zijn. Het gaat er om of ze energie heeft. Op vrijdag heeft ze sowieso geen energie dus dan moeten we niks plannen."* (ab'er)

Beschrijving aanbod
Het speciaal voor deze student ontwikkelde rooster staat centraal in het aanbod van de opleiding voor deze student.

> *"Ze mist veel en dan moet er veel geregeld worden in het rooster. Dat zijn de dingen die ik oppak."* (extra begeleider passend onderwijs [mentor/coach])
> *"Gaandeweg komen we er steeds meer achter hoe we het moeten aanpakken bij student N. We bekijken het eigenlijk per dag, vaak samen met haar. Soms komt ze 4 uurtjes naar school, soms helemaal niet."* (ab'er)

Student N zelf is zeer te spreken over de flexibiliteit van de school. Ze geeft aan dat ze blij is dat ze de overstap heeft gemaakt van de mbo-instelling in het midden van het land naar deze mbo-instelling.

> *"Op mijn vorige opleiding was er gebrek aan ervaring met fibromyalgie. Ze deden niks voor mij en dat bleef zo. Hier op deze nieuwe opleiding was het eerste jaar een soort oriëntatie jaar en nu in het tweede jaar is er een vast team van docenten,*

opleidingsmanager, begeleider en ab'er. Zij zijn allemaal bekend met wat er aan de hand is, maar het blijft een lastig verhaal." (student)

Volgens de opleidingsmanager is het aanbod wat nu voor de student wordt ontwikkeld, al jaren gebruikelijk voor de opleiding.

"*We keken altijd al: wat is haalbaar, wat hebben jullie nodig om de opleiding goed te kunnen volgen? Dat is voor ons niks nieuws. Maar nu heet het passend onderwijs en moeten we met een ondersteuningsaddendum gaan plannen en ondersteunen. Meer werk en meer papierwerk maar in feite is het wat we al deden met de rugzakjes.*" (opleidingsmanager)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt is deze casus is de fysieke gesteldheid van de student waardoor zij bijvoorbeeld de stage niet volwaardig *kan* uitvoeren. Niet alleen de stage-instelling heeft daar moeite mee maar ook haar diploma op het spel staan.

De ab'er geeft aan dat de student de zorgvaardigheden die bij de opleiding Maatschappelijke Zorg horen nauwelijks kan doen, het blijft beperkt tot begeleidende vaardigheden. Voor het behalen van een diploma is het noodzakelijk dat student N ook de zorgvaardigheden onder de knie krijgt. Als haar gezondheid haar hier in de weg zit, zal een volwaardig diploma er niet in zitten.

"*Ze kan geen zorgvaardigheden doen, alleen egeleinde. Dat kan ze wel aan. En tja, zo achteraf bekeken zou je zeggen, 'had ze maar sociaal maatschappelijke dienstverlening gekozen', dat vraagt veel minder van je lijf. Dat had beter bij haar gepast.*" (ab'er)

N wil graag richting thuisstudie. De opleidingsmanager is daar aarzelend over omdat samenwerken deel uitmaakt van de opleiding en met thuisstudie is er geen sprake van samen werken.

"*Bij deze student hebben we gezegd dat als ze moeite heeft naar school te gaan in de ochtend, dat ze dan haar tijd moet nemen. Bij haar is dat structureel, wat kan ze wel volgen en wat niet. Waar kan ze aan mee doen? En dan mist ze veel, niet alleen de lessen maar ook het groepsproces in de klas ook belangrijk.*" (opleidingsmanager)

"*Ik hoop dat ik meer thuis mag doen en een jaar extra krijg. De opleiding wil geloof ik maar een half jaar verlengen. Maar ik denk dat als ik nou een jaar krijg, dan lukt het me vast wel.*" (student)

Stagelopen is een knelpunt voor deze casus omdat ze niet meer dan enkele uren licht werk volhoudt. Ze loopt momenteel enkele uren per dag stage in een verzorgingshuis. Op basis van een dergelijke lichte stage, is het behalen van een diploma geen optie omdat de stage niet volwaardig is. Dit is een cruciaal knelpunt voor deze casus.

2.3.2 MBO (BOL4) - Casus 2 schorsing

Beschrijving context (opleiding, klas etc)

Deze casus betreft een 20-jarige 2e-jaars student aan de opleiding Onderwijsassistent (BOL4).

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Deze casus is geschorst vanwege adoratie/stalking van haar ab'er. De mbo-opleiding heeft vanaf instroom van deze student AB-ondersteuning aan student C aangeboden. In het dossier staat aangegeven dat student C moeite heeft met het aanbrengen van structuur. Ook haar communicatieve vaardigheden laten te wensen over. De ab'er had tot de dag van het interview om de week een gesprek met student. De situatie is onhoudbaar geworden omdat de student de ab'er thuis opzocht en geobsedeerd lijkt door haar ab'er. Het gedrag wordt door de ab'er getypeerd als adoratie.

> *"Ze stond op een avond met haar autootje opeens in mijn straat. Ze zei dat ze op bezoek ging bij een klasgenoot die toevallig aan het eind van mijn straat woont. Maar daar geloofde ik helemaal niks van en dat heb ik haar ook verteld. Later op de avond liep het uit de hand en toen is de politie er bij gekomen."* (ab'er)

C heeft behoefte aan structuur en intensieve begeleiding. Sinds enkele tijd speelt tevens dat de student gedrag vertoont dat op adoratie van haar ab'er lijkt. De student belt en appt haar (te) veel en heeft haar huis opgezocht.

> *"Ze stond dus voor mijn deur in de straat, met haar autootje. En toen ik naar haar toeging om te vragen wat ze daar deed, zei ze dat ze er toevallig moest zijn. Ik ben er erg van geschrokken en heb het gemeld. Toen is het gisteravond uit de hand gelopen. De politie kwam er bij en nu heeft ze een verbod om hier op school of in de buurt van de school te komen. Je moet weten dat ze tot voor kort ook wel eens uren op me zat te wachten hier in de hal. Ik ben er niet bang voor maar ik wil het gewoon niet hebben, het hoort niet."* (Ab'er)

De student vertoond zodanig verstoord gedrag waar de opleiding geen aanbod voor heeft.

> *"Het is eigenlijk een meisje dat de hele dag iemand bij haar nodig heeft. Iemand die zegt wat ze moet doen. Zo van, nu moet je uit bed, en nu naar school. Een soort kaboutertje op haar schouder. Dat zou haar helpen. Dan functioneert ze wel. Maar dat kunnen wij niet bieden."* (ab'er)

De mentor/coach en ab'er geven aan dat contact met student C complex is omdat de student sociaal wenselijk gehospitaliseerd gedrag laat zien.

> *"Ze kan precies de goede dingen zeggen. Maar nu weet ik dat ze zegt wat ik wil horen maar ze zegt niet wat ze gaat doen. Ze wil het wel maar ze kan het niet. Dat is eigenlijk wel hartstikke sneu. Zielig wel hoor."* (ab'er)
>
> *"Vraag is ook, wat is dan verkeerd gedrag. Is dat stalken bijvoorbeeld verkeerd gedrag? Ze heeft echt niet in de gaten dat ze dat niet moet doen. Ze weet het gewoon niet. Dan leg ik uit dat wat ze doet verkeerd is, bijvoorbeeld storend gedrag in de klas. Daar is ze*

ook heel goed in. Ze kijkt op haar telefoon, zit met haar vriendinnen en ze maakt geluiden in de klas. Ze doet van alles, maar opletten niet. Als de docenten bij mij komen klagen, ga ik met haar praten. Maar het leidt niet tot verbetering omdat ze niet inziet wat ze fout doet. En ik ben er van overtuigd dat ze het echt niet begrijpt." (mentor/coach)

Beschrijving aanbod

De student heeft vanaf midden dit schooljaar - 2e jaar voor de casus - een mentor/coach en een ab'er vanuit de dienst die deze ab-begeleiding aan de opleidingen aanbiedt. De mentor/coach en de ab'er voeren om de week een gesprek met C zodat de student elke week een gesprek heeft. Deze afspraken blijken niet altijd soepel te verlopen.

"C heeft er een handje van om ons tegen elkaar uit te spelen. Dan heb je een afspraak en is ze er niet en als je dan belt, zegt ze dat ze geen tijd heeft en vorige week al met de Ab'er heeft gesproken. Wij weten van elkaar dat ze hiermee speelt, dus we zijn er alert op." (mentor/coach)

"We hebben intensief contact. Ze appt me ook heel vaak en wil dan een gesprek. Ik ga daar niet op in maar zeg alleen dat ik denk dat ze niks te bespreken heeft maar dat ze niet zonder die begeleiding kan. Ach, eigenlijk heeft ze gewoon een knuffel nodig. Ze woont tegenwoordig ook zelfstandig, in een eigen ruimte bij iemand op het erf. Ze heeft ook geen contact meer met haar moeder." (ab'er)

De ab'er geeft aan dat deze casus een buddy nodig heeft. Iemand die continu bij haar is en haar herinnert aan dingen die ze heeft afgesproken en die ze moet doen. De ab'er voegt er aan toe te verwachten dat ieder persoon die de student veel aandacht geeft, kans heeft slachtoffer te worden van haar adoratie-problematiek.

"Ik heb haar ook uitgelegd dat het haar niet om mij gaat maar dat ze iemand op een voetstuk wil zetten, dat heeft ze nodig. Ik zei haar dat ik haar begeleider ben, en het beste met haar voor heb en help waar nodig. Dat is deel van mijn werk." (ab'er)

De mentor/coach vult aan met de uitspraak dat student C behoefte heeft aan begrenzing.

"Student C gaat telkens een stapje verder en voor je het weet loopt te helemaal fout en heeft zij een voorkeurspositie in de klas." (mentor/coach)

C is momenteel met haar stage bezig. Dit lijkt ze goed te doen. De mentor/coach geeft aan dat juist die beroepspraktijkvaardigheden (BPV) van groot belang zijn voor de opleiding. De opleidingsmanager zegt hierover dat die zwaardere begeleiding op BPV tamelijk nieuw is op de opleiding.

"Zeker in welzijn is die beroepshouding heel belangrijk. We moeten ze echt leren om te gaan met betrokkenen zoals ouders van de kinderen in de opvang waar je stage loopt. Sinds kort hebben we hier meer focus op, de BPV dat is voor ons vrij nieuw." (opleidingsmanager)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod
De schorsing vanwege het ongepaste gedrag van de student is het belangrijkste knelpunt in deze casus. Complex in deze casus is dat de opleiding geen mogelijkheden meer ziet om de student in huis te houden en dat de student niet op haar eigen gedrag kan reflecteren en niet inziet wat ze verkeerd doet.

> *"We hebben alles er alles aan gedaan en nu is onze grens bereikt. Eigenlijk was die grens allang bereikt."* (mentor/coach)
> *"Het beste zou zijn dat als het crisisteam er bij wordt gehaald en dat C gemobiliseerd wordt. Maar ja, het crisisteam komt pas in actie als ze zelf belt, want ze is al 20 jaar en dan hebben wij er niks over te zeggen."* (ab'er)

2.3.3 MBO (BOL3) - Casus 3 ADD en dyslexie

Beschrijving context (opleiding, klas etc)
Deze casus is 20 jaar en volgt de opleiding Pedagogisch Werk (BOL 3).

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen
Haar problematiek betreft ADD en dyslexie. Student M is zeer teruggetrokken. Haar resultaten laten een achterstand zien. De thuissituatie van student M is ongewoon. Ze woont in bij verzorgers die ze 'opa en oma' noemt.

Door de achterstand in leerresultaten vanaf het eerst leerjaar wilde de opleiding student M het eerste leerjaar over laten doen. De verzorgers hebben er voor gezorgd dat student M toch naar het tweede jaar ging. Zij huurden zelf ondersteuning voor student M in. Ook aan het eind van het tweede jaar liet student M achterstanden zien. De opleiding heeft – tegen de wil van de verzorgers in – student M het tweede leerjaar laten over doen.

> *"Toen kwamen opa en oma om de hoek kijken. En die werden op een gegeven moment erg boos want ik had nooit wat laten weten en ze wisten helemaal niet dat het niet goed ging. Ze moest van die mensen alles op alles zetten, ze hebben zelfs twee privé mensen ingeroepen om haar te helpen. Maar ik zag dat student M er steeds gestrester van werd."* (mentor/coach)
> *"In een gesprek liepen de verzorgers zelfs boos weg, dat liep helemaal stuk. Student M bleef stilletjes zitten. Dat gaf ons de kans rustig aan haar te vragen wat zij nou wilde."* (mentor/coach)

Tussen de opleiding en het thuisfront van deze student zijn geen goede contacten. De ab'er heeft de indruk dat de student tussen twee vuren zit en dat leidt tot grote spanning bij de student.

> *"Ze wordt er in en in moe van, die spanning thuis. Dan maakt ze zich heel klein."* (ab'er)

Nu, voor de 2e keer in het tweede studiejaar gaat het goed met student M. Zelfs zo goed dat zowel de ab'er en mentor/coach als de student zelf denken aan een stap weer terug weer een stapje hoger naar niveau 4.

*"Ze heeft aansluiting bij de klas, ze heeft zelfs vriendinnen! Ze doet haar werk goed, haalt haar punten." (*ab'er)
*"Ze kan het allemaal wel. Dus als ze zo doorgaat gaan we kijken of ze weer naar niveau 4 terug kan. Dat heeft ook gevolgen voor de studiefinanciering dus we moeten er nog even goed naar kijken. Maar het begint er mee dat we er in geloven dat ze het kan. En dat doen we nu, dat is wel even anders dan een jaar geleden…" (*mentor/coach)
"Het liefst werk ik in een kleine groep, dan gaat het goed. De mentor en Ab'er doen heel veel voor me en begrijpen wel wat ik nodig heb. Ik ga nu graag naar school, heb vriendinnen en we kunnen goede samenwerken volgens mij." (student)
"Ik hoop dat ik hierna toch weer naar niveau 4 mag. Samen met mijn coach van school kijk ik hoe dat zit met studiefinanciering." (student)

Student M heeft vooral behoefte aan rust en regelmaat. De opleiding geeft aan het jammer te vinden dat student M zo weinig over thuis vertelt waardoor het voor haar echt twee gescheiden werelden zijn.

Beschrijving aanbod

Deze student heeft elke week ab-begeleiding op structureren en plannen. Daarnaast heeft ze een begeleider van buiten af die optreedt als contactpersoon met de verzorgers zodat in die situatie ook meer rust is.

"Ik zie nu dat het goed gaat met student M. Ik zie nu een M die geniet. Dat is fijn. Gister was er een eindproject. Dat is de afsluiting van 10 weken project. Het thema was baby. Ze hebben veel praktijklessen gehad en theorie en nu hadden ze dan de baby-vakbeurs. Ik zag een M die daar echt stond." (mentor/coach)

Als student M binnenkort stage moet lopen, waarschijnlijk op een naschoolse opvang (BSO), zal zij extra worden begeleid op beroepspraktijkvaardigheden. Vraag is volgens de ab'er hoe ver je als opleiding kan gaan.

"Uiteindelijk moet ze het toch allemaal zelf doen. En wil ze een diploma halen dat moet ze aan bepaalde eisen voldoen en daar hoort een volwaardige stage bij." (ab'er)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt is deze casus is de afgezonderde en voor de opleiding tamelijk onbekende thuissituatie. De student lijkt in twee werelden te leven. Dit heeft een stress verhogend effect op de student. Anderzijds is deze relatie thuis – opleiding tevens een succes te noemen omdat de contacten sinds de inzet van een 'tussenpersoon' van buitenaf sterk zijn verbeterd. Student M doet het nu goed op de opleiding, heeft contact met haar studiegenoten en gaat graag naar school.

2.3.4 MBO (BOL3) - Casus 4 PDD-NOS en autisme

Beschrijving context (opleiding, klas etc)
Deze is 21 jaar en volgt de horeca opleiding zelfstandig werkend kok (BOL3).

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen
Student K heeft de diagnose PDD NOS – autisme. De thuissituatie van student K. is moeilijk.

> *"Zijn vader is ziek en werkloos. Heeft ook een tijd in het ziekenhuis gelegen toen hij aan kanker werd geopereerd. Ging hij in z'n eentje zijn vader bezoeken in het ziekenhuis. Wel droevig allemaal. Zijn moeder werkt in een Indonesische winkel en praat niet veel. Er wordt bij die jongen eigenlijk helemaal niet gepraat thuis. Altijd staat de televisie aan. Dat is geen doen. K. zit op zijn kamer of gaat naar buiten en hangt dan wat rond op straat."* (mentor/coach)

K is een zachtaardige, goedverzorgde, welbespraakte jongen. Juist daarom kan het zijn dat je als gesprekpartner wordt misleid en zijn moeilijke thuissituatie onderschat.

K heeft het gevoel dat hij niet geaccepteerd wordt door de klas, heeft ook geen aansluiting met klasgenoten. Hij zoekt juist veel contact met de docenten, meer dan de andere studenten. De mentor/coach wijt dat aan zijn autisme. Ook de situatie thuis bevordert het gevoel van deze casus dat hij niet geaccepteerd wordt.

> *"Hij roept dat ook, dat hij thuis niet wordt geaccepteerd. Hij vertelt wel eens over thuis, dat zijn moeder niet eens vraagt hoe het op school was. Ze hebben thuis nooit kletspraatjes. Zijn broer is gameverslaafd en is ook niet aanspreekbaar. Zijn vader is wel betrokken, maar erg ziek. Ik ben wel eens bij hem thuis geweest. Toen heeft hij ook verteld dat hij vroeger werd gepest in de straat. Heel heftige dingen."* (mentor/coach)

De student zelf geeft aan dat hij zich vaak niet lekker in z'n vel zit en het moeilijk vindt contact te maken met de medestudenten.

Beschrijving aanbod
Deze student heeft standaard elke week AB-begeleiding op sociale vaardigheden en algeheel welbevinden.

> *"Ik heb nu elke week een half uur voor hem in mijn agenda geblokt. Hij heeft het nu echt nodig. Hij zit in een dip. Het lijkt wel hoe ouder hij wordt, hoe meer last hij krijgt van zijn autistische beperkingen." (ab'er)*

De mentor/coach spreekt student K enkele keren per week aan om te horen hoe het gaat. Deze mentor/coach ziet K vier degen in de week omdat hij hem les geeft.

> *"Ik zie hem wel eens binnenkomen en dan vertelt hij dat hij zich verslapen heeft en niet lekker in zijn vel zit. Ik zeg dan: 'Je kan 2 dingen doen: of nu naar huis gaan of je doet je koks-pak aan en je pakt een mes en je gaat lekker aan het koken. Even aan iets anders*

denken.' Zo gaan we met elkaar om. Hij kan er een handje van hebben om zielig te doen." (mentor/coach)

Ook de opleidingsmanager geeft aan dat de begeleiding van deze student steeds verder gaat.

"Bij het zoeken naar een stageplek, zijn we als opleiding ver gegaan. We hebben een plek gevonden waarvan we denken dat hij het daar wel redt maar we houden nauw contact met de instelling. Dat is uitzonderlijk. En je kan geen 1 op 1 onderwijs gaan geven, dat gaat gewoon niet. De combinatie van theorie en praktijk moet de student wel aan kunnen." (opleidingsmanager)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Knelpunt in deze casus is de combinatie van de steeds manifester wordende autistische beperkingen gecombineerd met de moeilijke thuissituatie. Student K raakt steeds vaker in een 'dip' en vraagt steeds meer ondersteuning. De opleiding weet er niet zo goed raad mee en is nog zoekend naar welke aanbod past bij deze casus. Daarnaast is deze student een charmante, goed verzorgde en welbespraakte jongen die de docenten en begeleider om zijn vinger kan winden waardoor hij extra privileges krijgt.

2.3.5 MBO (BBL) - Casus 5 ADD en dyslexie

Beschrijving context (opleiding, klas etc)

Deze casus is 17 jaar en volgt de opleiding mechatronica niveau 2 (BBL).

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

R heeft de diagnose ADD en dyslexie, hij is beneden gemiddeld intelligent, zo staat te lezen in zijn dossier. Wat zeer gunstig is in deze casus, zijn de betrokken ouders.

"Zijn vader heeft een tuindersbedrijf en zijn ouders zitten bovenop op de studie van R. Mede door zijn ouders is R een succesverhaal geworden." (mentor/coach)

R is rustige jongen die vooral geïnteresseerd is in techniek.

"Vanaf kleins af aan doorzag hij al hoe dingen werkten. En als hij het niet begreep, puzzelde hij net zo lang tot hij het wel begreep. Ik heb een maaimachine en die kon hij gewoon helemaal natekenen thuis. Hij begrijpt de verschillende aandrijvingen van zo'n machine." (ouder)

De vader geeft aan dat hij vanaf het begin bij de opleiding heeft aangegeven wat zijn zoon nodig heeft. De opleiding heeft dat in het begin niet zo serieus genomen. De vader is daar nog enigszins ontstemd over.

"Toen R hier kwam heb ik de mentor uitgebreid verteld over wat hij nodig heeft. Wij als ouders kennen hem toch het beste en wij weten hoe het op de basisschool ging. Maar de opleiding heeft eerst zijn eigen plan getrokken. Pas toen ze zagen dat het anders moest en R. vooral aan het werk gezet moest worden, hebben ze naar ons geluisterd en zijn we intensief gaan samenwerken." (ouder)

Opvallend is dat noch de mentor/coach noch de ab'er hier over spreken en de indruk wekken dat het dankzij hun inzet, vanaf aanvang goed is gegaan met R op de opleiding.

> *"Het contact met de ouders is in het begin belangrijk. Dat er vertrouwen is. Nu zijn we zover de ouders toetsen met hem voorbereiden en hem begeleiden in zijn huiswerk. We hebben echt een vertrouwensband opgebouwd. Dat is een kwestie van tijd en kijken welk pakketje bij R past."* (mentor/coach)

R is snel afgeleid waardoor hij zijn schoolwerk niet goed maakt.

> *"Ik heb hem een paar keer weggehaald bij het raam tijdens toetsen. Dan ziet hij wat en dan staat hij opeens weer naar buiten te kijken."* (mentor/coach)

Beschrijving aanbod

Op de ene dag in de week dat student R op de opleiding is, spreekt de mentor/coach hem kort om te horen hoe het gaat.

> *"Ik heb de indruk dat hij nu niet meer nodig heeft, het gaat goed."* (mentor/coach)

De ab'er spreekt R ook elke week.

> *"Ik zie ook dat het goed gaat en dan kan het wat minder."(*ab'er)

De mentor/coach heeft tevens intensief contact met zijn werkplek.

> *"Eens in de 5 maanden hebben we voortgangsgesprekken. Ik begrijp dat het bedrijf echt heel tevreden is over hem. Hij moet wel routinematige werkzaamheden doen en het bedrijf moet geen eisen gaan stellen die hij niet aankan. Het bedrijf heeft wel door wat ze aan hem kunnen overlaten en wat niet. Ik weet eigenlijk niet of ze op de hoogte zijn van zijn beperking. Daar hebben we het nooit over. We laten dat maar in het midden."* (mentor/coach)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Deze casus is dankzij de inzet van de ouders een succesverhaal. Zij werken nauw samen met de opleiding en stimuleren en helpen hun zoon bij het plannen en doen van zijn huiswerk.

> *"Passend onderwijs staat of valt bij de ondersteuning van de ouders."* (mentor/coach)

2.3.6 MBO(BOL3) - Casus 6 ADHD

Zie voor algemene beschrijving mbo-instelling casus 6-11: introductie §2.3.

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)

Jongen Z in de casus volgt een BOL opleiding Sport & Bewegen op niveau 3. In de klas zitten 28 studenten.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Jongen Z is 20 jaar en heeft niveau 2 afgerond met een startkwalificatie. Hij begon op de opleiding voor assistent beveiliger op niveau 1, maar wilde niet verder in deze richting. Hij

komt van vmbo-basis met rugzakje LGF voor de diagnose ADHD. Hij is in het derde jaar met de vmbo opleiding gestopt en heeft geen vmbo-diploma. Nu is hij ingestroomd in niveau 3 Sport en Bewegen.

De studentenbegeleider/psycholoog merkt op dat het in het begin niet goed ging met Z. Z liet veel verzuim zien. Bovendien heeft Z ook last van zijn ADHD.

> *"Hij was in het begin niet bij mij bekend nog, maar in de loop van het jaar bleek dat ie ADHD had. Hij heeft dat niet verteld in het begin. Probleem was te laat komen of niet op komen dagen, boze buiten en stressreacties. Hij heeft ook medicatie. Hij zegt dat hij niet blowt. Hij heeft een sterk gevoelsmatige instelling. Hij heeft moeite om zijn emoties te beheersen. Hij bepaalt soms liever zelf wat hij doet. Hij kan vergeetachtig zijn en heeft het op verschillende fronten erg druk. Hierdoor is hij twee keer een afspraak bij de testwinkel vergeten. Plannen blijft moeilijk. Hij heeft geen gemakkelijke thuissituatie. Vader is uit beeld. Hij woont bij zijn moeder en oudere broer. Zijn broer is psychotisch. Hij ontvlucht graag de thuissituatie en gaat dan sporten."*

Hij heeft ook enige tijd begeleiding gehad om zelfstandig te gaan wonen. Jeugdzorg heeft een indicatie gesteld. Er is een wachtlijst voor begeleid wonen. Voor Z was het traject naar zelfstandig wonen en de opleiding een beetje teveel. Hij richt zich nu op zijn opleiding. Het blijft lastig als er thuis weinig geld is. Z was zijn ID kwijt en kan dan geen examens doen. Een nieuwe kaart aanvragen kost weer geld. Ook heeft hij geen treinkaart meer en is er niet altijd geld om een trainkaartje te kopen om naar school te komen. Moeder ziet geen problemen voor haar zoon.

> *"Het gaat altijd goed. Ik hoor geen andere geluiden. Hij maakt altijd zijn opdrachten en doet zo zijn best."*

Z heeft de studentenbeleider gezegd veel last te hebben van '*drukte in zijn hoofd*.'

Beschrijving aanbod

Voor Z is een onderwijsovereenkomst Passend onderwijs opgesteld. In het eerste jaar zijn toetsen afgenomen om meer te weten te komen over niveau van de leerling, persoonlijkheidsprofiel, interesses en mogelijkheden voor vervolgopleiding.

Er is jarenlang intensieve individuele coaching geweest. Hij bezoekt ook een studieklas voor het leren plannen van taken en het bijhouden van zijn agenda. Ook is er een arrangement aangevraagd om langer de tijd te krijgen voor examens en toetsen.

> *"Hij heeft coaching gehad vanuit passend onderwijs. In het begin heel gestructureerd en dan kwam hij echt op bepaalde tijden. Ik heb veel contact met hem gezocht. Op den duur ging het van formeel coachen naar informeel coachen. Dan kwam ik hem tegen in de aula en dan maakten we een praatje. Als hij hulp nodig had, kwam hij weer naar me toe."* (studentenbegeleider/psycholoog)

Ook de mentor zoekt veel contact met Z: "*Het is geen prater. Hij ziet ook niet snel een probleem. Ik spreek hem voornamelijk in de wandelgangen of buiten tijdens het roken. Dat waren echt momenten dat ik hem kon bereiken, zeg maar."*

De mentor laat zien dat bij deze jongen wel een omslag heeft plaatsgevonden. Zodra er sprake is van verzuim wordt er nagegaan waardoor dat komt. Zijn ligt dat aan praktische zaken.

> *"Hij houdt van voetvallen. Op school hebben we hem in de gaten gehouden, We hebben er begeleiding op gezet. Hij mocht doorstromen naar Sport & Bewegen niveau 2. Een stageplaats vinden was toen moeilijk, maar toen dat uiteindelijk met hulp goed ging heeft er een omslag plaats gevonden. Hij heeft hij zich zelf ingeschreven voor niveau 3. Hij heeft succeservaringen nodig en dat is gelukt met het behalen van een diploma. Hij is erg gemotiveerd geraakt."*

De medewerker passen onderwijs i s er speciaal voor de leerlingen met een diagnose. Ook leerlingen zonder diagnose komen in aanmerking voor extra ondersteuning. Op elke locatie bieden medewerkers Passend onderwijs deze ondersteuning.

> *"De individuele coaching gaan we proberen te verminderen, dus meer naar coaching in de klas, want ik heb nu 28 leerlingen op de lijst van individuele coaching staan. Dat is bijna onmogelijk. We gaan kijken hoe we dat meer in klassensituaties kunnen gaan aanpakken."* (studentenbegeleider)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Er is een ruim ondersteuningsaanbod in bovenstaande casus. Er zijn met Z goede individuele contacten geweest zowel met de mentor als de studieloopbaancoach als de studentenbegeleider/psycholoog. Ook de studieklas heeft geholpen om de taken vanuit de opleiding te leren plannen. Z zelf heeft ook een omslag kunnen maken door een studie te kiezen die beter bij hem past. Veel leerlingen staan op de lijst voor individuele coaching. Dat is moeilijk te realiseren.

2.3.7 MBO (BOL4) - Casus 7 dyslexie

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)

Jongen L is 20 jaar en volgt de BOL opleiding Bouw & Infra, niveau 4.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Deze casus zit in het laatste jaar en loopt vast bij schrijfopdrachten. Hij heeft dyslexie, maar de mentor/leerling-begeleider weet niet of hij hier voor behandeld is in het verleden. Er is wel onderzoek gedaan door Kentalis naar zijn taalontwikkelingsstoornis of communicatieprobleem. Er kan niet geconcludeerd worden dat L voldoet aan de criteria van cluster 2 onderwijs.

De mentor/begeleider vindt L een opvallende casus en denkt dat L de opleiding niet haalt zonder ondersteuning.

> *"L is eigenlijk een goede leerling, maar omdat er zo'n groot verschil is tussen zijn cijfermatige aanleg en zijn verbale aanleg geeft dat ontstellend veel problemen op de opleiding. Hij is pas vorig jaar door de mand gevallen. De problemen waren er al langer natuurlijk. Hij had ook ondersteuning vanuit Kentalis. Hij valt totaal uit op taal. Hij kan*

niet schrijven en hij kan geen gesprek voeren. Hij is eerst bij maatschappelijk werk terecht gekomen en toen bij mij.'"(mentor/leerlingbegeleider)

Beschrijving aanbod

Voor L is een onderwijsovereenkomst Passend onderwijs opgesteld. In het eerste haar zijn toetsen afgenomen om meer te weten te komen over niveau van de leerling, persoonlijkheidsprofiel, interesses en mogelijkheden voor vervolgopleiding. L krijgt individuele coaching zoals dat in de studieklas gebeurt, maar dan individueel. Voor het behalen van de opleiding is het van belang dat er verslagen worden geschreven.

> *"Hij kan die opleiding niet halen als hij niet heel goed ondersteund wordt. Dat betekent dat hij wekelijks bij mij zit. Dat kan niet in de studieklas, want daar moet je zelfstandig aan het werk kunnen gaan. Het enige waar je hem bij kan helpen is het maken van zijn verslagen. Hij krijgt letterlijk hulp bij het schrijven. Dus dat betekent dat ik samen met hem zijn opdracht doorneem. Ik maak met hem een indeling en dan moet ik hem zinnetjes voordoen. Kijk, ben je in een baan, dan hoef je natuurlijk geen reflectieverslag meer te schrijven."* (mentor/ leerlingbegeleider)

L zelf noemt – ook bij doorvragen - niets over het onderzoek bij Kentalis, een specialistisch centrum op het gebied van taalontwikkelingsstoornissen.

> *"Ik heb een achterstand met het maken van verslagen. Ik kan de opdrachten goed maken bij Bouw & Infra, maar er dan een verslag over maken lukt vaak niet. Dan helpt mijn coach mij. Als ik haar heb gesproken staat er in eens tweekeer zoveel op papier. We kletsen ook hoe het beter kan. Uiteindelijk moet ik het zelf doen. Ik moet in februari stage gaan zoeken, assistent uitvoerder of zo of werkvoorbereider. Dan kan ik aan de slag en hoef ik vast geen verslagen te maken, behalve dan een stageverslag."* (leerling)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

De diagnose van L is niet helemaal duidelijk. Hij valt duidelijk uit op taal en schrijven op niveau 4 de opleiding Bouw & Infra doet. Hij krijgt zeer veel persoonlijke begeleiding bij het schrijven van verslagen. Niet duidelijk is of hij hier veel van leert of dat dit de juiste aanpak is. De school doet er alles aan om L er doorheen te slepen.

2.3.8 MBO (BBL2) - Casus 8 laag werktempo

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)

Casus R is 20 jaar en volgt een BBL opleiding Logistiek niveau 2.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Casus R komt van VMBO-basis zonder diploma, daarna heeft hij de Entree-opleiding gedaan van 1 jaar. Dat ging heel goed en wilde toen verder naar niveau 2. Bij intake is geen ADHD gemeld of opgevallen. R heeft het ook niet in de formulieren ingevuld. In het schooljaar werd de diagnose duidelijker omdat hij medicijnen hier voor gebruikt. Zijn vader kwam eens de medicijnen op school brengen. R gaat eén dag naar school en heeft vier dagen werk. Op de werkplek van R loopt het niet goed. Manager en werkbegeleider op de

werkplek zijn niet tevreden over de voortgang en hebben de school om hulp gevraagd. Het werktempo van R is niet hoog genoeg. Ook kan hij onvoldoende flexibel schakelen bij taken. Hij vergeet belangrijke dingen te noteren. Kan niet goed concentreren, kan niet goed rekenen en maakt fouten bij het maken van bonnen. R is onzeker over zijn werk. Hij is bang dat hij dingen verkeerd doet, waardoor hij juist fouten gaat maken. Theorie is moeilijk voor hem. Hij kan zich slecht op taken voorbereiden en ziet niet snel een probleem, behalve met de taken op het werk waar de werkgever ontevreden over is. In het Ondersteuningsplan passend onderwijs is beschreven dat R behoefte heeft aan structuur.

Beschrijving aanbod

Medewerker Passend onderwijs is later betrokken geraakt, omdat in het begin niet duidelijk was dat er een probleem was of een diagnose ADHD. R krijgt studieloopbaan begeleiding en heeft een SLB coach. Een docent heeft aan de medewerker passend onderwijs gevraagd: '*Wil je meedenken hierover en zo is het balletje gaan rollen*.'
De coach kijkt wekelijks mee op de werkplek en geeft tips. Ook zijn er evaluatie gesprekken met R, de SLB coach en de werkbegeleider op de werkplek.

> *"Bij een bedrijf in bouwmaterialen komen er klanten die spullen willen hebben en dan moet je gaan rekenen. Dan kwamen er mensen naar hem toe en dan raakte hij afgeleid. Dan was hij van de kaart. Een soort lichte paniek eigenlijk. Het bedrijf zag geen vorderingen. Hij maakte fout na fout. Ja, als je de verkeerde meters berekent dan komen mensen met teveel of te weinig te zitten. Het is niet dat hij niet kan rekenen, maar hij kan zich niet concentreren."* (docent/ mentor / SLB coach)

Ook is er Begeleiding Passend werk gefinancierd vanuit de gemeente.

> *"Eerst ging het op het werk mis. Ik kon niet snel rekenen en zo. Ik moest teveel dingen tegelijk doen. Mijn SLB coach pakte dat op en ik kreeg een individuele jobcoach vanuit de gemeente. Ze heeft veel overlegd met mijn leidinggevende, zodat hij meer begrip kreeg voor mijn situatie. We moesten eigenlijk gewoon wennen aan elkaar. Ik heb het meeste aan die coach gehad. Hoe ze heette weet ik niet meer. Stom van me, nou ja."* (leerling R)

R zou na het behalen van zijn startkwalificatie door willen gaan met niveau 3. Omdat de opleiding zo moeizaam verloopt wordt dat hem afgeraden door de SLB coach en medewerker Passend onderwijs.

> *"Toen hij zijn diploma had behaald heb ik met hem afgesproken om werk te gaan zoeken. Hij wilde eigenlijk naar niveau 3, maar dat heb ik hem uit zijn hoofd gepraat en daar was hij het ook wel mee eens. Want ja, niveau 2 was gewoon echt wel de max voor hem."* (medewerker Passend onderwijs)

In het team is men nog aan het zoeken hoe je het beste een BBL leerling goed kunt begeleiden. Het is immers anders dan de begeleiding van een BOL-leerling.

> *"Zeker de BBL-ers op niveau 2, die hebben vaak op het nippertje hun VMBO-basis gehaald."*

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod
De diagnose van R is pas later duidelijk geworden. Het BBL werktraject is moeizaam verlopen. R verlaat met een startkwalificatie de opleiding en gaat werk zoeken. Het is hem afgeraden om door te gaan met niveau 3.

2.3.9 MBO (BOL3) – Casus 9 Asperger

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)
Casus S is 20 jaar en is vastgelopen in opleiding Maatschappelijke Zorg en volgt momenteel BOL opleiding Detailhandel niveau 3.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen
Casus S heeft in het speciaal onderwijs gezeten vanaf groep 2 met diagnose Asperger. Heeft daarna LWOO gedaan en vmbo-kader behaald. Hij is met dit diploma ingestroomd in het mbo niveau 3. Er was aanvankelijk geen diagnose bekend en heeft geen verzwaarde intake procedure gehad. S koos voor de opleiding Maatschappelijk Zorg maar dit liep niet omdat hij geen gesprekken kon voeren met oudere bewoners. Hij is slecht in contacten leggen. Ook kan hij zijn werk niet plannen.

Beschrijving aanbod
S liep in het eerste jaar in de stage van de opleiding Maatschappelijke Zorg vast. De beroepspraktijk begeleider (BPV) merkt dat op en schakelt de Studieloopbaan begeleider in (SLB). Het probleem bleek te groot voor de SLB coach en deze schakelde de trajectbegeleider in. De trajectbegeleider gaat over de algemene zaken van de opleiding. De trajectbegeleider heeft de medewerker Passend onderwijs ingeschakeld. S is besproken in het mini-ZAT (zorgadvies team). Medewerker Passend onderwijs heeft onderzoek gedaan naar voorgeschiedenis en gesproken met S. In het verleden bleek Asperger te zijn vastgesteld. S vertelt dat hij dit pas sinds kort weet, schrikt hier ook van en weet niet wat het inhoudt. De medewerker Passend onderwijs maakt een ondersteuningsplan. Het grootste probleem van S is plannen en overzicht houden.

Met trajectbegeleider wordt afgesproken om beroepswensen te inventariseren omdat het bij Maatschappelijke Zorg niet lukt. Andere arrangementen zijn coaching op stage, studieklas voor leren plannnen en organiseren van het werk, jog-ciaching en psycho-educatie Asperger.

Uit het beroepswensen onderzoek bij ROC4compentence-plus komt detailhandel naar voren. Er wordt nu wel gekozen voor een verzwaarde intakeprocedure.

De opleiding detailhandel is niet helemaal blij met het advies. Ze willen geen gedragsproblemen. Liefst had de opleiding detailhandel een negatief instroomadvies gegeven, maar de jongen heeft recht op de opleiding vanwege zijn vmbo-kader diploma.

Een docent detailhandel formuleert als volgt:

> *"Nu wordt S bij ons geplaatst omdat het bij Maatschappeljke Zorg niet goed gaat, maar dat betekent niet dat het hier vanzelf zal gaan. Ook in detailhandel moet je goed contacten kunnen leggen."*

De opleiding detailhandel wilde schoorvoetend S wel aannemen als S extra begeleiding zou krijgen. De medewerker Passend onderwijs bevestigt dit.

> *"S Heeft een grote dosis begeleiding gekregen, niet alleen tijdelijk, maar door de hele opleiding heen. Het is zeer intensief. Je vraagt je soms af - en dat geldt voor mijn collega's ook - hoe ver je moet gaan. Kan deze leerling wel zelfstandig werken later als hij nu alles onder begeleiding voor elkaar krijgt? Ik moet lobbyen voor draagvlak bij docenten. De docenten in de opleiding zien het expertisecentrum passend onderwijs als een winkel. Zij zorgen immers voor de leerlingen met autisme."*(medewerker Passend onderwijs)

De medewerker Passend onderwijs legt uit dat jesamen de stundent laat starten. Samen betekent de opleiding en t in combinatie met ondersteuning vanuit het expertise centrum Passend onderwijs. Het is de bedoeling dat ook de opleiding de leerling gaat helpen en begeleiden.

Inmiddels heeft S vanuit zijn stage wel een baan aangeboden gekregen bij een bouwmarkt. Hij is een rustige en vriendelijke jongen. Dat zorgt voor een 'gunfactor'.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

S heeft bij de intake verzwegen dat er in het verleden de diagnose Asperger is vastgesteld. Door het kiezen van een opleiding die niet voor hem geschikt was, is er tijd verloren gegaan. S heeft veel begeleiding gehad vanuit het Expertisecentrum Passend onderwijs. Misschien zelfs teveel begeleiding. S houdt van leren en heeft geen hekel aan school. S fantaseerde al over het halen van niveau 4, maar omdat hij al zoveel begeleiding heeft gehad wordt dat hem van alle kanten afgeraden.

2.3.10 MBO (niveau 2) - Casus 10 voortijdig schoolverlater

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)

Casus A is 17 jaar en volgde de opleiding mbo metaal niveau 2.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Casus A heeft geen diagnose, maar heeft wel een complexe thuissituatie: moeder is overleden, vader is uit beeld, een zus die ontspoort. Opa en oma hebben de kinderen opgevangen. Er zijn veel hulpverleners bij betrokkenen zoals jeugdreclassering, jeugdbescherming, ENTREA pleegzorg en het wijkteam. A heeft vmbo-basis afgerond en is daarna naar FLEX college gegaan. Het FLEX college is een gezamenlijke voorziening van verschillende besturen vo-vso, om zorgleerlingen, die uit de boot dreigen te vallen, op te

vangen. De overgang vanuit de FLEX-klas naar mbo Metaal op niveau 2 was te groot. Hij heeft concentratieproblemen. A verzuimde in het eerste jaar direct al veel.

> *"Omdat hij vmbo-basis heeft moet je hem plaatsen in niveau 2, wat niet haalbaar is. We mogen hem niet plaatsen in de ENTREE op niveau 1. Dat is wettelijk niet toegestaan. In feite creëer je dan je eigen uitval, want je weet dat hij dat niet aankan."* (medewerker Passend onderwijs)

Docenten hebben zich altijd afgevraagd hoe hij zijn vmbo-basis diploma heeft gehaald. Waarschijnlijk was hem dat gewoon gegund. Hij is niet in staat uit bed te komen en heeft grote concentratieproblemen. A verzuimt zeer veel. In samenwerking met het REA college en het Expertiseteam Passend onderwijs is gekeken welke aanpak werkt om hem naar school te krijgen. Het is onduidelijk of hij de capaciteiten heeft. Er is geen vermoeden van drugsgebruik.

> *"Wat hij nodig heeft is sociale activering, uit bed komen en een dagritme creëren. In feite is dat een voortraject voor arbeid."* (leerlingbegeleider REA college)

Beschrijving aanbod

Bij verzuim neemt de school contact op met A en met zijn verzorgers (opa en oma).

> *"Als je belt vertelt oma dat A met zijn opa op pad is om de voetbalvelden te gaan onderhouden. Opa is vrijwilliger bij de voetbalclub. Oma zegt dat hij binnenkort toch weg gaat van de opleiding. Ik zeg dan dat hij leerplichtig is en op school hoort. Naar mijn idee kwam dat niet bij oma over."* (medewerker Passend onderwijs)

Ook is onderzocht of de opleiding Metaal wel voor hem geschikt is.

> *"Zijn belangstelling ligt nu meer richting groenvoorziening. Dat ligt wel onder zijn niveau, maar dat niveau komt er op dit moment toch niet uit."* (leerlingbegeleider REA college)

Er moet gelobby-ed worden om A een traject te laten doen bij REA. REA wordt bekostigd vanuit de gemeente. De gemeente wil niet betalen omdat A nog leerplichtig is (nog geen 18 jaar). Een groen-maatwerktraject richting arbeid kost 12.500 euro. REA college is er voor jongvolwassenene die niet terecht kunnen in het reguliere beroepsonderwijs. REA biedt een beroepsopleiding op maat waarmee men aan de slag kan. De gemeente verwijst weer naar de school. De school heeft een uitvaller en wil voor deze leerling een speciaal traject wat buiten het onderwijs ligt en wil ook niet betalen.

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Vanwege een moeilijke thuissituatie komt A niet meer op school. Het is moeilijk grip te krijgen op A. De school 'wacht' nu totdat hij 18 jaar is. Tot die tijd moet hij onderwijs volgen omdat hij nog geen startkwalificatie heeft . De school laat hem afwezig zijn met bericht. A is vaak met zijn opa op pad om vrijwilligerswerk te doen voor de sportclub. School en gemeente liggen met elkaar in de clinch wie een eventueel voortraject naar werk gaat bekostigen.

2.3.11 MBO (BOL4) - Casus 11 gedragsproblemen (schoolverlater zonder diploma)

Beschrijving context (opleiding, klas etc.)

Casus J is 17 jaar en volgt de BOL opleiding verpleegkunde niveau 4.

Beschrijving casus / ondersteuningsbehoefte volgens betrokkenen

Casus J heeft vmbo-t gedaan en is ingestroomd in de BOL opleiding verpleegkunde op niveau 4. Hij heeft op veel scholen gezeten door verhuizingen. Moeder was steeds op zoek naar goedkopere huurwoningen. J heeft drie broers met psychiatrische problematiek. Het gezin is bekend met GGZ hulpverlening. Ook J heeft 8 jaar geleden bij de GGZ gesprekken gehad. Onduidelijk is wat de aanleiding is geweest. Er is een vermoeden van ADHD en ASS op de basisschool. J heeft bij intake deze diagnose verzwegen. Bij de intake waren er al twijfels over zijn houding, motivatie en inlevingsvermogen. J heeft niet deelgenomen aan meeloopdagen of snuffelstages, omdat hij dat niet nodig vond. Hij heeft via internet informatie opgezocht over de opleidingen. Het ging na een aantal weken al niet goed met J in de groep.

> *"In de groep ging het niet goed met hem. Hij pestte de meisjes in de groep op een grove, beledigende manier. Voor grensoverschrijdend gedrag is toen drie dagen geschorst. Hij vindt geen aansluiting in de groep. Het lijkt er op dat hij niet goed in de zorg zou passen. Heeft weinig empathie."* (studieloopbaanbegeleider)
> *"De vraag rees al snel of de opleiding verpleegkunde bij hem past. Ik heb toen passend onderwijs ingeschakeld om dit uit te zoeken*."(trajectbegeleider verpleegkunde)
> *"De moeder van J werkt ook in de verzorging. Wellicht kwam hier zijn motivatie vandaag. In gesprekken bleek dat hij bijvoorbeeld erg geïnteresseerd was in wonden zoals decubituswonden, maar niet geïnteresseerd was in de pijnbeleving van de patiënt. Hij heeft al een duidelijke visie op de benadering van oudere zorgvragers en wat ze zouden moeten kunnen. Die mening wordt niet door iedereen gedeeld. Het is een vreemde jongen zonder zelfinzicht." (*medewerker Passend onderwijs)

Beschrijving aanbod

Van diverse kanten wordt J geadviseerd te stoppen met de opleiding verpleegkunde en uit te kijken naar een andere opleiding binnen de mbo-instelling (docent studieklas, medewerker Passend onderwijs, trajectbegeleider opleiding). J stopt en blijft thuis zitten zonder startkwalificatie. Medewerker Passend onderwijs heeft een verlengde intake uitgevoerd in samenwerking met ROC4comp om een betere indruk te krijgen van de capaciteiten, mogelijkheden en beroepswensen van jongeren die voortijdig stoppen met de opleiding. Door middel van opdrachten, levensechte veldverkenning voor het beroep wordt de jongere geholpen bij het maken van een studie- en beroepskeuze. J wordt ook geadviseerd om ondersteuning te zoeken bij de GGZ voor ADHD en ASS

> *"Ik wil geen Bol opleiding volgen en de hele dag op school zitten. Ik wil vooral werken in de bbl , want zonder geld ben je niets waard in de maatschappij."* (student J)

> *"J ziet niet zijn eigen aandeel waarom de dingen niet goed gaan. Hij heeft een vlotte babbel en legt de schuld buiten zichzelf."* (trajectbegeleider)

De trajectbegeleider en de medewerker Passend onderwijs verwijzen J door naar een medewerker van het REA college om te zien of er een maat-traject richting arbeid mogelijk is.

J komt hangende het onderzoek niet meer op de opleiding. Hij zegt dat hij druk bezig is met het zoeken naar een andere opleiding (iets creatief in de media) bij een ander ROC.

> *"Wat doe je met uitvallers. Hij komt niet opdagen. Eigenlijk wil je voor de basisvakken een soort time-out klas. Dat is er niet. Je kunt leerlingen moeilijk verplichten naar de opleiding te komen terwijl hun groep op stage is. Bij J is er gekozen voor de melding afwezigheid met reden bekend. Eigenlijk is dit sjoemelen. Inmiddels is J 18 jaar geworden en is hij uitgeschreven."* (medewerker Passend onderwijs)

Knelpunten en succesvolle onderdelen ondersteuningsaanbod

Er zijn veel personen betrokken bij deze casus zoals docenten, studieloopbaanbegeleider, trajectbegeleider van de opleiding, medewerker Passend onderwijs en medewerker van het REA college. Het is niet gelukt om J binnen de opleiding een passende plek te bieden.

2.3.12 Terugkerende aspecten middelbaar beroepsonderwijs

De resultaten van de mbo-casussen laten zien dat in het mbo het aanbod sterk gerelateerd wordt aan de diagnose. Bij instroom wordt bij de kandidaat student nagevraagd of de student een diagnose heeft. Indien dat het geval blijkt, wordt afhankelijk van de diagnose, in veel gevallen een standaard pakket aangeboden. Het blijkt dat studenten bij instroom niet altijd aangeven dat zij een extra ondersteuningsbehoefte hebben. Dit leidt er toe dat de opleiding pas na verloop van tijd inzicht krijgt in de problematiek en kostbare maanden of jaren verloren gaan.

Een ander terugkerend aspect in het mbo is dat de grens tussen onderwijsondersteuning – werk overnemen vervaagt. Begeleiders zijn geneigd werk van studenten over te nemen of zelfs voor de student te maken zodat de student goede resultaten behaalt. Tot slot is een terugkerend aspect in het mbo dat bij stages, vaak pas in het derde jaar, aan het licht komt dat de student niet beschikt over de juiste beroepshouding, -competenties en dus niet zal slagen voor het vak beroepspraktijkvaardigheden.

3 Deel 2. Het OPP/de bijlage bij de OO

Dit hoofdstuk geeft de resultaten weer van deelonderzoek 2 en beschrijft de rol en betekenis van het ontwikkelingsperspectief (po en vo) / de onderwijsovereenkomst (mbo) in het inrichten van passend aanobod. Van elke casus wordt eerst kort de context geschetst en de reden waarom een OPP/bijlage bij de OO is opgesteld. Vervolgens is ingegaan op hoe het OPP/de bijlage is vormgegeven en wat de ervaringen met het OPP/ bijlage zijn. Elke casus sluit af met de knelpunten en/of de succesfactoren.Elke sector po, vo en mbo sluit af met een beschrijving met de voor die sector specifieke terugkerende aspecten.

3.1 Primair onderwijs

3.1.1 PO - Casus 1 gedragsproblemen, thuiszitter

Reden OPP en context

Op deze reguliere basisschool in een grote stad wordt een OPP opgesteld indien een leerling behoefte aan extra onderwijsondersteuning laat zien, bijvoorbeeld in gedrag of cognitieve ontwikkeling. Gebruikelijk is om vanaf groep 6 een OPP op te stellen. De ib'er neemt hierin het voortouw.

De school heeft voor S reeds in groep 3 een ontwikkelingsperspectief opgesteld. Reden voor het OPP was dat kind S vanaf groep 1 al veel aandacht vroeg en storend gedrag vertoonde in de klas, op het schoolplein/op school. Inmiddels is de leerling – na een periode thuiszitten - in het so cluster 4 onderwijs geplaatst. Deze plaatsing is echter tijdelijk omdat de leerling uit huis geplaatst gaat worden en opgenomen wordt in een jeugdzorginstelling.

Voor de opbouw van het dossier is regelmatig bijgehouden wat er speelde en welke acties de leerkracht ondernam om kind S bij de les te houden.

Vormgeving OPP

Het OPP op deze school bevat diverse paragrafen die voor kind S als volgt zijn ingevuld:
Protectieve en belemmerende factoren

- Protectief: intelligent, verbaal sterk, houdt van tekenen en knutselen, als ook van toneelspelen (fantasie)
- Belemmerend: eist veel aandacht, moeite met gezag, maakt dingen kapot of zoek, brutaal en uitdagend, onstabiele thuissituatie

Ontwikkelingsprofiel:

- afname toetsen: veel D- en E scores. Vanaf groep 3 bleek kind S ook steeds minder toetsbaar te zijn.

- sociaal emotionele ontwikkeling: scoort laag op betrokkenheid, impulsbeheersing, inlevingsvermogen en sociale flexibiliteit
- onderwijsbehoeften: onderwijs is ondergeschikt geraakt aan beheersing gedrag. Korte werktijden, korte taken, waarna veel ruimte is voor creatievere vakken zoals knutselen en tekenen.

Uit het OPP wordt voor kind S duidelijk dat hij continu controle en toezicht op gedrag nodig heeft. In het OPP is opgenomen dat hij behoefte heeft aan een rustige groep. Verzocht wordt om kind S telkens een nieuwe kans te geven. Het OPP bevat ook de verslagen van gesprekken met de moeder van S, en beschrijvingen van 'incidenten' waar S. bij betrokken was, in de klas of op het schoolplein.

Ervaringen met OPP

Het OPP is een voorwaarde voor het aanvragen van een arrangement of een toelaatbaarheidsverklaring voor speciaal onderwijs, en is voor het schoolteam een handvat geweest voor de ondersteuning van kind S. Nu S van school is, lijkt het OPP meer de functie te hebben gekregen als bewijs dat de school er alles aan gedaan heeft om kind S passend aanbod te geven. Het OPP is niet getekend door de ouder. Moeder zegt niet bekend te zijn met het OPP.

Knelpunten en succesvolle onderdelen OPP

Knelpunt in deze casus is de combinatie van de grootte van de groep, het blijvend storende gedrag van kind S en de handelingsverlegenheid van de leerkracht/ib'er. De verhoudingen tussen school aan de ene kant en kind S en moeder aan de andere kant zijn tevens danig verstoord geraakt en zijn ook niet meer goed gekomen. Het OPP speelt hierin geen rol.

Er zijn geen succes-elementen aan te wijzen in deze casus.

3.1.2 PO - Casus 2 syndroom van Down

Reden OPP en context

Deze school telt 300 leerlingen. De school maakt minimaal gebruik van de TLV om leerlingen naar het so of sbo te verwijzen. In de afgelopen 2 jaar zijn er slechts 3 TLV's uitgegaan, vertelt de directeur trots. Er zijn wel veel OPP's, volgens de directeur.

> *"Het is nog een kwestie van wennen, die OPP's. De problematiek beschrijven én beschrijven wat je er aan gedaan hebt. Dat vinden mensen moeilijk. Het is ook anders kijken naar jezelf, leren reflecteren op jezelf. Nu wordt nog te veel gedacht: 'wat is er niet goed' in plaats van 'wat kan ik er aan doen?'"* (directeur)

Opvallend is dat de leerkracht, de ib'er en de ouder over een HGPD – Handelingsgerichte Procesdiagnostiek - spreken en niet over een OPP. Het HGPD (OPP) is uitsluitend digitaal beschikbaar.

Vormgeving OPP

Kind S heeft het syndroom van Down. Voor Kind S is een BBA (onderwijsarrangement) beschikbaar. S (groep 6) krijgt 6 uur per week AB-begeleiding, veelal buiten de klas. Thema's zijn lezen, rekenen en voorbereiden van de werkzaamheden die de klas doet. Dit arrangement staat beschreven in het HGPD (OPP). De ondersteuning is gestart in groep 3, met 2 á 3 uur per week.

In het HGPD is opgenomen dat kind S recht heeft op 6 uur ab per week. Deze ondersteuning is al enkele jaren hetzelfde. De verwachting is dat dit ook in groep 7 kind S 6 uur ab aangeboden krijgt. Het HGPD is al jaren hetzelfde en speelt mede om die reden een zeer beperkte rol voor de leerkrachten.

> "*Het is al zo lang hetzelfde voor kind S. En dat verandert ook niet, want Down is Down. Het enige wat er verandert, is dat we de verslagen van de gesprekken met de ouders toevoegen. Ik heb het OPP van kind S al tijden niet meer ingezien."* (leerkracht)

De ouder is bekend met het HGPD maar speelt er volgens eigen zeggen verder geen rol in.

> *"Ik heb het toegestuurd gekregen maar we hebben het nog niet echt besproken. Ik doe er verder niks mee en ik heb de indruk dat het stuk voor de school een leidraad is maar dat het verder geen functie heeft."* (ouder)

Ervaringen OPP

De leerkracht en de ib'er geven aan dat het OPP voor kind S nauwelijks een rol speelt omdat het duidelijk is welk aanbod past bij deze leerling en er weinig verandering daarin wordt verwacht.

> "*We weten wat er in staat. Ik kijk er dus nooit in, want er verandert niets." (*leerkracht*)*

De ouder ziet wel voordelen in het bestaan van het OPP (HGPD).

> *"Alles rond mijn kind staat in het OPP en we zien ook duidelijk de leerachterstand."* (ouder)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

De ouder geeft aan de indruk te hebben dat met de invoering van het Passend onderwijs de administratieve last van leerkracht en Ib'er is vergroot. Het OPP ziet zij als een onderdeel van deze administratieve last. Zij ziet dat met lede ogen aan en heeft zelfs haar hulp aangeboden om de leerkracht te ontlasten, en met de achterliggende niet richting school uitgesproken, gedachte dat haar kind op de reguliere school welkom moet blijven.

> *"Ik zie dat ze wel zo'n 2 uur per week met dat papierwerk bezig zijn voor mijn kind. Dat kan toch niet de bedoeling zijn?! Ik heb aangeboden om mee te denken over financiering of aanschaf materiaal. Ik heb er alles voor over om het goed te laten verlopen, dat ze maar op die school mag blijven. Maar hoe ouder ze wordt, hoe lastiger het lijkt te worden. Ik ben er wel bang voor hoe het verder moet."* (ouder)

3.1.3 PO - Casus 3 ontwikkelingsachterstand en TOS

Reden OPP en context

Dit is een so-school in een middelgrote stad in het zuiden van het land. De so-school is bedoeld voor zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ lager dan 70. T is 9 jaar en bezoekt deze school sinds 2 jaar, heeft een algehele ontwikkelingsachterstand en taal- spraak problemen. Hiervoor ging leerling T naar een sbo school. De school heeft voor alle kinderen een OPP in verband met de TLV's die voor elk kind nodig zijn. De schoolleiding heeft te maken met verschillende samenwerkingsverbanden en dientengevolge ook met verschillende OPP's en TLV's met elk een andere looptijd. Het is voor de locatieleiding een puzzel om bij te houden voor welke kinderen de TLV's nog gelden.

> "*We hebben te maken met zes werkwijzen en drie digitale systemen. Bij het ene samenwerkingsverband geldt een TLV 6 jaar, bij de ander 1 jaar. En dan werkt het ene samenwerkingsverband met het schoolmodel en de andere met het expertisemodel. Het is een continue puzzel van wat moeten we voor welk kind wanneer doen? En het moet op tijd, want te laat is te laat en dan is er een risico dat een kind niet meer naar school kan. Uren en uren zijn we er mee bezig. Een groot nadeel van de invoering van Passend onderwijs. Dat moet anders geregeld gaan worden."* (schoolleiding)

Vormgeving OPP

Het OPP bestaat uit de onderdelen:

- Leerling-gegevens (tlv + geldigheidsduur, plaatsing en besprekingen
- verstandelijk vermogen
- didactische gegevens
- praktische en sociale redzaamheid
    - bevorderende factoren
    - belemmerende factoren
- verwachtingen ouders
- diagnostisch beeld
- ontwikkelingsperspectief
- evaluatiemomenten.

Een ander belangrijk onderwerp van het OPP is de periode dat de TLV geldig is. Voor T blijkt uit het OPP dat de verwachtingen van de ouders zich met name op leesvaardigheid concentreren. De uitstroombestemming (ontwikkelingsperspectief) is vso, ZMLK leerroute 2, arbeidsmatige dagbesteding. De bevorderende factoren voor T zijn onder meer dat het een lief en rustig kind is, graag speelt en dat T zich aan de regels houdt. Belemmerende factoren zijn onder meer dat leerling T niet goed durft te spreken, moeite heeft met nieuwe situaties en dat leerling T geen goede *peer group*, geen ontwikkelingsgelijken, heeft in de groep. Voor T is bij het CJG een aanvraag gedaan voor dramatherapie om hem losser en meer ontspannen te krijgen.

Ervaringen OPP

De leerkracht en ib'er geven aan dat het OPP een geringe rol speelt in de dagelijkse schoolpraktijk rond T omdat het OPP bekend is en niet wijzigt. In de evaluatiemomenten met de ouders speelt het wel een rol en wordt het er bij gepakt. De ouder kent het OPP wel.

> "*Het OPP ken ik wel. Heel handig, daarin staat alles bij elkaar. Hebben we ook altijd bij de gesprekken die we twee keer per jaar hebben. Ik weet niet in welke klas hij zit en dat maakt eigenlijk ook niet zoveel uit want hij stroomt gewoon rustig door. Ik ken wel de inhoud van het OPP. Dat geeft ook een houvast."* (ouder)

De leerkracht en ib'er geven aan dat leerling T zijn leerlijn volgt.

> *"Hij doet het precies zoals we hadden gedacht. Dat is wel fijn, zijn gedrag staat zijn leren niet heel erg in de weg."* (ib'er)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

In deze casus is het knelpunt dat T thuis ander gedrag laat zien dan op school.

> "*Op school is mijn kind heel gespannen, durft hij niks te zeggen en zegt hij dan dus ook niks. Thuis speelt hij met zijn jongere broertje en merk je niks aan hem. Dat is heel lastig omdat ze op school een ander kind kennen dan dat hij hier thuis is."* (ouder)
> "*Dat de groep gedurende het schooljaar steeds drukker wordt, is voor T heel lastig. Hij kan niet zo goed tegen nieuwe kinderen. Dan wordt hij onrustig en gespannen. Maar we kunnen dat niet veranderen. Het is nou eenmaal zo dat de groep klein begint en in de loop van het jaar steeds voller wordt."* (leerkracht)

3.1.4 PO – (SO) - Casus 4 lage intelligentie en TOS

Reden OPP en context

In een middelgrote stad in het zuiden van het land staat deze SO-school voor zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ lager dan 70. F heeft een lage intelligentie en taal-spraak problemen. F is 9 jaar en bezoekt de school sinds schooljaar 2014-2015. Het OPP wordt in verband met de TLV's voor alle leerlingen ingevuld en bijgehouden. Tweemaal per jaar vinden gesprekken met de ouders plaats en worden de gespreksverslagen aan het OPP toegevoegd als ook recente leerresultaten.

Vormgeving OPP

Zie voor algemene kenmerken van het OPP op deze school de beschrijving in § 3.1.3.

Op het OPP van casus F is de geldigheidsduur van de TLV opgenomen. De uitstroom-bestemming van kind F is vso leerroute 2, arbeidsmatig gerichte dagbesteding. De ouders geven aan dat uitstroom nog niet aan de orde is geweest in de oudergesprekken.

> *F is pas 9 jaar, daar gaat het nog helemaal niet over. Maar ik verwacht dat hij tot zijn 21e naar deze school gaat. Dus na het SO ook het VSO hier gaat volgen. We zien dat F een blij jongetje is en dat willen we graag zo houden. Dat hij een zo gewoon mogelijke kindertijd heeft. Dus ik denk dat hij lekker hier blijft en wij vinden het best."* (ouder)

De bevorderende factoren voor leerling F zijn dat hij goed kan tekenen, betrokkenheid toont bij de lessen en gedrag goed kan imiteren alsmede het contact en de communicatie met leerling F. Belemmerende factor is het feit dat hij spreekt in losse woorden en niet articuleert.

In het OPP is opgenomen dat het aanbod voor leerling F bestaat uit 'logopedie en werkdoelen'.

Ervaringen OPP

De ouders noemen het OPP het Groeidocument. De ouders geven aan dat er een breed overleg is geweest dat de basis vormt van het Groeidocument.

> *"Het CJG, het samenwerkingsverband en de school hebben het op school met ons besproken en samen hebben we het plan gemaakt. Dat was heel fijn omdat er naar ons werd geluisterd en de situatie van F. belangrijk werd gevonden."* (ouder)
> *"Het is een mooi overzicht van wat F. krijgt, wat hij heeft gekregen en wat hij gaat krijgen."* (ouder)
> *"Ik weet wel zo'n beetje wat er in zijn OPP staat. Ik hoef het niet in te kijken."* (leerkracht)

Voor de leerkracht en ib'er speelt het OPP nauwelijks een rol omdat zij bekend zijn met de inhoud, weten wat F nodig heeft.

> *"Ik weet wel zo'n beetje wat er in zijn OPP staat. Ik hoef het niet in te kijken."* (leerkracht)

De verwachtingen van de ouders zijn niet ingevuld in het OPP.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Opvallend in deze casus is dat de leerkracht en ib'er denken dat de ouders een hogere uitstroomverwachting hebben terwijl navraag leert dat de ouders nog helemaal geen verwachting hebben.

3.1.5 PO – (SO) - Casus 5 ontwikkelingsachterstand en SI

Reden OPP en context

Sinds dit schooljaar bezoekt kind L deze so-school. Leerling L is 6 jaar heeft SI-problematiek (sensorische integratie problematiek) en een ontwikkelingsachterstand. Voorheen bezocht hij een medisch kinderdagverblijf. Het OPP is opgesteld bij instroom mede vanwege de TLV.

Vormgeving OPP

Zievoor algemene kenmerken van het OPP de beschrijving in § 3.1.3.

Ook voor L is de geldigheidsduur van de TLV is opgenomen in het OPP. L volgt de leerlijn en gaat mee in het basisaanbod van de so-school, zoals kleine groepen. In het OPP is

opgenomen dat de beste leeromgeving voor kind L. een individuele tafel is. De moeder geeft aan dat kind L ook zwemt met school.

> *"Hij krijgt het standaardaanbod van groepslogopedie en schoolzwemmen."* (ouder)

Er zijn nog geen aanpassingen op het OPP omdat kind L. nog maar kortgeleden is ingestroomd.

Bevorderende factoren voor kind L zijn de betrokkenheid van L. bij andere kinderen en het feit dat hij goed kan samenspelen. Belemmerende factoren zijn de gevoeligheid voor sfeer en moeite met spraak.

De uitstroombestemming van kind L is volgens de ouders nog niet aan de orde omdat hij nog zo jong is. In het OPP staat echter opgenomen dat de verwachting is dat kind L op leerroute 3 – arbeid, uitstroomt. De leerkracht vertelt dat de ouders graag willen dat kind L. fietsenmaker wordt. De ib'er heeft daar nog haar twijfels over maar vindt het tegelijkertijd ook nog te vroeg om daar al over na te denken.

> *"L heeft een IQ van rond de 70. Dat kan natuurlijk beter worden en eigenlijk zie ik dat ook wel gebeuren, maar dan moeten de omstandigheden goed zijn voor L. Nu zijn echter de andere problemen op de voorgrond en vragen om de nodige aandacht. Dan denk ik aan zijn overgevoeligheid voor prikkels en veranderingen. Hij zal daar toch mee om moeten leren gaan en als fietsenmaker heb je daar ook mee te maken… nou ja, dat is nog ver weg. Maar het is goed te weten welke toekomst de ouders voor L zien."* (leerkracht)

De ouders geven aan dat zij het schoolzwemmen zeer op prijs stellen en zien dat het hun kind goed doet. Zij vinden dat hij zich sociaal emotioneel verder moet ontwikkelen en meer sociale vaardigheden leert.

> *"Hij is een beetje faalangstig, hij mag wel wat zelfverzekerder worden."* (ouder)

Ervaringen OPP

De ouders geven aan dat de school het OPP heeft opgesteld, samen met hen. In het OPP is opgenomen dat op verzoek van de moeder onderzoek gedaan gaat worden door de orthopedagoog naar autisme. De school heeft dat onderzoek wel geregeld maar het onderzoek zelf vindt buiten school plaats.

Het OPP wordt tweemaal per jaar met de ouders besproken. Dat is voor L tot nu toe slechts eenmaal aan de orde geweest.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

In deze casus zijn geen duidelijke knelpunten aan te wijzen, als ook geen duidelijke successen.

3.1.6 PO - Casus 6 slechtziend

Reden OPP en context

Leerling A is een jongen van 6 jaar en de school krijgt ambulante begeleiding van Visio. Omdat het samenwerkingsverband niet betrokken is bij kinderen die bij cluster 1 zouden horen, is er geen OPP gemaakt. Wellicht gaat dit nog wel gebeuren.

Vormgeving OPP

Er is nog geen OPP is opgesteld voor leerling A.

Ervaringen OPP

Er is geen OPP gemaakt voor deze leerling omdat er goede ervaringen zijn opgedaan in de kleuterklassen met hem. Wellicht gaat er wel een OPP gemaakt worden, maar dit voelt als een verplichting.

> *"Maar ja wat moeten we daar inzetten, dat ie af en toe een loep gebruikt? Het is meer een document waar de afspraken in komen te staan"*. (ib'er)

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik OPP

Het is niet duidelijk wanneer er wel of geen OPP wordt opgesteld. In de eerste plaats wordt er gekeken of een kind op twee domeinen ernstige leerachterstand oploopt. Zolang dat niet het geval is en de leerling op de leerlijn kan blijven werken en dezelfde leerroute volgt als klasgenoten, wordt er geen OPP opgesteld. Er moeten duidelijke vragen zijn met betrekking tot het handelen voor de leerkracht. In het geval van leerling A heeft de leerkracht wel; vragen met betrekking tot het zelfstandige gedrag van de leerling. De ambulante begeleiding vanuit Visio ondersteunt hierbij. Dit levert niet altijd het advies op wat de leerkracht zou willen hebben.

3.1.7 PO - Casus 7 terugplaatsing regulier

Reden OPP en context

Casus D is teruggeplaatst vanuit het speciaal onderwijs (cluster 4) naar het reguliere onderwijs. Alle leerlingen in het speciaal onderwijs (cluster 4) hebben een OPP. Deze vorm van speciaal onderwijs is gericht op kinderen met primaire gedrags- en persoonlijkheids-problemen, veelal voortkomend uit angst, gebrek aan basisveiligheid, en/of een verstoorde gezins- en opvoedingssituatie en/of organische problemen. Dit uit zich vaak in een overschrijding van de tolerantiegrens ten opzichte van de sociale omgeving.

Vormgeving OPP

Het OPP beslaat vijf pagina's en bestaat uit de volgende onderdelen:

Verstandelijke vermogens:

> IQ testen met een uitslag van een IQ tussen 80-90. D behaalt een beneden gemiddelde score.

Adaptief gedrag:

- Adaptief vermogen: korte tekst

1. D is leergierig en heeft meer moeite met rekenen dan met talige vakken

- Leervaardigheden: korte tekst

2. D heeft meestal voldoende aan de klassikale instructie. Indien ze extra hulp nodig heeft vraagt ze hierom. Devi kan steeds beter omgaan met uitgestelde aandacht.

- Sociaal gedrag: korte tekst

3. D is een lieve sociale meid die erg goed bij klasgenoten ligt. Zo nu en dan heeft nog weleens een koppige bui waarin ze alles zelf wil bepalen. Toch weet ze hier al beter mee om te gaan.

- Seksuele ontwikkeling: niet ingevuld

Kindfactoren:

- Algemeen: Kort verslag van de kind- en jeugdpsychiater met DSM-IV classificatie. Problemen gesignaleerd op verschillende assen. Belangrijkste zijn ADHD gecombineerd type en ouder-kindrelatieproblemen. Medicatie: methylfenidaat.
- Bevorderend: korte tekst. D is vrolijk en gezellig en speelt graag samen. D geniet van 1 op 1 aandacht van de juf. De ouders zijn betrokken. D krijgt ondersteunende gedragsmedicatie met gunstig effect.
- Belemmerend: korte tekst, D wil graag zelf bepalen hoe haar dag eruit ziet en wanneer ze wat gaat doen. D kan veel aandacht vragen en D gaat wanneer ze boos is andere kinderen uitdagen. Ze ziet niet altijd haar eigen aandeel in conflicten. D is beweeglijk en impulsief en heeft een disharmonisch intelligentieprofiel.
- Onderwijsbehoeften: korte tekst D heeft behoefte aan een zeer consequente aanpak. D heeft behoefte aan duidelijke regels en grenzen die consequent gehanteerd worden. Gezien haar grote afleidbaarheid en impulsiviteit heeft zij daarnaast behoefte aan een rustige werkplek, korte instructie en opdrachten, taken met een duidelijk begin en eind en tussentijdse feedback. D is gevoelig voor complimenten en een beloningssysteem.

Omgevingsfactoren:

- Algemeen: niet ingevuld
- Bevorderend: niet ingevuld
- Belemmerend: niet ingevuld
- Onderwijsbehoeften: niet ingevuld

Uitstroombestemming:

- Uitstroombestemming: vmbo-theoretisch
- Onderbouwing: Wij streven ernaar dat D na groep 8 kan doorstromen naar het niveau vmbo-GT. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat haar rekenniveau omhoog gaat.

Leerroute:

- Sociale en emotionele ontwikkeling: korte tekst, D is heel erg begaan met anderen. Ze staat altijd klaar om ze te troosten of om ze te helpen. Wat D soms lastig vindt is dat niet iedereen geholpen wil worden.
- Leren leren: niet ingevuld
- Mondelinge taal: Cito woordenschat M5 vaardigheidsscore 68 (havo)

- Schriftelijke taal: Cito begrijpend lezen M5 vaardigheidsscore 22 (vmbo -gt), Spelling M5 vaardigheidsscore 125 (vmbo-gt), Cito technisch lezen M5 vaardigheidsscore 59 (vmbo -kader)
- Rekenen: Cito rekenen M5 vaardigheidsscore 46 (vmbo -Basis)

Evaluatie ontwikkelingsperspectief: Nog niet ingevuld
Ondertekening: onbekend

Ervaringen OPP

Het OPP wordt gebruikt om de leerkracht te informeren over de leerling die wordt teruggeplaatst naar het regulier onderwijs.

> *"D valt uit op rekenen. We hebben haar met rekenen in groep 5 teruggeplaatst. Het is belangrijk dat ze succes ervaringen nodig heeft. Dus we hebben een aanpassing gemaakt in het OPP vanuit het speciaal onderwijs. Deze aanpassing is in de vorm van een notitie. We hebben geen nieuw OPP gemaakt."* (ib'er)

Na afname van de middentoetsen zal door de Ib'er maakt dit in samenspraak met de leerkracht, een nieuw OPP worden opgesteld voor D in het format zoals de reguliere basisschool dat gebruikt.

> *"Ze heeft extra begeleiding bij rekenen, betere structuur in de dag en hulp bij zelfstandig taken uitvoeren. Er moet gekeken worden in hoeverre de belemmerende factoren die door de vorige school zijn opgegeven, nog gelden."* (leerkracht)

Moeder heeft nog geen gesprekken gehad bij de vorige school of huidige school over het uitstroomniveau van het kind. Moeder verwacht dat dit besproken gaat worden bij de eerste rapportgesprekken en weet niet dat vmbo al als uitstroombestemming in het OPP van de vorige school is vermeld.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Bij de terugplaatsing naar een reguliere basisschool is het OPP een belangrijke bron van informatie. In dit geval was deze bron nog achterwege gebleven bij de start van het kind op de nieuwe school. De school gebruikt zelf een ander format voor een OPP gekoppeld aan een individueel handelingsplan (IHP). De ib'er vindt het lastig dat elke school een eigen format heeft van het OPP. In de reguliere basisschool zijn er ongeveer 15 OPP's gemaakt voor de leerjaren 6 tot en met 8. Het is onduidelijk of elke leerling een OPP moet hebben waar het samenwerkings-verband bij betrokken is in de vorm van een arrangement. De school probeert in leerjaar 1 tot en met 5 op de leerlijn te blijven. Als een leerling op twee gebieden forse achterstand oploopt krijgt hij of zij een eigen leerlijn met eigen leerroute. Dit wordt vastgelegd in een document.

> *"Als je ambulante begeleiding wil aanvragen bij het samenwerkingsverband. Dat is een arrangement en dan zal je toch een OPP moeten hebben. Soms is het dus een formaliteit. Vanuit ons is die behoefte er dan niet." (ib'er)*

Op de vorige school is de informatie over het uitstroomniveau niet teruggekoppeld of besproken met de moeder.

3.1.8 PO - Casus 8 autisme

Reden OPP en context

Deze leerling is een jongen die vanaf groep 1 op een reguliere basisschool zit. In de kleuterklas was wel opgevallen dat C anders was en geen contact had met andere kinderen, maar daar was geen actie op ondernomen. In groep 4 liep C vast en heeft moeder externe hulp ingeroepen. C was niet zelfredzaam en raakte ondergesneeuwd in de klas. Uit diagnostisch onderzoek kwam de uitslag PDD-NOS. Vanaf groep 4 is er ook een ontwikkelingsperspectief gemaakt.

Vormgeving OPP

De school gebruikt de groeidocumenten vanuit handelingsgericht werken en voegt daar een OPP bij. Zij spreken van een HGPD (Handelingsgerichte Procesdiagnostiek) en niet over een OPP. Het OPP is uitsluitend digitaal beschikbaar. Belemmerende en stimulerende factoren worden ingevuld in de velden: Leren/didactisch, cognitie, werkhouding, sociaal-emotionele ontwikkeling, spraak-taal ontwikkeling, lichamelijke ontwikkeling, opvoedingssituatie. Ook zijn de doelen genoteerd op het gebied van leren en gedrag.

Voor jongen C is een arrangement beschikbaar, waarbij een ambulant begeleider de leerkracht adviseert en af en toe ook met C buiten de groep werkt. Thema's zijn werkhouding en sociaal emotionele ontwikkeling lezen, rekenen en voorbereiden van de werkzaamheden die de klas doet. De afspraken rond dit arrangement staan beschreven in het OPP (HGPD). De ondersteuning is gestart in groep 4, met 2 á 3 uur per week. Belangrijkste doel is om de zelfredzaamheid te vergroten.

Ervaringen OPP

De OPP' s worden gemaakt door de intern begeleider in samenspraak met de leerkracht. De directeur is ook voorzitter van de ib'er groep en zegt dat het moeilijk is om aan OPP's te wennen.

> *"In het OPP geef je aan wat de problematiek is en wat je er aan hebt gedaan. Mensen vinden dat moeilijk. Het is een proces en we zijn nog niet zover dat alle leerkrachten de documenten op tijd en voldoende invullen. Daarbij is zelfreflectie belangrijk. Dat is een cultuurverandering. Dat kost tijd."* (directeur)

De leerkracht en ib'er geven aan dat het OPP voor C een document waar te lezen is wat het niveau is en welke afspraken zijn gemaakt met betrekking tot de ambulante begeleiding en de sociaal emotionele ontwikkeling van C. Voor de leerkracht is het een administratie waar je niet meer in hoeft te kijken als deze eenmaal gemaakt is.

> *"Het is bekend wat er in staat."* (leerkracht)

De OPP 's worden wel twee maal per jaar geëvalueerd en geactualiseerd. De ouder is weet wel wat een OPP is, maar is niet bekend met het uitstroomniveau van C.

> *"Ik weet wat een OPP is. Ik ben er een keer bij geweest toen dat aan de orde kwam. Maar uitstroom weet ik niet. . . nee daar wil ik ook even niet aan denken hoe dat verder met hem moet."* (moeder)

In het OPP is te lezen dat het uitstroomniveau van C is vastgesteld op havo niveau. De leerkracht voegt daar mondeling aan toe: *"Dat gaat regulier niet lukken."* (leerkracht)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Moeder moet huilen als ze aan de toekomst denkt voor C. Ze weet niet wat het uitstroomniveau is van haar kind, terwijl dat wel in het OPP is vermeld. Moeder vindt dat de school te weinig heeft gedaan voor C.

> *"Het duurde 6 maanden voordat er een akkoord was voor ambulante begeleiding."* (moeder)

De leerkracht en de Ib'er zien het probleem wel.

> *"Het is belangrijk dat je een dossier vanaf het begin opbouwt. Je moet laten zien wat je afgelopen jaren hebt gedaan om een kind te helpen en als dan collega's van eerdere leerjaren geen formulieren invullen, dan heb je te weinig onderbouwing. Ook voor het aanvragen van TLV's. Het luister heel nauw, dus signalen moeten gelijk opgepakt worden."* (ib'er)

3.1.9 PO (SO) - Casus 9 thuiszitter

Reden OPP en context

Alle leeringen in het cluster 4 onderwijs hebben een OPP. N is nu 8 jaar en is begin 2017 geschorst vanwege gedragsproblemen.

Vormgeving OPP

Het OPP telt 12 pagina's en bevat de volgende onderdelen:
Algemeen deel: personalia
Perspectief relevante gegevens:

- Diagnose door Lucertis: DSM-IV: AS-I PDD-NOS en AS-IV problematiek in primaire leefgroep met leeftijdsgenoten en op school.
- Intelligentiegegevens: testgegevens, gemiddelde intelligentie
- Medische bijzonderheden: afgevallen sinds medicatie
- Ondersteunende behandelingen: Cesartherapie, medicatie en individuele begeleiding door klasse assistent (financiering vanuit samenwerkingsverband)
- Aandachtspunten OVM: achterstand op ontwikkelingslijnen emotioneel welbevinden

Cognitieve en didactische ontwikkeling;

> Bevorderende factoren: inventief, creatieve ideeën, kan genieten van de natuur
> Belemmerende factoren: kan moeilijk gevaar inschatten en gedrag belemmert de ontwikkeling

Sociaal emotionele ontwikkeling en gedrag:

Bevorderende factoren: ken samenspelen en is gevoelig voor complimenten

Belemmerende factoren: vluchtgedrag (weglopen), kan bij boosheid anderen pijn doen, moeite met overgangen, heeft continu aansturing nodig, heeft 1 op 1 begeleiding nodig, kan moeilijk omgaan met gezag, grensoverschrijdend gedrag.

Spraaktaalontwikkeling: geen bijzonderheden

Werkhouding en taakgedrag:

Bevorderende factoren: leergierig

Belemmerende factoren: concentratieproblemen, onzeker als hij iets niet kan, komt door gedrag moeilijk tot schoolwerk.

Motorische en lichamelijke ontwikkeling: geen bijzonderheden

Opvoedsituatie:

Bevorderende factoren: Ouders zijn betrokken en er is regelmatig contact

Belemmerende factoren: N heeft moeite met schakelen tussen thuis en school. Negatieve zaken thuis spelen op school ook lang door.

Onderwijsbehoeften:

Leerkracht nodig die structuur kan bieden, grenzen kan stellen en N kan helpen bij verwoorden van emoties, positief kan bekrachtigen

Leeromgeving nodig met weinig prikkels en 1 op 1 begeleiding

Leermiddelen: geen bijzonderheden

Uitstroomniveau:

N heeft bij alle vakken vmbo-kb niveau

Prognose uitstroombestemming is vmbo-bb

Onderbouwing:

De uitstroombestemming is naar beneden bijgesteld. N kan eigen gedrag niet reguleren en heeft voortdurend individuele begeleiding nodig.

Handtekening is gezet door moeder.

Ervaringen OPP

In het cluster 4 onderwijs is er voor alle leerlingen een TLV afgegeven en is er van alle leerlingen een OPP. Dit OPP wordt door de ib'er gemaakt. Dit document wordt twee keer per jaar besproken. Het OPP is te algemeen om handvatten te bieden voor de dagelijkse schoolpraktijk. Veel zaken wordt hier ook niet in genoemd, zoals de ondersteuning die 2 x per week wordt geboden door een centrum voor behandeling bij o.a. psychiatrische problematiek.

> *"In de 1 op 1 begeleiding is er gewerkt met het IK-boek, Radarkleuren, Doos-vol-gevoelens, maar dat staat niet in het OPP, we hebben daar wel een notitie van in het dossier."* (1 op 1 begeleider)
>
> *"Het nieuwe OPP kan ik je nog niet laten zien. Het OPP is al snel niet meer actueel in situaties waarin heel veel gebeurt."* (ib'er)

De moeder is van het OPP op de hoogte en het OPP is twee keer per jaar met haar doorgesproken.

> *"Ik weet van het OPP, ik heb het vaak gezien natuurlijk. Er staat in wat ze doen en hoe het met N gaat op school. Dat zijn geen nieuwe dingen. We hebben gepraat over of N leerbaar is. We vinden hem allemaal wel leerbaar."* (moeder)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Het OPP geeft goed overzicht van de schoolcarrière in het verleden en verwachtingen voor de toekomst. In het OPP staan de algemene zaken die voor het hele team op school van belang zijn. Voor de dagelijkse praktijk is het geen richtlijn. Opvallend is dat ernstige incidenten niet in het OPP zijn opgenomen, maar wel in een aparte notitie in het leerling dossier. Het OPP biedt daarom geen inzicht in de stand van zaken bij gedragsproblemen die het leren op school ernstig belemmeren.

3.1.10 Terugkerende aspecten primair onderwijs

Uit de resultaten van de po-casussen blijkt dat een OPP wordt opgesteld indien de leerling een diagnose heeft, als ouders melden dat er problemen zijn, als het leren achterblijft of als de leerling opvalt door bijvoorbeeld gedrag. In veel gevallen stelt de ib'er, al dan niet met de leerkracht, het OPP op. Juist omdat de leerling nog jong is, blijkt het een kwestie van onderzoeken van de problematiek en uitproberen welke ondersteuning het best past bij de leerling. Ouders moeten hierin worden meegenomen omdat voor veel ouders dit een eerste inzicht in de problematiek en de (onderwijs)ondersteuningsbehoefte van hun kind is.

Daarnaast speelt in het po dat met name so-scholen soms met meerdere samenwerkingsverbanden te maken hebben en elk samenwerkingsverband andere eisen stelt aan het aanvragen van arrangementen of TLV's. Gedurende het schooljaar speelt het OPP een geringe rol omdat het extra aanbod is georganiseerd en leerkrachten zeggen bekend te zijn met de inhoud en er volgend hen niet of nauwelijks iets verandert in de ondersteuningsbehoefte en het aanbod.

3.2 Voortgezet onderwijs

3.2.1 VO (MAVO) - Casus 1 NAH

Reden OPP en context

Bij instroom van deze casus op de vo-school is voor deze leerling een OPP opgesteld omdat hij als gevolg van een hersentumor behandeling last heeft van diverse fysieke belemmeringen. Direct bij instroom is ab-begeleiding niet aangeboren hersenafwijking (NAH) geregeld. Het OPP wordt door de docent/coach in samenwerking met de begeleiding (zorg coördinator) opgesteld.

Vormgeving OPP

Het OPP bestaat uit 2 pagina's met diverse bijlagen. Onderdelen van het OPP zijn de personalia van de leerling, de school van herkomst, de eerder geboden ondersteuning, het uitstroomperspectief, de problematiek, de compenserende en belemmerende factoren (cognitief, attitude en sociaal, emotioneel, medisch, leeromgeving en thuissituatie), de ondersteuning behoefte en de aanvullende ondersteuning ten slotte is er ruimte voor ondertekening door de ouder. Het OPP van deze casus is ondertekend door de ouder en door de leerling zelf.

Alle velden zijn zorgvuldig ingevuld. Uit het OPP blijkt dat de fysiek van leerling B het grootste knelpunt is. Leerling B heeft een goede werkhouding, heeft doorzettingsvermogen, is sociaal en ook de thuissituatie laat met betrokken ouders uitsluitend positieve factoren zien

In de bijlagen een rapport van recent onderzoek naar de visuele beperkingen van leerling B. Daaruit blijkt dat leerling B niet in aanmerking komt voor cluster 1 onderwijs. In het rapport zijn diverse handelingssuggesties opgenomen die de school ook heeft overgenomen, zoals meer verwerkingstijd en beperkte taken.

Een andere bijlage is de aanvraag voor het arrangement AB- begeleiding met NAH expertise.

Het OPP is actueel en zo te zien wordt het OPP op regelmatige basis aangevuld, zelfs de afspraken van Ba. met de kinderneuroloog in het ziekenhuis staan er in genoteerd.

Ervaringen OPP

Voor de school speelt het OPP een centrale rol. De betrokkenen geven aan dat het OPP hen op de hoogte houdt van de actuele situatie rond leerling Ba. De docent/coach noteert in het OPP de korte gesprekjes die zij – gemiddeld eens per week - met leerling B voert.

De moeder zegt niet bekend te zijn met het OPP.

> *"Ik heb er wel eens van gehoord maar nooit gezien. Dat hoeft ook niet hoor, want ik ben het wel eens met wat ze doen. Dat wordt ook goed met mij afgestemd."* (moeder)

Opvallend is dat in het OPP de uitstroombestemming havo is opgenomen terwijl de moeder aangeeft te hopen op een mavo diploma. Kennelijk heeft de school vooralsnog hogere verwachtingen van deze casus.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

In deze casus is de intensieve samenwerking een succes te noemen. Alle bij B betrokkenen op school zijn op de hoogte van de actuele situatie en het pakket is compleet.

Ook de moeder prijst de aanpak van de school. Het OPP speelt een centrale rol in de aanpak van de school van leerling B. Echter, zonder de moeder, zij is niet bekend met het OPP.

3.2.2 VO (VWO) - Casus 2 PDD-NOS/ADHD

Reden OPP en context

Deze leerling (jongen) zit in 5 Atheneum en heeft de diagnose ADHD en PDD NOS. Het OPP van deze leerling C is met circa 15 pagina's zeer uitgebreid.

Vormgeving OPP

Per schooljaar wordt er een OPP opgesteld door degene van de school die verantwoordelijk is voor de begeleiding van de leerling. Dat kan zijn een zorg coördinator maar ook de teamleider. Het OPP bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- Terugblik vorige periode: verwijzing naar OPP van voorgaande schooljaar
- Huidige situatie: beschrijving van de begeleiding zoals alleen zitten bij het maken van toetsen
- Perspectief (inclusief uitstroom perspectief):
    - verwachting is dat leerling C over 2 jaar de school verlaat met een VWO diploma
    - verwachtingen op onderdelen zoals evalueren en reflecteren: weloverwogen keuzes kunnen maken, zijn werk en de kwaliteit van zijn werk kunnen controleren, inzicht in wat hij wel en niet snapt
- Leerdoelen deze periode: emotionele vaardigheden: omgaan met spanning en frustratie en vermoeidheid, en didactische doelen: doen wat nodig is om mijn diploma te halen
- Handelingen: beschrijving van de handelingen door de leerling, de docenten, de ouders, de dyslexiespecialist en de persoonlijk begeleider als ook de externe hulp (ggz)
- Ondertekening: (leeg veld).

Ervaringen OPP

Het OPP is met name in het begin van het schooljaar een handvat voor de school. Gedurende het jaar speelt het OPP minder een rol omdat het wordt ingehaald door de praktijk.

De vader zegt het OPP wel eens gezien te hebben en het ooit wel eens ondertekend te hebben. Het laatste OPP dat door de ouders en de leerling is ondertekend dateert van 2013. Bijlage bij het OPP is een 'verklaring hulpmiddelen bij onderwijs, schoolexamen en centraal examen' dat een beschrijving geeft van de geboden ondersteuning zoals het gebruik van meer tijd voor het maken van toetsen en het gebruik maken van een laptop met voorlees software en digitale boeken. Dit document is ondertekend door de orthopedagoog.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Knelpunt in deze casus is dat bij het aanbod zoals beschreven in het OPP door de leerling telkens de grenzen worden opgezocht. De ouders gaan redelijk ver mee met hun zoon en vormen daarmee geen rem op het grensoverschrijdende gedrag van hun zoon. De school heeft door deze manier van doen het gevoel voor het blok gezet te worden en realiseert zich duidelijke grenzen te moeten stellen, zowel voor ouders als leerling.

3.2.3 VO (VWO) - Casus 3 ASS/Asperger

Reden OPP en context

Deze leerling is 12 jaar en zit in de eerste klas vwo. Casus heeft de diagnose ASS/asperger (pervasieve ontwikkelingsstoornis NAO) en zit op het randje van hoogbegaafdheid.

Vormgeving OPP

Op deze school wordt elk schooljaar een OPP opgesteld. Deze casus is net begonnen op deze school, er is dus één OPP. Het OPP wordt opgesteld door degene van de school die verantwoordelijk is voor de begeleiding van de leerling, vaak is dat de persoonlijk begeleider (pb'er), of de zorg coördinator of teamleider. De pb'er heeft de taak om de docenten te informeren over de casus. Uit de gesprekken met de docenten blijkt dat zij niet op de hoogte zijn van de situatie van leerling M. De docenten proberen ter plekke om een digitale OPP te openen maar zonder succes omdat ze geen autorisatie daarvoor hebben. De docenten weten bijvoorbeeld niet dat casus niet thuis woont en dat hij elke dag 15 kilometer met het openbaar vervoer moet reizen om op school te komen. De zorg coördinator betreurt dat de docenten niet op de hoogte zijn van de inhoud van het OPP en benadrukt dat de pb'er hier een verantwoordelijkheid in heeft.

> "*Het mooiste zou zijn als de pb'er het document bij werkt en met de docenten bespreekt op bijvoorbeeld de leerbesprekingen. Dat wordt het op en door de werkvloer bijgewerkt. Pas dan heeft het een functie.*" (zorg coördinator)

Het OPP bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- Terugblik vorige periode: verwijzing naar overdracht van de basisschool:
    - 'M is een fijne jongen die goed zijn best doet en het fijn heeft net ons en zijn medeleerlingen. Hij is slim en heeft uitdaging nodig. M is hoogbegaafd'
- Huidige situatie: beschrijving van de huidige begeleiding op de vo-school en een notatie dat hij niet thuis woont
- Perspectief (inclusief uitstroom perspectief):

    - Perspectief nog onduidelijk. Vermelding dat een kinder- en jeugdpsychiatrisch centrum IQ en neuropsychologisch onderzoek doet
    - verwachtingen op onderdelen zoals tijdig hulp inschakelen door de leerling, taken planmatig aanpakken.
- Leerdoelen deze periode, onder andere:
    - op tijd hulpvragen als dat nodig is en adequaat handelen op het moment dat de leerling overprikkeld begin te raken
    - huiswerk in agenda schrijven en planmatig werken, de juiste spullen meenemen naar school en op tafel leggen
- Handelingen: beschrijving van de handelingen door de leerling, de docenten, de ouders, de wooninstelling, de persoonlijk begeleider als ook de externe hulp (kinder- en jeugd psychiatrisch centrum en de contactpersoon van de jeugdhulporganisatie)
- Ondertekening: (leeg veld).

Wat opvalt is dat uit de notatie bij 'terugblik naar de basisschool' niet blijkt dat M uit huis is geplaatst en last heeft van spanningen die kunnen leiden tot agressie-uitvallen.

Ervaringen OPP

Het OPP is met name in het begin van het schooljaar een handvat voor de school. Gedurende het jaar speelt het OPP minder een rol omdat het wordt ingehaald door de praktijk.

De moeder zegt het OPP gezien te hebben, maar het niet te hebben ondertekend. Het document is verder voor haar van weinig betekenis.

Bijlage bij het OPP zijn enkele overdrachtsdocumenten vanuit de basisschool, een gespreksverslag met de ouders als ook e-mail wisselingen tussen de ouders en de begeleider vanuit school, en een rapportage van het kinder- en jeugdpsychiatrisch centrum.

Knelpunten en succesvolle onderdelen

De docenten zijn niet op de hoogte van de thuissituatie van M.

Gezien de recente toepassing van het OPP zijn er verder geen knelpunten of successen in deze casus te identificeren.

3.2.4 VO (HAVO-Atheneum) - Casus 4 PDD-NOS

Reden OPP en context

Deze leerling is 13 jaar en zit in de tweede klas havo/atheneum van deze reguliere vo-school in een grote stand in het noorden van het land. Leerling V heeft de diagnose PDD-NOS. V heeft *geen* toestemming gegeven voor inzage in haar dossier.

Vormgeving OPP
Op deze school wordt elk schooljaar een OPP opgesteld voor de leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte. Deze casus is net begonnen op deze school, er is dus één OPP. Zie 3.2.3 voor de onderdelen van het OPP.

Op deze school heeft het OPP op de werkvloer nauwelijks een functie en docenten zijn niet goed op de hoogte van de ondersteuningsbehoeften van de verschillende leerlingen.

Ervaringen OPP
De moeder is bekend met het OPP omdat de net aangestelde coach het haar toevallig de dag voor het gesprek heeft laten zien. Punt is dat haar dochter V dreigt uit te vallen. Om die reden heeft de school in samenwerking met het samenwerkingsverband een coach aangesteld die leerling V weer op de rit moet krijgen. Deze ontwikkeling is ten tijde van het gesprek zeer pril. De moeder heeft verder geen ervaring met het OPP.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Gezien de recente ontwikkelingen – de aanstelling van een coach voor casus – is nog niet te spreken van knelpunten en succes in relatie tot het OPP. Wel kan geconstateerd worden dat het OPP geen rol speelt in de dagelijkse schoolpraktijk van deze leerling en dat docenten onvoldoende op de hoogte zijn van het OPP en de problematiek van deze leerling.

3.2.5 V(S)O - Casus 5 thuiszitter

Reden OPP en context
Op de school voor deze tweejarige voortgezet speciaal onderwijs-school voor vmbo basis, kader of theoretische leerweg (onderbouw) wordt bij instroom een OPP voor alle leerlingen opgesteld. Deze school organiseert voor de 'kandidaat' leerlingen een zogenaamde *probeerdag* en bepaalt aan de hand daarvan – in combinatie met de overdracht van de vorige school – of de leerling toegelaten wordt. Bij toelating wordt een OPP opgesteld.

Het OPP van deze casus is het laatst bijgewerkt in 2014, het schooljaar dat leerling A begon op deze school. In het OPP zijn de meest recente ontwikkelingen die geleid hebben tot het verlaten van de school van deze casus, niet beschreven.

Vormgeving OPP
Het OPP bestaat – naast de leerling-gegevens – uit de onderdelen belemmerende en compenserende factoren, de hulpverlening (aanpak), de doelstellingen van school en leerling en de leerresultaten, ook uit een uitgebreide paragraaf over de zienswijze van de ouders. Het OPP is – in 2014 – ondertekend door de ouders.

Het OPP bestaat uit twee delen: het OPP zelf en een plan van ondersteuning. Opvallend is dat de twee paragrafen niet zijn ingevuld: de paragraaf over de mate van succes van de voorgestelde aanpak en de paragraaf over het bijstellen van het OPP.

Het OPP beperkt zich tot de situatie op dat moment, in 2014 (waarschijnlijk bij instroom). De aanpak is gericht op het brengen van rust en structuur voor A. Opvallend is dat het OPP een volledige paragraaf bevat over de standaard aanpak van de school. In deze paragraaf staan onderdelen die voor A niet direct van toepassing zijn. Bijvoorbeeld 'Er is gespecialiseerde ondersteuning op maat op didactisch en sociaal emotioneel gebied. De begeleiding is gericht op preventie, acceptatie en leren omgaan met beperking en de mogelijkheden. Daarbij wordt het zelfbeeld verhelderd en zelfvertrouwen en de weerbaarheid vergroot.'

Ervaringen OPP

Voor de school speelt het OPP een geringe rol. Op het moment van instroom en de periode daarna is het OPP van belang in het gezamenlijk denken over de aanpak voor de specifieke leerling. Zodra dat eenmaal is geregistreerd, speelt het OPP geen rol meer. De overdracht vanuit het basisonderwijs, samen met de eigen ervaringen met de leerling en de input van de ouders, vormen de basis voor de aanpak. Dat de aanpak in de loop der tijd is aangepast, is niet terug te vinden in het OPP. Het dossier wordt niet geactualiseerd of anders gezged: niet aangevuld met vor het ondersteuningsaanbod cruciale ontwikkelingen. Daarmee verliest het ook zijn waarde en bruikbaarheid.

De moeder zegt bekend te zijn met het OPP.

> *"Ik heb het een hele tijd geleden geloof ik wel eens gezien en vond het wel herkenbaar voor mijn kind, maar verder weet ik er niks van."* (moeder)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Knelpunt is onder meer de gecompliceerde thuissituatie van deze leerling. Daarover is nauwelijks gedocumenteerd in het OPP. Omdat deze thuissituatie de schoolsituatie sterk beïnvloedt - of zelfs bepaalt - , is dit het belangrijkste knelpunt.

Ook de onvolledige overdracht vanuit het sbo is een knelpunt. Het dossier van het sbo bleek gedurende het eerste jaar dat leerling A de school bezocht, niet helemaal correct te zijn als het bijvoorbeeld ging om zijn cognitief vermogen en de leerresultaten.

Opvallend is dat de mentor aangeeft dat deze casus met name bij de leerlingbegeleider ligt. De mentor heeft zijn bemoeienis met deze leerling stop gezet en wil er niet meer over praten.

3.2.6 VO (PRO) - Casus 6 autisme

Reden OPP en context

Alle 70 leerlingen in het praktijkonderwijs hebben een Individueel Ontwikkelingsplan (IOP) of OPP. D is een 13 jarige jongen met autisme die snel overprikkeld raakt.

Vormgeving OPP

In het OPP opgenomen zijn stimulerende en belemmerende factoren die van invloed zijn op het onderwijs van het kind.

- Leerrendement: technisch lezen op niveau / rekenen en begrijpend lezen niet op niveau
- Ondersteuningsbehoefte: Sociaal/emotioneel gedrag: hij is van goede wil / PDD-NOS met kenmerken ADHD, MCDD. Ondersteuningsbehoefte: kennis van autisme en auti communicatie, emotioneel neutraal en voorspelbaarheid
- Werkhouding taakaanpak: snel afgeleid, kan zelf geen structuur aanbrengen, moet gemotiveerd worden. Ondersteuningsbehoefte: structuur aanbrengen in tijd en taak, positieve feedback
- Gezondheid: hij eet en drinkt weinig
- Veiligheid en verzuim
- Thuissituatie: betrokken ouders
- Verwachting van de ouders: begeleid wonen en werken
- Droom van de leerling: iets met computers, ontwikkelen van games
- Verwachting van de school: begeleid werken of dagbesteding

Alle arrangementen zijn aangevinkt behalve logopedie:

- Intensieve stagebegeleiding voor moeilijk plaatsbare leerlingen
- Extra handen in de klas door inzet onderwijsassistent bij praktijkvakken
- Thema workshops
- Extra OPP gesprekken met de mentor
- Intensieve individuele begeleiding
- Opvang achterwacht
- Extra trainingen op sociaal-emotioneel gebied (extern)

Onderdeel welbevinden: verslag van mentor
Onderdeel leerresultaten: bespreking toetsresultaten
Onderdeel Wonen, burgerschap en vrije tijd: mate van kennis/inzicht en motivatie
Ontwikkelingslijnen mbt tot samenwerken, initiatief nemen, nauwkeurigheid, verantwoordelijkheid.
Gestelde doelen op sociaal emotioneel gebied en praktijkvakken

> *"Als uitstroombestemming staat begeleid werken / dagbesteding. Het gaat dagbesteding worden. Begeleid werken is nauwelijks meer aan de orde omdat het bij de praktijklessen niet gaat. Het is wel jammer omdat hij met leren wel vorderingen maakt."* (zorgcoördinator)

Ervaringen OPP

In het OPP worden de zaken opgeschreven die de school vroeger ook al deed.

> *"En daar zijn we ook wel heel intensief met ouders mee in gesprek tijden de IOP gesprekken. Wij zien dit en dit. Hoe zien jullie de toekomst? Hoe lang woont hij nog*

thuis? Die IOP gesprekken heb je elk half jaar. IOP is hetzelfde als het OPP, met Passend onderwijs heet het nu OPP." (klassenmentor)
"Praktijkonderwijs is eigenlijk een arrangement binnen Passend onderwijs. We kijken echt wat een kind nodig heeft. Wat betreft een OPP schrijf je meer op dan vroeger, dat een kind achterwacht nodig heeft, mogelijkheden voor time-out en intensieve begeleiding. Op maandagmiddag heb ik een van mijn collega's uitgeroosterd. Die gaat dan ook met hem het gesprek aan. En zo heeft hij een kind of 10 onder z'n hoede. Dat zijn extra dingen die we vroeger ook al deden. Maar nu zet je dat weg als OPP overig. Net als met de stagebegeleiding. We hebben altijd leerlingen gehad dat je als Job-coach er naast moet gaan zitten om ze iets te leren." (zorgcoördinator)
"De functie van het OPP, tja ik weet niet. Het zou voor mij ook gewoon een gesprek mogen zijn. Leerkrachten en ouders stellen samen doelen op. Het is goed om met regelmaat elkaar te spreken over een plan." (moeder)

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik OPP
Het OPP wordt ook als iets positiefs ervaren. Je hebt een compleet document wat met ouders besproken kan worden.

"We hadden altijd een IOP, nu hebben we in het OPP wat extra items. Een documentje met alle factoren. Wat is belemmerend, stimulerend, en wat is z'n onderwijsbehoefte. En dat op didactisch-, pedagogisch- en gezondheidsgebied. En dat bespreken we elk half jaar met de uders. En alle extra arrangementen staan ook in het OPP dus wordt het ook aangevinkt. We verwachten dat hij dat allemaal nodig heeft. Het OPP gesprek met ouders krijgt meer inhoudt omdat je een mooier, completer document hebt. Dus het is wel echt een document van school, de ouders en het kind." (klassenmentor)

3.2.7 VO (HAVO) - Casus 7 PDD-NOS

Reden van OPP en context
Deze leerling is 16 jaar en zit in het vierde jaar van de havo. Hij is heeft diagnose PDD-NOS en heeft in eerder leerjaren individuele begeleiding gehad in het kader van de Leerling gebonden financiering (LGF, de zogenaamde rugzakjes-leerlingen). Voor deze leerlingen wordt altijd een 'Ontwikkelingsperspectiefplan' gemaakt. De havo is onderdeel van scholengemeenschap met 400 leerlingen. De coach stelt het OPP op.

Vormgeving OPP
Het 'Ontwikkelingsperspectiefplan' beslaat drie pagina's en bevat de volgende onderdelen:

- Personalia
- School van herkomst: LWOO
- IQ is 100-120.
- Eerder geboden ondersteuning en effecten:
  Ib'er, 3 x per week individuele begeleiding, LGF
  LGF begeleiding 1 of 2 x per week in leerjaar 2 en 3, heeft hulp nodig bij grote opdrachten

Coaching in jaar 3, F functioneert goed. Wel soms incidenten buiten het klaslokaal

- Prognose uitstroomprofiel volgens school, leerling en ouders:
  Onderwijsniveau HAVO
- Vastgestelde problematieken:
  PDD-NOS, F heeft moeite met plannen en structuur aanbrengen in zijn werk en zoekt grenzen op qua regels. F heeft diagnose geaccepteerd maar werken met ABC's schema's staat hem tegen. Praten vindt hij prima. Motivatie blijft een probleem. Buiten de klas vaak incidenten: grenzen opzoeken en collega's irriteren.
- Compenserende en belemmerende factoren op het gebied van: cognitie, leerattitude, sociaal functioneren, emotioneel functioneren, medisch/fysiek, onderwijsleersituatie, thuissituatie, ondersteuningsbehoefte van de leerling.
- Aanvullende ondersteuning binnen de school: leerling coaching (vangnet), andere zaken zijn niet van toepassing zoals: studiebegeleiding, rebound, rt of hulp vakdocent, TOF / TROEF, SOVA.
- Ondertekening door ouders, leerling en coördinator.

F heeft ook studiebegeleiding gehad en heeft ook met z'n coach naar grote opdrachten gekeken. Ze heeft het daarmee geholpen. Een mentor trekt aan de bel als het niet goed gaat. Leerlingen die geen diagnose hebben kunnen ook studiebegeleiding krijgen. Zij hebben soms ook een OPP. Om een coach te krijgen moet er wel een diagnose zijn. Coaching is intensief aanbod in het kader van Passend onderwijs. Ze denkt ook dat er minder uren voor gaan komen.

> *"We moeten even aanzien of F ook z'n werk kan structureren, dat hij in zijn agenda kijkt. Vorig jaar had hij nog coaching om de twee weken en nu mag hij zelf bepalen of hij aan de bel trekt. Dus geen vaste gesprekken meer, geen intensieve coaching, alleen een vangnet. De mentor denkt dat hij al de weg kwijt is maar hij mag het de eerste periode wel proberen. Als het in toetsweek 1 tegenvalt gaan we evalueren."* (leerling coach)

Ervaringen OPP

Zelf heeft F niet het idee dat hij last heeft van zijn PDD-NOS. Hij zegt dat iedereen dat wel een beetje heeft.

> *"Hij kan collega's enorm irriteren en gaat twintig keer door. Hij zoekt het randje op. Als iets niet mag doet hij het net een beetje wel en dat dan elke dag."* (coach en docent)

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik OPP

Het OPP is in deze casus een document waarin wordt bijgehouden wat het aanbod is, welke vorderingen er zijn of niet zijn. Hoe goed iedereen ook zijn of haar best doet, F blijft niet te motiveren. Hij bekommert zich er niet om dat hij havo/vwo in zijn mars heeft, maar zijn schouders ophaalt als hij zou afstromen naar vmbo. De school vindt dat '*zielig*' voor de ouders en doet er alles aan.

3.2.8 VO (VMBO) - Casus 8 NOS/ADD

Reden OPP en context

Alle leerlingen hebben een OPP. K kwam als rugzakleerling binnen met de diagnose PDD-NOS. K heeft normale intelligentie en is 15 jaar oud.

Vormgeving OPP

De OPP's worden opgesteld door de mentoren en besproken in het zorgteam. Het OPP bestaat uit twee delen: Er is een algemeen deel met personalia, intelligentieonderzoek, sociaal emotionele ontwikkeling, diagnostisch onderzoek en beheers niveau bij instroom vanuit het po/sbo en so (CITO-gegevens), informatie vanuit school van herkomst, zienswijze van ouders en observatiegegevens. Ook zijn alle belemmerende en compenserende factoren benoemd.

Het tweede deel bevat een plan voor extra ondersteuning. Plannen worden beschreven aan de hand van belemmerende en compenserende factoren: leren samenwerken, omgaan met vrije situaties in de klas, vertrouwen krijgen in eigen kunnen, kan contact maken met andere leerlingen etc.

Ervaringen OPP

K zelf zou wel de theoretisch/gemengde leerweg willen gaan doen in de bovenbouw van het vmbo op een vervolgschool. In overleg met hem en de ouders en de mentor is besloten de veilige weg te kiezen en af te stromen op het niveau vmbo kaderberoepsgerichte leerweg. De Groenschool had geen plek meer voor een derdejaars instromer. Dat is teleurstellend voor vader en voor K. K wilde ook graag werken met dieren, maar dat werd alleen op een lager niveau aangeboden (beroepsbasis). Hiermee kun je doorstromen naar mbo niveau 1-2. Nu is de keuze gevallen op een koksschool op kaderberoeps niveau met mogelijkheden voor doorstroom naar mbo niveau 3-4.
In het OPP zijn veel doelen opgesteld op het gebied van psycho-sociale vaardigheden en gedrag. Moeilijk om hier succes te boeken met grote sprongen. K blijkt ook na twee jaar niet zo weerbaar en daarom wordt ook gekozen voor afstroom naar vmbo-kb. De mentor zegt daarover.

> "*Het is belangrijk om succeservaringen op te doen.*"

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Het vertrouwen van K en de vader van K is erg groot. Ze zijn beiden erg blij met het aanbod van de school en de competentie van de docenten.

> "*We moeten ook oppassen de leerlingen niet te pamperen. Ze moeten ook in conflict kunnen komen. Dat blijft een gevaar. Dat je aanbod te zacht is. We zijn een unieke school, maar we krijgen steeds minder geld. Het samenwerkingsverband wil dat wat hier gebeurt op alle scholen gebeurt, maar dat kan niet zonder extra financiering.*"
> (directeur)

3.2.9 VO (VMBO) - Casus 9 ADHD/ASS en dyslexie

Reden van OPP en context

Het betreft een school voor vmbo voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Alle leerlingen hebben een OPP. De 15-jarige N komt vanuit het sbo en had al een OPP. Het IQ van N ligt rond de 80. Advies voor vervolgschool was ooit vso.

Vormgeving OPP

De OPP's worden opgesteld door de mentoren en besproken in het zorgteam. Het OPP bestaat uit twee delen: Er is een algemeen deel met personalia, intelligentieonderzoek, sociaal emotionele ontwikkeling, diagnostisch onderzoek en beheers niveau bij instroom vanuit het po/sbo en so (CITO-gegevens), N blijft met name achter bij begrijpend lezen, informatie vanuit school van herkomst, zienswijze van ouders en observatiegegevens. Ook zijn alle belemmerende en compenserende factoren benoemd. Een belemmerende factor bij N is dat familieproblemen een rol spelen. Verder heeft N laag zelfbeeld en is gedrag niet leeftijdsadequaat, afstand tussen N is leeftijdsgenoten is groot. Uitstroomprofiel is vmbo basisberoepsgerichte leerweg (lwoo). Dit is alleen door de docent ondertekend.
Het tweede deel bevat een plan voor extra ondersteuning. Plannen worden beschreven aan de hand van belemmerende en compenserende factoren. N heeft gestructureerde aanpak nodig. Hij ontploft regelmatig en ziet zijn eigen aandeel in conflicten niet. Het hele OPP beslaat ongeveer 12 pagina's.
Als doelen worden gesteld om beter om te gaan met boosheid en op tijd om hulp vragen als dingen niet lukken. De docenten bieden een time-out moment als hij boos is en er wordt gezorgd dat er regelmatig door met hem gesproken wordt om dagelijkse frustraties door te nemen. N krijgt ook een sociale vaardigheidstraining en individuele begeleiding in de vorm van coaching (rt schilderen).

Ervaringen OPP

De mentoren maken het OPP en organiseren de leerling besprekingen. De mentor vertelt dat N een grote spurt heeft gemaakt. Hij kon vroeger snel gaan huilen als hij gefrustreerd was. Hij kan dat gedrag nu beter uitstellen.

De zorgcoördinator benadrukt dat een persoonlijke aanpak helpt om de leerling te begrijpen en verder te helpen. De school kiest voor een persoonlijke en holistische benadering. Dat kun je niet altijd kwijt in een OPP of handelingsplan.

> *"Als hij hierna naar VMBO BBL gaat in de groensector komt het goed met hem. We zijn ook meegegaan om te kijken op de vervolgschool of het past. Hij werkt nu al als bijbaan in een klein loonbedrijf, waar hij tractoren moet schoonmaken. Zijn taak is dan duidelijk."* (zorgcoördinator)

In het OPP van een jaar geleden staat genoteerd dat '*Moeder van N hoopt dat N naar het VMBO-kader kan. Hij heeft veel last van faalangst en houdt niet van leren. In gesprek is duidelijk gemaakt waarom dat niet haalbaar is. Moeder is bang dat N depressief zou kunnen*

worden. Het zit in de familie. De zorg van de ouders is reëel, omdat N ook heel negatief over zichzelf denkt als iets tegen zit.'

In een telefoongesprek is de moeder van N heel lovend over de school waar de leerlingen veel aandacht krijgen en in kleinere groepen zitten.

> *"Als er iets is met N kunnen ze altijd bellen en dan reageren ze heel goed. Als het goed gaat met N is er weinig contact. Ik ga ook altijd naar de informatieavonden twee keer per jaar. Dan heb ik een gesprek met de mentor over het OPP ja. N gaat niet graag naar school. Dat ligt niet aan de school, maar N houdt gewoon niet van leren en in de banken zitten."* (ouder)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

De school hanteert een lijvig rapport om de beginsituatie van de leerlingen in kaart te brengen. Het uitstroomniveau is niet ondertekend door de ouder of leerling. Een handtekening wordt gezet bij de belemmerende en bevorderende factoren en de doelen die gesteld worden. De belemmerende factoren worden steeds geëvalueerd. De belemmeringen blijken na twee jaar nog steeds actueel te zijn ook al zijn er ook successen geboekt.

3.2.10 VO (VMBO-KB) - Casus 10 angst

Reden OPP en context

Op de basisschool had deze casus ook al verleden van schoolweigering en problemen om aansluiting te vinden.

> *"School was haar grootste angst. Vaak kwam ze in paniek van school thuis."* (moeder)

Het OPDC heeft toen uitkomst geboden door individuele begeleiding te bieden in een kleine groep speciaal voor leerlingen ondersteuning nodig hebben.

Vormgeving OPP

Het OPP van K bevat de volgende onderdelen:

- Persoonsgegevens, geen LWOO, geen LGF
- Uitkomsten onderzoeken: niet ingevuld, K heeft normale intelligentie
- Verwachtingen ouders: K haalt GT-diploma
- Droom van de leerling: K wil GT diploma halen op kortere termijn, wil met dieren werken
- Verwachting van school: K kan GT diploma halen en instromen in het mbo, vanuit Rebound terugschakelen naar regulier.
- Stimulerende en belemmerende factoren die van invloed zijn op het onderwijs en onderwijsprogramma van de leerling:
- Didactische ontwikkeling: leerontwikkeling goed, bang voor onvoldoendes
- Sociaal/emotioneel/gedrag: sociaal en open, kan slecht tegen drukte, wordt duizelig, angstig

- Werkhouding en taakaanpak: stimuleren is nodig
- Lichamelijke ontwikkeling: -
- Ouders: goede contacten, ouders brengen en halen haar
- Leerling: moeilijk vast te stellen wat ze echt niet kan, onderzoek ggz instelling
- School: mogelijkheid om kleinschalig te starten
- Vrije tijd: invulling van schooltijd is probleem
- Integrale onderbouwing:

Uitstroomperspectief onderwijs: mbo-niveau 3
Uitstroomperspectief arbeid: regulier
Waar wordt leerling geplaatst:
Hoe: Wat is er nodig?

- Specifieke deskundigheid: inzet GGZ voor onderzoek en advies
- Methoden en materialen: -
- Inrichting schoolgebouw: -
- Samenwerking ketenpartners: -
- Didactische ontwikkeling: -
- Sociaal/emotioneel/gedrag: gesprekken met K om te weten wat haar belemmert
- Werkhouding en taakaanpak: leren om hulpvragen te formuleren

Handtekeningen voor gezien: ouders, mentor, leerling
Planning met tussendoelen

- Sociaal-emotionele ontwikkeling: K volgt lessen volgens rooster op de Rebound
- Werkhouding: K heeft overzicht van haar werk en planning
- Zichzelf motiveren om naar school te komen: verzuim verminderen

Evaluatie van de doelen

In het OPP is niet vermeld dat enkele jaren geleden de oudste broer van K is overleden.Geinterviewde betrokkenen praten hier ook niet over.

Ervaringen OPP

Het OPP is niet ondertekend, maar dat is vaak het geval bij een uitdraai uit de computer. Er is veel overleg geweest tussen school en ouders maar moeder lijkt de term OPP niet te kennen.

> *"Ondersteuningsplan, OPP? Nee ken ik niet. Ik geloof dat ik wel eens iets gezien heb in het begin. Ik zou wel liever zien dat er samen een plan wordt gemaakt. In overleg met elkaar en niet alleen als het escaleerde."* (moeder)

K is afgestroomd van vmbo-t naar vmbo-k.

> *"Ik ban al lang blij dat K kader kan halen. Dat ze is afgezakt is jammer. Het gaat er om dat ze dat een diploma heeft."* (moeder)
>
> *"We vragen keihard wat de wensen van iedereen zijn. En dan staat er VMBO-GT. Dat staat er gewoon. Toen dat niet leek te lukken hebben we de druk er af gehaald. Nu dus VMBO-kader. Dan geeft die spanning ieder geval niet de reden om thuis te blijven. Volgens mij kon ze ook nog wel de HAVO aan, maar als je veel afwezig bent, dan haal je ook geen cijfers en dan kom je niet verder."* (leerlingbegeleider)

In het actieplan van het OPDC staat vermeld dat K graag het schooljaar wilde halen, maar na overleg is gebleken dat dat voor haar niet mogelijk is.

> *"K zal dit jaar nog eens moeten doen. We hadden graag gezien dat K over zou gaan, maar de druk was te hoog waardoor ze blokkeerde. Het lukt haar ook bijna niet om de reguliere instructielessen te volgen. Als je veel afwezig bent, haal je ook geen cijfers. Als ze aanwezig is, is ze er vaak maar heel kort."* (leerlingbegeleider en docent)

Knelpunten en succesvolle onderdelen

Ondanks het vele contact van thuis en school lijkt het erop dat ouders en school niet samen optrekken met betrekking tot de planning van het aanbod voor K. Moeder voelt zich niet betrokken bij het opstellen van de doelen en het OPP.

3.2.11 VO (VMBO-LWOO) - Casus 11 PDD-NOS

Reden OPP en context

R volgt leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) op vmbo-bb. R komt vanuit sbo met LGF en heeft diagnose PDD-NOS. Hij heeft een beneden gemiddelde intelligentie. Hij is niet zelfredzaam, angstig en snel in paniek. Hij heeft veel individuele begeleiding nodig bij leertaken.

Vormgeving OPP

Het ontwikkelingsperspectiefplan bevat de volgende onderdelen:

- Persoonsgegevens
- Uitkomsten onderzoeken: PDD-NOS, gebruikt medicatie, IQ 78
- Verwachtingen ouders:
- Droom van de leerling:
- Verwachting van school:

Stimulerende en belemmerende factoren die van invloed zijn op het onderwijs en onderwijsprogramma van de leerling:

- Didactische ontwikkeling
- Sociaal/emotioneel/gedrag: R is gemotiveerd, moeite met tijdsdruk, niet flexibel
- Werkhouding en taakaanpak: gemotiveerd, begeleiding thuis PGB, leerkrachtafhankelijk
- Lichamelijke ontwikkeling: -
- Ouders: Inzet PGB en IPG
- Leerling: R is betroken bij groepsgebeuren, judo, vissen, free running
- School: school biedt OPDC plaats en individuele ondersteuning
- Vrije tijd

Integrale onderbouwing:

Uitstroomperspectief onderwijs: mbo niveau 2

Uitstroomperspectief arbeid: begeleid

Waar wordt leerling geplaatst: reguliere klas met extra ondersteuning vanuit OPDC

Hoe: Wat is er nodig:

- Aandacht en tijd: elke morgen melden bij OPDC en dagschema doornemen
- Specifieke deskundigheid: vangnet OPDC
- Methoden en materialen: aangepast rooster
- Inrichting schoolgebouw: prikkelarm
- Samenwerking ketenpartners: GGZ instelling
- Didactische ontwikkeling: instructie waarbij docent hardop denkt
- Sociaal/emotioneel/gedrag: leren vragen om hulp, omgaan met eigen problematiek
- Werkhouding en taakaanpak: feedback leren accepteren van docenten

Handtekeningen voor gezien: ouders, mentor, leerling
Planning met tussendoelen

- Leerontwikkeling
- Sociaal-emotionele ontwikkeling
- Werkhouding
- Zichzelf motiveren om naar school te komen

Evaluatie van de doelen

Ervaringen OPP

Het OPDC (Orthopedagogisch en Didactisch Centrum) heeft nauw overleg met het Expertise Consultatie team vanuit samenwerkingsverband. Ook de ouders zijn nauw betrokken. Buiten de vaste gesprekken met ouders is er veel telefonisch contact en er wordt zelf ge-appt. Het gaat na bijna twee jaar op het OPDC niet naar verwachting met R. Er is te weinig groei.

> *"We denken dat onze school, ondanks de ondersteuning vanuit het OPDC onvoldoende begeleiding kan bieden tot diplomering vmbo. Er is advies gevraagd bij het samenwerkingsverband bij het Expertise Consultatie team. Als er voor de kerst voor 80% kan meedraaien in het reguliere onderwijs en voldoende zelfstandig kan functioneren blijft het haalbaar. Mocht dit niet het geval zijn, dan lijkt het praktijkonderwijs een goede keuze. Vanmorgen belde moeder op en zei dat het thuis zo goed ging en dat hij zoveel geleerd had. Dat zegt ze dan met de achterliggende gedacht dat hij misschien wel door kan met de opleiding. Dat verbaast mij. Als je je kind snapt, dan weet je dondersgoed dat hij het nooit gaat halen. Dat moet ik dan weer uitleggen en zelf brengt ze haar kind weer naar school als hij van de kaart is."*
> (leerlingbegeleider OPDC)

In het ontwikkelingsperspectief plan worden alle afspraken ook met externen gedocumenteerd. Er zijn officiële evaluaties met de ouders, leerlingbegeleiders vanuit het OPDC, de ambulante leerling- en ouderbegeleiders vanuit de GGZ instelling. Ook zijn er deskundigen vanuit het Expertise Consultatie Team betrokken vanuit het samenwerkingsverband.

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik OPP

Het OPP fungeert in bovenstaande casus als een dossier waarbij gedocumenteerd wordt wat er in de loop der tijd is gedaan, welke stappen zijn ondernomen en hoe weinig groei er kan worden vastgesteld. In de evaluatiegesprekken met betrokkenen en deskundigen die

zijn vermeld, wordt halfjaarlijks beschreven dat er kleine verbeteringen te zien zijn op de doelen die zijn gesteld, maar dat de effecten nog gering zijn en er veel van de begeleiding wordt gevraagd.

3.2.12 Terugkerende aspecten voortgezet onderwijs

Uit de resultaten van de vo-casussen blijkt dat de vo-scholen een OPP opstellen bij instroom van een leerling met een diagnose of als er gaandeweg het schooljaar problemen ontstaan, bijvoorbeeld in gedrag, concentratie achterblijvende schoolresultaten of schoolverzuim. Vooral in het praktijkonderwijs speelt het OPP gedurende de schoolloopbaan een rol. Het OPP wordt ervaren als een vanzelfsprekende opvolger van het individueel ontwikkelingsplan dat in het praktijkonderwijs gebruikelijk was.

Het OPP beschrijft de in ieder geval de belemmerende en bevorderende factoren, het aanbod en de afspraken die gemaakt zijn om de leerling te ondersteunen, als ook de uitstroomverwachting. Ouders zijn op de hoogte van het bestaan van een OPP. De leerlingen zijn wel op de hoogte dat zij extra onderwijsondersteuning krijgen maar zijn niet altijd bekend met de term OPP. Opvallend is dat veel vakleerkrachten in het vo niet of in beperkte mate op de hoogte zijn van het OPP van de leerlingen die zij lesgeven. Dit leidt tot situaties van onbegrip. Op enkele vo-scholen licht de mentor of de zorgcoördinator de vakleerkrachten in over de problematiek en de extra ondersteuningsbehoefte van de leerlingen.

Vso-scholen hebben te maken met meerdere samenwerkingsverbanden die elk hun eigen vorm van OPP hanteren. En omdat het OPP een voorwaarde is voor een TLV en ook de geldigheidsduur van een TLV verschilt, is het voor deze scholen een 'puzzel' die permanent aandacht vraagt.

3.3 Middelbaar Beroeps Onderwijs

Twee mbo-instellingen zijn betrokken bij het deelonderzoek Bijlage bij de Onderwijsovereenkomst (OO). Beide mbo-instellingen geven op hun eigen manier vorm aan de onderwijsovereenkomst en het Passend onderwijs. Onderstaande paragraaf begint met een korte beschrijving van hoe beide mbo-instellingen het proces hebben ingericht en de bijlage hebben vormgegeven.

Algemene introductie mbo 1: casus 1-5

Bij instroom neemt deze mbo-opleiding een intake af. In dat gesprek wordt nagegaan of de student geschikt is/lijkt voor de gekozen opleiding en of er sprake is van extra onderwijsondersteuning. Indien dat laatste het geval blijkt, bijvoorbeeld als er een diagnose is of als er serieuze signalen zijn, volgt er een intensieve intake. Bij deze intensieve intake is niet alleen een mentor maar ook een ab'er van de interne dienst onderwijsondersteuning aanwezig. In dat gesprek wordt bepaald of een *addendum* op het OO nodig is. In deze mbo-instelling wordt de bijlage 'addendum' genoemd. De onderwijsovereenkomst is een beknopte overeenkomst waarin de opleiding en de student afspreken hun best te doen om te komen tot een succesvolle afronding van de opleiding. Het document is in alle casussen van deze mbo-opleiding ondertekend door de mentor en de student.

In het aanvullende addendum (= bijlage bij de onderwijsovereenkomst) staat genoteerd welke extra ondersteuning voor deze student beschikbaar is. In het addendum staan ook de afspraken die daaromtrent zijn gemaakt.

> *"Ik hoor nauwelijks dat afspraken die in het addendum staan, niet nagekomen worden. Voor mij een signaal dat het proces zorgvuldig is verlopen en dat de afspraken succesvol zijn."* (opleidingsmanager)

Het addendum (de bijlage) aanspraak op extra ondersteuning' (2 pagina's) bevat de volgende paragrafen:

- Persoonsgegevens
- Reden extra ondersteuning / diagnose
- overzicht van de aard van de extra ondersteuning, mogelijkheden zijn (aan te kruisen):
    - voorlichting aan en ondersteuning van het team
    - voorlichting aan de klas
    - extra ondersteuning bij plannen en structureren
    - extra ondersteuning bij (communicatieve) vaardigheden en aanleren strategieën
    - extra ondersteuning door aanpassingen in het onderwijsprogramma
    - extra ondersteuning tijdens beroepspraktijkvaardigheden (BPV)
- evaluatie momenten
- ondertekening

De bijlage bestaat uit het *Begeleidingsplan* waarin uitgebreidere informatie is opgenomen.

- bijlage A: intakegegevens

- Bijlage B: Beginsituatie
- Bijlage C: Ondersteuning
- Bijlage D: Doelen extra ondersteuning
- Bijlage E: Extra ondersteuning door de opleiding
- Bijlage F: Evaluatie.

Algemene introductie mbo 2: casus 6-11

Deze mbo opleiding stelt voor elke student een onderwijsovereenkomst op die getekend wordt door de teamleider en de student. Voor de studenten met een ondersteuningsbehoefte wordt een zogenaamde 'bijlage Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs' opgesteld. Dit is een standaard document waarin wordt aangekruist van welke onderdelen gebruik wordt gemaakt. Verdere afspraken worden vermeld in een ondersteuningsplan.

In het kader van de wet Passend onderwijs wordt extra ondersteuning in de vorm van arrangementen (regelingen) aangeboden.

De onderwijsovereenkomst Passend onderwijs kent een aantal vaste onderdelen. Na de studentgegegevens (naam en studienummer) is een lijst van arrangementen opgenomen. Voor de student zijn de arrangementen waar de student gebruik van maakt, aangekruist. De arrangementen zijn:

- Ondersteuning bij de aanvraag en/of realisering van aanpassingen en voorzieningen in de leeromgeving: speciale materialen en voorzieningen in het onderwijs, aanpassingen in de klas/werkplek. De aanpassingen worden beschreven in het ondersteuningsplan.
- Ondersteuning bij toetsen en examens
- ER-traject (ernstige rekenproblemen en dyscalculie)
- Introductiebijeenkomst
- Studieklas
- Coaching
- Maatwerktraject: individueel onderwijstraject aangepast aan de ondersteuningsbehoefte
- Passende BPV (beroepspraktijk vaardigheden): ondersteuning bij het oriënteren op en vinden van passende BPV-plek, voorbereiding op de BPV, voorbereiding op passend werken
- ROC4comp Passend onderwijs: onderzoek en advies over een geschikte beroepskeuze waarbij de gevolgen van de beperking of stoornis en de ondersteuningsbehoefte meegenomen worden.
- Onderzoek en advies voortijdig schoolverlaten Passend onderwijs: onderzoek naar redenen van uitval, mogelijkheden, leerbaarheid en schoolbaarheid, advies en verwijzing.
- Ondersteuning bij de overgang van opleiding naar werk: advies en warme overdracht naar gemeente/ Jongerenloket of UWV. De overdracht wordt beschreven in het overdrachtsformulier.

De onderwijsovereenkomst Passend onderwijs sluit af met de ondertekening door de teammanager, de student en de wettelijk vertegenwoordiger van de student. Voor elke student met een bijlage Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs, wordt ook in een Ondersteuningsplan de ondersteuningsbehoefte beschreven. Dit ondersteuningsplan bevat standaard de volgende onderdelen:
Personalia
Achtergronden en aanleiding ondersteuningsvraag:
Ondersteuningsbehoefte van de deelnemer
- Ondersteuningsbehoefte voor theoretisch deel
- Ondersteuningsbehoefte voor praktijk
- Aanpassingen voor theorie & praktijk

Actieplan Wat willen we bereiken
Wat gaan we doen, wat zetten we in?
Arrangementen: start & beëindiging
- Arrangement aanpassingen
- Arrangement individuele coach
- Arrangement studieklas
- Arrangement ROC4com Passend onderwijs
- Arrangement uitval ROC Passend onderwijs
- Arrangement Passend werken

Tot slot is er ruimte voor de evaluatie-momenten die tweemaal per jaar plaatsvinden.

3.3.1 MBO (niveau 3) - Casus 1 fibromyalgie

Zie voor algemene beschrijving mbo-instelling casus 1-5: introductie §3.3.

Reden bijlage bij de OO/addendum en context
Het addendum voor deze casus betreft voornamelijk de behoefte aan flexibiliteit in lesuren en aanwezigheid van de student. Student N is 26 en leidt aan fibromyalgie. De opleiding heeft N aangenomen omdat de student zeer gemotiveerd was en is.

Ervaringen bijlage bij de OO/addendum
Het addendum en bijbehorende begeleidingsplan worden tweemaal per jaar geëvalueerd en eventueel bijgesteld. Student N geeft aan dat ze tot op heden de ervaring heeft dat de afspraken worden nagekomen en dat hetgeen de opleiding afgesproken heeft te doen, ook daadwerkelijk doet. Haar situatie is echter uitzonderlijk omdat het ziektebeeld grimmig en onvoorspelbaar is waardoor het addendum altijd op de prakrijk achter loopt.

> *"Morgen kan het weer heel anders zijn dan vandaag met student N. We hebben wel een manier gevonden waarin we elkaar kunnen vinden. Zo weten we welke tijden van de dag voor haar het beste zijn en welke minder."* (begeleider passend onderwijs)

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Het succes in deze casus is dat N met succes het eerste jaar heeft afgerond. Pas bij de stage (knelpunt) worden de beperkingen zo manifest dat het een goede afronding van de stage in de weg staat.

3.3.2 MBO (BOL4) - Casus 2 schorsing

Reden bijlage bij de OO/addendum en context
Uit het addendum en het begeleidingsplan van deze casus blijkt dat bij instroom van deze student reeds bekend was dat er bij de student meer aan de hand is dan gedragsmatige problematiek zoals problemen verbonden aan de sociale omgeving en met school en opleiding. Zo is in het begeleidingsplan opgenomen dat (paragraaf beginsituatie) dat er ook sprake is van verslavingsproblematiek, borderline en obesitas. Vanaf deel D – doelen extra ondersteuning - is het begeleidingsplan niet ingevuld.

Ervaringen bijlage bij de OO/addendum
Het addendum en bijbehorende begeleidingsplan lijken uitsluitend bij aanvang van de opleiding een functie te hebben gehad. De documenten zijn al gedurende een langere tijd niet bijgewerkt.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Knelpunt in deze casus is dat de problematiek ernstiger is dan bij intake is ingeschat. De opleiding kan de student niet de hulp bieden die zij nodig heeft waardoor de student 'ontspoort' en zelfs is geschorst.

3.3.3 MBO (BOL3) - Casus 3 ADD en dyslexie

Reden bijlage bij de OO/addendum en context
In het addendum en het begeleidingsplan van deze casus is de diagnose ADD en dyslexie opgenomen. Om die reden is in het begeleidingsplan van student M aangevinkt:

- extra ondersteuning bij plannen en structureren
- extra ondersteuning bij (communicatieve) vaardigheden en het aanleren van strategieën.

Vanaf deel D - doelen extra ondersteuning - is het begeleidingsplan niet ingevuld. Wel is er een verslag beschikbaar van een recent evaluatie gesprek met M. Daaruit blijkt dat student M de schooltijd als pittig ervaart en nog steeds veel moeite heeft met plannen en communicatie. De opleiding is voornemens om de begeleiding te intensiveren naar elke week een uur ab.

Ervaringen bijlage bij de OO/addendum
Het addendum en bijbehorende begeleidingsplan lijken uitsluitend bij aanvang van de opleiding een functie te hebben gehad. Op een verslag van een evaluatiegesprek na, lijken de documenten sinds instroom niet bijgewerkt te zijn.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
In deze casus is het knelpunt dat de opleiding nog zoekende is wat M precies nodig heeft om haar opleiding succesvol te kunnen afronden. Student M zelf daar positief over indien zij intensiever begeleiding krijgt.

In het evaluatieverslag is opgenomen dat student M wel stappen in de goede richting heeft gezet. Zo vraagt zij nu op tijd hulp, is zij opener een leert steeds beter te plannen en uit te voeren.

3.3.4 MBO (BOL3) - Casus 4 PDD-NOS en autisme

Reden bijlage bij de OO/addendum en context
In het addendum en het begeleidingsplan van deze casus is opgenomen dat bij student K de diagnose PDD-NOS en autisme is vastgesteld. Om die reden krijgt deze student extra ondersteuning bij (communicatieve) vaardigheden.

Omdat het er op lijkt dat student K steeds verder verzandt in zijn autisme en zich steeds vaker afwezig meldt, is de ab-begeleiding geïntensiveerd. De leerling geeft aan graag wat makkelijker om te leren gaan met medestudenten.

> *"Ik vind het moeilijk om kleine gesprekjes te voeren met mensen. Ik oefen nu met mijn ab'er small talk gesprekjes. Gewoon, een praatje over niks, maar wel belangrijk."* (student)

Ervaringen bijlage bij de OO/addendum
Het addendum en het bijbehorende begeleidingsplan lijken geen rol te spelen in de aanpak van K. Navraag leert dat de mentor/coach uitgaat van de dagelijkse praktijk die hij meemaakt met K en niet in het addendum of begeleidingsplan kijkt.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Knelpunt in deze casus is de thuissituatie die het welbevinden en daarmee ook de leerbaarheid van de student in de weg zit.

3.3.5 MBO (BBL) - Casus 5 ADD en dyslexie

Reden bijlage bij de OO/addendum en context
In het addendum en het begeleidingsplan van deze casus is opgenomen dat bij student R de diagnose ADD is vastgesteld. Om die reden krijgt deze student extra ondersteuning 'structureren en plannen', als ook (communicatieve) vaardigheden.

R volgt een bbl opleiding. Hij is 4 dagen aan het werk en 1 dag op school. De ouders van de student zijn uitermate betrokken. De samenwerking tussen de ouders en de opleiding is goed en intensief.

Ervaringen bijlage bij de OO/addendum
Het addendum en bijbehorende begeleidingsplan lijken voor deze student geen rol te spelen in de aanpak. De ondersteuning vindt plaats al naar gelang er behoefte is.

> *"Ik zie dat het steeds beter gaat met student R en dus is de begeleiding minder."* (ab'er)

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Succesfactor in deze casus is de hoge betrokkenheid van de ouders. Zij zijn vanaf het begin af aan nauw betrokken geweest bij de invulling van de ondersteuning voor student R en hebben in de loop der jaren een sterke vertrouwensrelatie met de mentor/coach opgebouwd.

3.3.6 MBO (BOL3) - Casus 6 ADHD

Zie paragraaf 3.3 voor de beschrijving van hoe de onderwijsovereenkomst en de bijlagen voor de studenten met een ondersteuningsbehoefte zijn vormgegeven op deze mbo-opleiding.

Reden van onderwijsovereenkomst Passend onderwijs
Z is 20 jaar en heeft diagnose ADHD. Hij is zonder diploma van vmbo-basis aangemeld bij het ROC. Hij kon in het eerste jaar mbo niveau 1 instromen. Het ging niet goed met hem door slechte motivatie, onrustig gedrag en verzuim. In de loop van het eerste jaar bleek dat hij de diagnose ADHD had. Dit had hij verzwegen bij de aanmelding. Hij was in het verleden ook bekend met LGF (rugzakje). Toen dit bekend was heeft alsnog een verzwaarde intake plaats gevonden en een psycho-diagnostisch onderzoek in het kader van het bepalen van het opleidingsniveau, persoonlijkheidsprofiel en interesses en mogelijkheden voor een vervolgopleiding.

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
Bij deze student zijn aangekruist in de bijlage onderwijsovereenkomst Passend onderwijs:
Studieklas: In groepsverband wordt er hulp en ondersteuning geboden bij de studie op alle roc-locaties.

- Coaching: Ondersteuning inclusief verslaglegging en afstemming met het onderwijsteam.
- Coaching op gedrag, persoonlijk welzijn, gevolgen voor de beperking of stoornis voor zover die betrekking hebben op de opleiding of stage (beroepspraktijkvorming BPV).

De Onderwijsovereenkomst is getekend door de teammanager en de student.In het bijbehorende Ondersteuningsplan (2 pagina's) staan voor deze student de volgende zaken benoemd:

Personalia
Achtergronden en aanleiding ondersteuningsvraag: ADHD (dit is de enige vermelding)
Ondersteuningsbehoefte van de deelnemer:

1: ondersteuningsbehoefte voor theoretisch deel: ondersteuning bij planning en structuur en overzicht. Z wil dit graag voortzetten. Zeker bij de start opleiding niveau 3. Vinger aan de pols.
2. Ondersteuningsbehoefte voor praktijk: ondersteuning bij het zoeken van stageplaats. Waarschijnlijk nu niet nodig omdat Z waarschijnlijk al stageplaats heeft.
3. Aanpassingen voor theorie & praktijk: verlenging toets-tijd aanvragen

Actieplan: -
Bereiken: een passende opleiding en een goede start en een succesvol jaar
Wat gaan we doen, wat zetten we in: Oriënteren voor goede opleiding en stageplek met mogelijkheden voor werk in de toekomst. Dat zou ook binnen de sportrichting kunnen zijn.
Wie doet wat: Z met eventueel ondersteuning van Passend onderwijs
Arrangementen:

Arrangement aanpassingen
Arrangement individuele coach
Arrangement studieklas

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan

De afspraken staan genoteerd in twee formulieren: Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en het ondersteuningsplan. Ook het formulier verzwaarde intake is hier aan toegevoegd.
In het logboek op de computer kan iedereen in het dossier bijhouden wanneer er contact met Z is geweest en wat is afgesproken. Ook problemen met niet op tijd komen of verzuim worden in dit dossier bijgehouden. Zowel de docenten, als de mentor en studentenbegeleider kunnen deze verslaglegging aanvullen.

"Op het formulier staan de regelingen en of die elk jaar worden voortgezet. In het dossier staat hoe het gaat en dat is belangrijker. We zijn nu goed bezig geweest met het vastleggen en de documenten die we allemaal hebben. Het is erg in ontwikkeling geweest de laatste jaren en dat gaat nog door. Ja persoonlijk en informeel contact blijft heel belangrijk. Dat is soms moeilijk vast te leggen in een verslag."
(studentenbegeleider)

Moeder is verder niet betrokken bij de studieloopbaan van haar zoon.

"Vroeger ben ik wel eens op die school geweest. Ik weet niks van een coach of mentor, nee namen ken ik ook niet. Uitstroomniveau? Hij gaat het gewoon afmaken en werken bij een sportclub of school. Daar heeft ie ook stage gelopen. Hij voetbalt al vanaf dat ie drie jaar is, houdt hij er erg van. Dat is zijn leven."

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik onderwijsovereenkomst Passend onderwijs

Het formulier Passend onderwijs bij de onderwijsovereenkomst en het bijbehorende ondersteuningsplan zijn zeer beknopt. Voordeel is dat iedereen van alle afspraken op de hoogte is en dat per jaar bekeken wordt van welke arrangementen of regelingen gebruik

wordt gemaakt. Evaluatie van zaken gebeurt door betrokkenen in een logboek of studentendossier. De student Z is nauw gevolgd.

3.3.7 MBO (BOL4) - Casus 7 dyslexie

Reden van onderwijsovereenkomst Passend onderwijs
L is 20 jaar en heeft dyslexie en mogelijk een taalontwikkelingsstoornis. Bij de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs wordt aangekruist van welke onderdelen gebruik wordt gemaakt. Verdere afspraken worden vermeld in een ondersteuningsplan.

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
In het kader van de wet Passend onderwijs wordt extra ondersteuning in de vorm van arrangementen (regelingen) aangeboden. Afspraken over de arrangementen wordt uitgewerkt in een ondersteuningsplan. Voor deze student is de studieklas aangekruist. Bij dit onderdeel is geschreven: individueel. De Onderwijsovereenkomst is getekend door de teammanager en de student.

In het bijbehorende Ondersteuningsplan (2 pagina's) staan voor deze student de volgende zaken vermeld:

Personalia
Achtergronden en aanleiding ondersteuningsvraag: L is bekend met dyslexie. Daarnaast heeft hij een discrepantie tussen verbaal en performaal IQ. Zijn taalvaardigheid is op schriftelijk en mondeling gebied beperkt. Met getallen is hij heel goed.
Ondersteuningsbehoefte van de deelnemer:

1: ondersteuningsbehoefte voor theoretisch deel: Hulp bij het maken van eigen teksten (verbaal, verslag, reflectie). Teksten die een hoog wettelijk/zakelijk gehalte hebben, lukken wel zoals letterlijke teksten uit wet en regelgeving in een bestek.
2. Ondersteuningsbehoefte voor praktijk: geen
3. Aanpassingen voor theorie & praktijk: geen

Actieplan:
Bereiken: Eindverslag met succes afronden en diploma halen
Wat gaan we doen, wat zetten we in: Het maken van een planning voor de verslagen, opdrachten mondeling doorspreken, beginnetje van de tekst maken, planning doorspreken.
Wie doet wat: L met ondersteuning van Passend onderwijs
Arrangementen:

Arrangement Studieklas (individueel)

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs
De afspraken staan genoteerd in twee formulieren: Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en het ondersteuningsplan.

In het telefoongesprek lijkt het er op dat Lars zich niet bewust is van het bestaan van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en het ondersteuningsplan. L wil niet dat de school met zijn ouders in gesprek gaat over de ondersteuning:

> *"Nee, mijn ouders hoeven er niet bij. Ik doe het zelf wel."*(student L)
>
> *"Ondersteuningsplan? Nooit van gehoord."* (student L)

"Het is wel handig dat alles op papier staat. Als ik nu in de studieklas kom, vraag ik meteen aan de leerling: Wat zijn je doelen ook alweer? Dan zegt een leerling: Dat weet ik niet. Vroeger moest ik dat opzoeken in de trajectplanner en nu zeg ik: Ik zoek je ondersteuningsplan even op. Ik kan ook zien dat er een onderzoek is geweest van Kentalis." (mentor/studentenbegeleider)

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik onderwijsovereenkomst Passend onderwijs

Het formulier Passend onderwijs bij de onderwijsovereenkomst en het bijbehorende ondersteuningsplan zijn zeer beknopt. Er is een actielijstje opgesomd op welke manier L geholpen gaat worden en door wie. De mentor/studentenbegeleider heeft gezien dat een groepsaanpak in de studieklas niet helpt. De individuele begeleiding met betrekking tot het schrijven van verslagen is intensief.

3.3.8 MBO (BBL2) - Casus 8 laag werktempo

Reden van onderwijsovereenkomst Passend onderwijs

L is 20 jaar en was bekend vanaf de Entreeklas. Docenten hebben ingeschat dat hij niveau 2 aan zou kunnen. Bij intake gesprek zijn geen problemen opgevallen. R heeft niet vermeld dat hij bekend was met ADHD. Toen hij instroomde in een bbl traject met vier dagen werken en één dag naar school ging het mis.

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan

In het kader van de wet Passend onderwijs wordt extra ondersteuning in de vorm van arrangementen (regelingen) aangeboden. Afspraken over de arrangementen wordt uitgewerkt in een ondersteuningsplan.

De aangekruiste onderdelen van de Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs voor deze student zijn:

> Individuele coach: Ondersteuning inclusief verslaglegging en afstemming met het onderwijsteam. Coaching op gedrag, persoonlijk welzijn, gevolgen voor de beperking of stoornis voor zover die betrekking hebben op de opleiding of stage (beroepspraktijkvorming BPV).
>
> Passende werken: Begeleiding bij werk in de BBL.

De Onderwijsovereenkomst is getekend door de teammanager en de student.
In het bijbehorende Ondersteuningsplan (2 pagina's) staan voor deze student de volgende zaken benoemd:
Personalia
Achtergronden en aanleiding ondersteuningsvraag: Op de werkplek loopt het niet lekker. Werkgever is niet tevreden over de voortgang en heeft de school om hulp gevraagd. Het

werktempo is niet hoog genoeg. Ook is R onvoldoende flexibel in zijn werk en vergeet hij soms belangrijke dingen te noteren. R is onzeker en is bang dat hij dingen verkeerd doet, waardoor hij juist fouten gaat maken.
Ondersteuningsbehoefte van de student:

1: ondersteuningsbehoefte voor theoretisch deel: R heeft behoefte aan structuur, hij heeft hulp nodig bij het overzichtelijk maken van de opleiding (opdrachten, toetsen).

2. Ondersteuningsbehoefte voor praktijk BPV:
R wil graag tips om werk beter uit te voeren en wil geholpen worden bij de communicatie hierover met zijn werkgevers.

3. Aanpassingen voor theorie & praktijk: geen

Actieplan: -
Bereiken: In doelen is beschreven dat R op tijd hulp vraagt als hij iets niet begrijpt, hij zelf inschat welke taken hij gaat doen als hij klaar is met reguliere taken, hij kan onthouden waar hij mee bezig was als hij plotseling iets anders moet doen en hij zijn taken vlot en op tijd kan afronden.
Wat gaan we doen, wat zetten we in: Medewerker Passend onderwijs kijkt mee op het werk, overlegt met werkgevers en geeft tips over werksituaties. Medewerker Passend onderwijs licht werkgever in over ondersteuningsbehoefte van R, vraagt bij docenten na 'wat R moet doen' en heeft gesprekken met R over voortgang en zelfvertrouwen.
Wie doet wat: Medewerker Passend onderwijs en R.

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs

In een digitaal logboek worden notities bijgehouden over de ondersteuning die aan R wordt geboden. Docenten, mentor/SLB coach en medewerker Passend onderwijs hebben toegang tot dit systeem. De ondersteuning is niet vanaf het begin aan R geboden, omdat R bij de intake niet had doorgegeven dat hij ADHD heeft.

> *"De werkgever gaf signalen af dat hij zich niet kon concentreren. Ze wilden niet gelijk van hem af, maar ze wilden wel dat R zou worden begeleid. Toen zijn we vanuit Passend onderwijs gaan kijken wat we voor hem kunnen betekenen en zijn er afspraken gemaakt. Je weet het niet van tevoren. Je kunt in een intakegesprek geen werkomgeving creëren. Die jongens zeggen al gauw dat ze het allemaal wel kunnen. Die zijn best positief over zichzelf."* (mentor/SLB coach)

R is niet goed op de hoogte wat er vanuit Passend onderwijs voor hem is geregeld.

> *"Ondersteuningsplan? Nee, ken ik niet. Nooit van gehoord."* (student R)

Knelpunten en succesvolle onderdelen gebruik onderwijsovereenkomst Passend onderwijs

Ondanks het feit dat de ondersteuning op gang komt en R beter in zijn vel komt te zitten op de werkplek, wordt hem ontraden om door te gaan met niveau 3.

De medewerker passend onderwijs schrijft het volgende in het logboek: '*Ik heb vandaag R verteld dat ik erg twijfel over haalbaarheid van niveau 3. Hij pakte het goed op. Ik zag wel teleurstelling, maar hij leek al wel in te zien dat dat beter is. Ik heb afgesproken dat hij nu goed gaat nadenken over wat hij zelf wil.*' (medewerker passend onderwijs).

3.3.9 MBO (BOL3) - Casus 9 Asperger

Reden van onderwijsovereenkomst met bijlage

De overeenkomst en de bijlage met Ondersteuningsplan zijn later opgesteld na het mislukken van een stage in het eerste jaar bij Maatschappelijke Zorg. Er bleek in het verleden Asperger te zijn vastgesteld. Dit was niet vermeld bij de intake. Na signalen vanuit de stage is begeleider BPV gaan praten met studieloopbaan coach (SLB) en trajectbegeleider. Uiteindelijk is Expertisecentrum Passend onderwijs ingeschakeld voor begeleiding en beroepskeuzeonderzoek.

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst met bijlage en ondersteuningsplan

Voor deze casus zijn de volgende arrangementen aangekruist:

> Studieklas: in groepsverband ondersteuning bij de studie.
> Individuele coaching: Persoonlijke begeleiding, gesprek inclusief verslaglegging en afstemming met onderwijsteams. Coaching op gedrag, welbevinden, aandacht tijdens de studie op school en/of BPV.

In het verleden is ook ROC4comp ingeschakeld: beroepsoriëntatie waarbij de aard van de ondersteuningsbehoefte wordt meegenomen in het onderzoek en advies.
De bijlage is ondertekend door de teammanager en de student.

In het bijbehorende Ondersteuningsplan (2 pagina's) staan de volgende zaken benoemd:

Personalia
Achtergronden en aanleiding ondersteuningsvraag: S heeft Asperger, is vorig jaar op de opleiding MZ vastgelopen tijdens stage. Had moeite met het overzicht houden, plannen en had moeite met contact met cliënten.
Ondersteuningsbehoefte van de student:

> 1: ondersteuningsbehoefte voor theoretisch deel: Ondersteuning bij planning en overzicht houden.
> 2. Ondersteuningsbehoefte voor praktijk BPV: Coaching t.a.v. klantcontact, overzicht houden, omgaan met onverwachte situaties en koppeling van theorie naar praktijk
> 3. Aanpassingen voor theorie & praktijk: geen

Actieplan:
Wat willen we bereiken: In de doelen is beschreven dat S leert om zelf te plannen en overzicht te houden op zijn studie. Verder wordt als doel gesteld dat S op tijd komt, op tijd opdrachten inlevert en zich houdt aan afspraken. Doel is om BPV periode met een voldoende af te sluiten.
Wat gaan we doen, wat zetten we in en wie doet wat: Studieklas en Individuele coaching gericht op planning en organisatie van het schoolwerk door de medewerker Passend onderwijs. Coaching in beroepspraktijk door BPV coach. In de praktijk is ook een jobcoach aanwezig.

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst met bijlage en ondersteuningsplan
S heeft veel begeleiding. Er is basisondersteuning door docent en SLB coach en extra ondersteuning in de vorm van coaching op de werkvloer door begeleiding BPV en jobcoach. De begeleiding is wekelijks. Ook is er hulp geweest voor vinden van geschikte stageplaats. Ook is er begeleiding voor het plannen en organiseren van werk in de studieklas. S wordt bijgespijkerd met rekenen. S krijgt een psycho-educatie voor Asperger.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
De ondersteuning is laat opgestart omdat S niet had gemeld dat hij bekend is met diagnose Asperger. In de bijlage en Ondersteuningsplan worden over grote lijnen de afspraken genoteerd. Medewerkers van het Expertisecentrum Passend Onderwijs twijfelen aan de hoeveelheid begeleiding die gegeven wordt. Het kan ook teveel zijn. Een leerling moet het uiteindelijk toch ook zonder ondersteuning kunnen.

3.3.10 MBO (niveau 2) - Casus 10 voortijdig schoolverlater

Reden van onderwijsovereenkomst Passend onderwijs
A is 17 jaar. Hij verzuimt en komt niet meer naar school. Hij heeft geen diagnose, maar heeft een complexe thuissituatie: moeder overleden, vader uit beeld, een zus die ontspoort. Opa en oma hebben de kinderen opgevangen. Er zijn veel hulpverleners bij betrokkenen zoals jeugdreclassering, jeugdbescherming, ENTREA pleegzorg en het wijkteam. A heeft vmbo-basis afgerond en is daarna naar FLEX college gegaan. Het FLEX college is een gezamenlijke voorziening van verschillende besturen vo-vso, om zorgleerlingen , die uit de boot dreigen te vallen, op te vangen. De overgang vanuit de FLEX-klas naar mbo Metaal op niveau 2 was te groot. A verzuimde in het eerste jaar direct al veel

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
In de bijlage worden de arrangementen benoemd die in het kader van Passend onderwijs aangeboden worden. Aangekruist is het arrangement Onderzoek en advies voortijdig schoolverlaten Passend onderwijs: Onderzoek naar redenen van uitval, mogelijkheden, leerbaarheid en schoolbaarheid, advies en verwijzing.

De bijlage is ondertekend door de teammanager, de student en de verzorger (opa).

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
De bijlage Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs is summier. Er is geen Ondersteuningsplan gemaakt. In een logboek worden de voortgang genoteerd met betrekking tot verzuim en eventuele overstap naar REA college.

De verzuimmedewerker van het mbo weet niet de reden waarom de registratie van afwezigheid zonder bericht door iemand wordt omgezet naar afwezigheid met bericht. Onduidelijkheid heerst of A nu wel of niet al een traject volgt bij het REA college. School en gemeente zijn het niet met elkaar eens over de bekostiging. Er is een patstelling ontstaan en heerst veel onduidelijkheid.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
Bij complexe casussen zoals A wordt er weinig opgeschreven in de bijlage Onderwijsovereenkomst Passend onderwijs. Veel betrokkenen zoals docenten tasten daarom in het duister waarom A niet op school is terwijl hij wel leerplichtig is.

3.3.11 MBO (BOL4) - Casus 11 gedragsproblematiek (schoolverlater zonder diploma)

Reden van onderwijsovereenkomst Passend onderwijs
Voor J is een bijlage Passend onderwijs opgesteld bij de onderwijsovereenkomst omdat het al snel verkeerd ging in de groep en wegens wangedrag geschorst is. Ook waren er twijfels of hij de juiste houding had voor het vak verpleegkunde.

Vormgeving van de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
In de bijlage is slechts één arrangement aangekruist: Onderzoek en advies voortijdig schoolverlaten Passend onderwijs: onderzoek naar redenen van uitval, mogelijkheden, leerbaarheid en schoolbaarheid, advies en verwijzing.

De bijlage is ondertekend door de teammanager, de leerling en en één van zijn ouders.

Ervaringen met de onderwijsovereenkomst Passend onderwijs en ondersteuningsplan
Er is geen ondersteuningsplan bij de bijlage Passend onderwijs gevoegd. J kreeg al snel het advies om te stoppen met de opleiding verpleegkunde na grensoverschrijdend gedrag. Er is wel een verslag van de verlengde intake en het onderzoek van ROC4 Comp naar de mogelijkheden en beroepswensen van J. Ook hier is navraag gedaan naar de geschiedenis van de leerling. Ook in het VMBO is hij veel afwezig geweest en had geen klik met de klas.

Met J is besproken om Media Vormgeving te gaan doen. J wil dit bij een ander ROC doen om een nieuwe start te kunnen maken. J is niet bereid om samen met medewerker passend onderwijs gesprekken hier over te hebben.

Knelpunten en succesvolle onderdelen
De bijlage onderwijsovereenkomst Passend onderwijs geeft weinig inzicht in de casus. Omdat dit een voortijdig schoolverlater betreft en J werd aangeraden te stoppen met de opleiding, is er geen ondersteuningsplan gemaakt. Er heeft wel een onderzoek plaatsgevonden naar de capaciteiten en beroepswensen van J. J is voornamelijk afwezig geweest. Alle gespreken met J zijn terug te vinden het digitale dossier van de leerling.

3.3.12 Terugkerende aspecten middelbaar beroepsonderwijs

In het mbo wordt bij instroom een verzwaard intake-gesprek georganiseerd en een bijlage bij de onderwijsovereenkomst opgesteld als bekend is dat specifieke problemen spelen rond een student. In veel gevallen gaat het op studenten die een diagnose hebben, in

enkele gevallen om studenten die bijvoorbeeld gedrags- of concentratieproblemen blijken te hebben. Niet elke studenten blijkt bij instroom eerlijk te zin over de extra onderwijsondersteuning die zij behoeven.

De bijlage bevat de benodigde ondersteuning. Doorgaans wordt, afhankelijk van de diagnose, een 'vast' pakket aangeboden. De bijlage en het ondersteuningsplan lijken tamelijk statische documenten; in veel gevallen worden ze na de intake niet bijgewerkt. In enkele gevallen worden voortgangsgesprekken gehouden en wordt de ontwikkeling gemonitord. Dit wordt vastgelegd in de bijlage.

4 Conclusies, samenvatting en nabeschouwing

Om inzicht te krijgen in de vormgeving van en ervaringen met het passend aanbod en het ontwikkelingsperspectief (po en vo) / de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo, zijn per deelonderzoek 30 casussen – verdeeld over po, vo en mbo – bestudeerd rond een leerling met een extra ondersteuningsbehoefte. Dit hoofdstuk geeft eerst de conclusies en vervolgens een samenvatting van de uitkomsten per deelonderzoek en sluit af met een nabeschouwing.

4.1 Conclusies

Passend aanbod

Scholen in het po, vo en mbo zijn nauwgezet bezig om de juiste ondersteuning te bieden voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften. Ib'ers, zorgcoördinatoren, mentoren zoeken samen met leerkrachten en ouders wat nodig is. Voor veel leerlingen worden goede oplossingen gevonden en worden successen geboekt, zoals bijvoorbeeld een terugplaatsing van een leerling van het speciaal onderwijs naar het regulier onderwijs. Niet voor iedere leerling is Passend onderwijs echter succesvol omdat scholen niet aan alle benodigde en gewenste ondersteuningsbehoeften kunnen tegemoetkomen. Voor leerlingen met meerdere diagnoses en problematieken is het aanbod vaak niet toereikend in het regulier onderwijs en soms ook niet in het speciaal onderwijs. In enkele gevallen twijfelen ouders of de school wel de juiste expertise in huis heeft. Ouders regelen soms buitend e school om extra ondersteuning voor hun kind. Bij leerlingen met ernstige gedragsproblemen lopen scholen tegen hun eigen grenzen aan. Scholen proberen lang de juiste ondersteuning te bieden, in een enkel geval zelfs jarenlang, voordat naar een andere oplossing wordt gezocht. Wachtlijsten in het speciaal onderwijs spelen hierbij een rol en kunnen bovendien voor extra vertraging zorgen.

Op veel scholen is er sprake van een zoektocht naar passend aanbod. De vraag is hoe dit aanbod voor de specifieke leerling gerealiseerd moet worden en op welke wijze de rol van de leerkracht versterkt kan worden. Vooral in het vo en mbo vragen onderwijsprofessionals zich af wanneer het ondersteunen van de leerling ophoudt en het pamperen begint. Veel vakdocenten in het vo en mbo laten Passend onderwijs graag over aan de betreffende Passend onderwijs professionals.

OPP/bijlage bij onderwijsovereenkomst

Vanaf groep 6 in het po worden doorgaans OPP's opgesteld voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij leerachterstanden, dyslexie, gedragsproblemen, concentratieproblemen en opvallende zaken die door de leerkracht of de ouder worden aangegeven. Ook wordt daarbij de uitstroombestemming beschreven. Diagnoses zijn nog steeds belangrijk bij de beschrijving van de ondersteuningsbehoefte van

de leerling. Het casuïstisch onderzoek laat zien dat OPP's ook voor leerlingen jonger dan 6 jaar worden opgesteld. Deze kinderen zijn dan al bekend met een diagnose of zijn afkomstig van een Medisch Kleuterdagverblijf of centrum voor dagbehandeling. Het OPP in het po en vo en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo, hebben vooral een functie in de beschrijving van het proces naar een passend ondersteuningsaanbod. In sommige scholen wordt het OPP breed gedragen door de ib'er, leerkrachten en ouders. School en ouders vinden het prettig dat het aanbod, de afspraken en de uitstroombestemming overzichtelijk bij elkaar staan in één document. In de communicatie met ouders en leerlingen is het OPP (of de bijlage bij de onderwijsovereenkomst in het mbo) een belangrijk document geworden. Het OPP heeft echter weinig functie bij de dagelijkse begeleiding en ondersteuning van de leerlingen zelf. Vaak zijn de OPP's niet geactualiseerd met de voor het ondersteuningsaanbod cruciale ontwikkelingen. De OPP's spelen dan een kleine rol in de onderwijspraktijk. Onderwijsprofessionals ervaren het actualiseren van het OPP als een administratieve last. Ouders zien niet altijd het verschil met documenten die vroeger door de school werden gebruikt, zoals individuele handelingsplannen of individuele ontwikkelingsplannen. Sommige ouders en leerlingen hebben zelfs geen weet van het bestaan van het OPP. Ook worden nog niet alle OPP's door de ouders ondertekend.

4.2 Samenvatting

Aan tien scholen (po, vo en mbo) is gevraagd 'complexe casussen' aan te leveren voor het onderzoek. Het ging daarbij om casussen waarbij het volgens de scholen moeilijk was om passend aanbod te realiseren. Ook de ontwikkelingsperspectieven (OPP's) in het po en vo zijn daarbij bestudeerd en de bijlagen voor de onderwijsovereenkomst in het mbo.

Deel 1 – Passend aanbod

Deze paragraaf beschrijft per deelvraag de belangrijkste resultaten ten aanzien van passend aanbod in het po, vo en mbo.

Hoe wordt op scholen een ondersteuningsaanbod voor leerlingen ingericht en aan welke leerlingen wordt een ondersteuningsaanbod aangeboden?

Zodra blijkt dat een leerling of student extra onderwijsondersteuning nodig heeft – zoals bij tegenvallende leerresultaten, een diagnose zoals ADHD of ASS, beneden gemiddeld IQ, gedragsproblemen of moeite met plannen en structureren, denkt de school/opleiding na over welk ondersteuningsaanbod bij de leerling/student past.

Als aan scholen gevraagd wordt om 'complexe casussen' aan te leveren, zijn dit meestal casussen waarbij een diagnose bekend is of waarbij het vermoeden van een diagnose bestaat.

Primair onderwijs

In het po is bij jongere kinderen vaak nog geen diagnose bekend. De behoefte om bij opvallend gedrag een onderzoek te doen en een diagnose te stellen is nog sterk aanwezig. De ondersteuningsbehoefte van de leerling wordt vaak gerelateerd aan de diagnose. Diagnoses worden dan ook veelvuldig gemeld in ondersteuningsplannen, zoals het bieden van structuur aan leerlingen met ADHD.

Voortgezet onderwijs
Als de leerling op jonge leeftijd een diagnose heeft gekregen en bekend was met leerlinggebonden financiering (lgf) in het po, wordt er in het vo automatisch gekeken naar wat nodig om de leerling te ondersteunen.

Middelbaar Beroeps onderwijs
Als leerlingen of studenten hun diagnose vermelden bij de intake voor een mbo-opleiding volgt er een verzwaarde procedure om de capaciteiten van de leerling goed in kaart te brengen om gerichte ondersteuning aan te kunnen bieden. Leerlingen of studenten in het mbo melden bij de intake soms hun diagnoses niet.

Wie zijn of worden betrokken bij het organiseren van een ondersteuningsaanbod?
Primair onderwijs
Binnen het po is het de ib'er die het ondersteuningsaanbod organiseert, binnen of buiten de school. In enkele gevallen speelt ook de directeur of locatieleider een rol in het contact met het samenwerkingsverband. De ib'er is in het po, sbo en so de spil in het organiseren van het ondersteuningsaanbod in samenspraak met de leerkrachten.

Voortgezet onderwijs
In het vo heeft de zorgcoördinator dezelfde rol als de ib'er in het po. Anders dan in het po zijn er in het vo veel docenten die te maken hebben met de betreffende leerling met een ondersteuningsbehoefte. In het vo is de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen vanuit het po al bekend. De mentor is voor de leerling het aanspreekpunt als er problemen zijn. Casussen worden in teamverband besproken door met mentoren, teamleiders, onderwijsmanagers en eventueel gedragswetenschappers.

Middelbaar Beroeps onderwijs
In het mbo wordt bij de intake nagegaan of de student behoefte heeft aan extra ondersteuning. In dit proces speelt de diagnose vanuit eerder onderwijs, een centrale rol. Als de 'intaker' op de hoogte is gesteld van een diagnose of specifieke problematiek, volgt er een verzwaarde intake, waarbij nauwkeurig in kaart wordt gebracht wat de leerling nodig heeft. Leerlingen komen dan automatisch in aanmerking voor ondersteuning vanuit een team Passend onderwijs. De medewerker Passend onderwijs is in dit proces degene die het ondersteuningsaanbod regelt. Dit gebeurt vaak in samenspraak met de studieloopbaanbegeleider, mentor of docent beroepspraktijkvaardigheden.

Waaruit bestaat een ondersteuningsaanbod?
Primair onderwijs

In veel gevallen is het extra aanbod binnen de school te regelen in de vorm extra aandacht in de klas. De leerkracht krijgt dan van de ib'er ondersteuning en kan zich bekwamen in de specifieke problematiek. Indien de school het benodigde aanbod niet in huis heeft, wordt een aanvraag gedaan bij het samenwerkingsverband.
In veel gevallen is het dan de ambulant begeleider (ab'er) die één uur of enkele uren per week de school bezoekt en de leerling en/of de leerkracht ondersteunt. Vaak krijgen leerkrachten advies over de wijze waarop het beste met de leerling kan worden omgegaan. Niet alle leerkrachten zijn blij met klassenobservaties en advisering, omdat zij soms het gevoel hebben alles al te hebben gedaan.
Bij een casus in het so is een onderwijsassistent aangevraagd bij het samenwerkingsverband om een leerling één-op-één te begeleiden.

Voortgezet onderwijs
Voor veel voorkomende ondersteuningsvragen zoals moeite met plannen en organiseren van het werk is er een standaardaanbod zoals een studieklas. Ondersteuning bestaat vaak uit extra begeleiding door de mentor, coach of ambulant begeleider. Deze persoon onderhoudt ook de contacten met de vakdocenten. Soms is er individuele coach extern zoals een GGZ organisatie. Als het nodig is kan de coach of mentor in samenspraak met het team aanpassingen regelen in het rooster of bij het plannen van toetsmomenten. Ook bij stages in het vmbo is soms individuele begeleiding nodig.

Vanuit scholen worden verschillende ondersteuningsmogelijkheden geboden zoals time-out mogelijkheden, flexibele roosters en creatieve therapie. In het vmbo en vso bestaat doorgaans een standaard aanbod op het gebied van weerbaarheid en het vergroten van sociale vaardigheden. Bij een casus in het vo is een onderwijsassistent aangevraagd bij het samenwerkingsverband om een leerling één-op-één te begeleiden.

In een case wordt geconstateerd dat er veel ondersteuning aan de 'onderkant' is bij leerproblemen of probleemgedrag, maar geen hulp wordt geboden aan de 'bovenkant' zoals bij hoogbegaafdheid.

Leerlingen die zware ondersteuning nodig hebben kunnen vaak terecht in een speciaal daarvoor ingericht orthopedagogisch en didactisch centrum (OPDC), waar zorgleerlingen terecht kunnen. Dat kan voor korte en langere tijd tot maximaal twee jaar. De ondersteuning wordt in kleine klassen geboden. Ook is individuele ondersteuning mogelijk.

Middelbaar Beroeps onderwijs
Het ondersteuningsaanbod wordt in de beschreven casussen geregeld vanuit een afdeling Passend onderwijs. Als de leerlingen in aanmerking komen voor Passend onderwijs is een aantal vaste arrangementen zoals studieklas, coaching, individueel maatwerktraject (individueel onderwijstraject aangepast op de ondersteuningsbehoefte), passende beroepspraktijkvorming, onderzoek en advies over geschikte beroepskeuze waarbij de gevolgen van de beperking of stoornis of ondersteuningsbehoefte meegenomen worden. Er zijn ook aanpassingen mogelijk in dit standaard pakket, zo heeft een leerling individuele

studie-klas. Ook is er ondersteuning mogelijk bij de overgang van opleiding naar werk. Sommige jongeren hebben een job-coach bekostigd vanuit de gemeente. De medewerker Passend onderwijs is degene die het ondersteuningsaanbod organiseert in samenspraak met de jongere, de ouders (als de jongere nog geen 18 jaar is), de studieloopbaanbegeleider, mentor, trajectbegeleider. Boven de 18 jaar kan een aanvraag worden gedaan voor een maatwerk traject naar werk komen. Dit wordt door de gemeente bekostigd.

Knelpunten en condities voor een succesvol ondersteuningsaanbod

- Ouders als educatieve partners

In de beschreven casussen zijn er veel leerlingen die te maken hebben met een ongunstige thuissituatie. Dit heeft gevolgen voor de studieloopbaan van de leerlingen. Het is van belang dat school en ouders samen kunnen optrekken. Als ouders het als gesprekspartner laten afweten, zijn leerlingen in het nadeel. Dit gebeurt bij leerlingen met een complexe thuissituatie, afwezige ouders, ouders die geen interesse hebben voor hun kind of ouders die het gedrag van hun kind vergoelijken in het geval van verzuim. Het is belangrijk dat de school op de hoogte is van de thuissituatie van de leerlingen en wegen zoekt om de communicatie met ouders goed te laten verlopen.

Benoemd risico is dat mondige ouders meer voor elkaar krijgen dan de minder mondige ouders. Dit kan nadelige gevolgen voor de leerling hebben. Schoolteams die zich bewust zijn van dergelijke mogelijke effecten, lijken er minder gevoelig voor.
Het contact tussen school en ouder(s) kan de schoolloopbaan belemmeren. Zodra een leerkracht de adviezen en het meedenken van de ouder(s) ervaart als bemoeizucht en als een teken van weinig vertrouwen in de deskundigheid van de leerkracht, kan een situatie ontstaan met gebrek aan wederzijds respect en gebrek aan waardering voor elkaars kennis en ervaring. De relatie kan daardoor zo verstoord raken waardoor uiteindelijk de leerling de dupe is.

In gesprekken met ouders moet duidelijk worden wat Passend onderwijs inhoudt. De school dient uit te leggen aan de ouders dat niet alles door de school kan worden gerealiseerd.

- Leerkrachten dienen open te zijn over handelingsverlegenheid

Indien een leerling specifieke aandacht vraagt van een leerkracht, zijn de leerkrachten geneigd gedurende een langere periode de problematiek binnen de klas te houden, naar zich toe te trekken en hun best te doen passend aanbod te bieden terwijl ze daar eigenlijk niet toe in staat zijn. Het erkennen van hun handelingsverlegenheid, lijkt een heikel punt voor veel leerkrachten. Dit leidt tot onnodige vertraging in het proces, op deze manier kan het zomaar een half jaar duren voordat een leerling het benodigde aanbod krijgt. Enkele leerkrachten ervaren het als falen als zij zelf geen passend aanbod kunnen bieden. Vanuit die gedachte wordt soms (te) lang gewacht met het inschakelen van de Ib'er. Daarbij komt dat veel leerkrachten aangeven dat een aanzienlijk deel van de kinderen en meer dan voor

de invoering van Passend onderwijs, extra aandacht behoeft. Ze doen daardoor de kinderen die geen extra ondersteuningsbehoefte hebben voor hun gevoel te kort.

Om een passend aanbod te kunnen bieden dient de leerkracht op zichzelf te reflecteren en over zijn/haar handelingsverlegenheid open kaart te spelen naar het schoolteam. Alleen dan kan passend aanbod geboden worden, voor de leerling als ook voor de leerkracht. Eerlijk zijn over de eigen deskundigheid en de eigen grenzen vereist een veilige omgeving voor de leerkrachten. In enkele gevallen is dat in beperkte mate het geval.

Handelingsverlegen leerkrachten en docenten zullen in de toekomst steeds meer handelingsbekwaam moeten zijn.

- Passend onderwijs ligt niet altijd dicht bij de leerkrachten en docenten

Indien de deskundigheid onvoldoende voorhanden is binnen de school, is het min of meer *toevallig* als de onderwijsloopbaan verloopt zoals gewenst.

Het realiseren van ondersteuningsaanbod ligt bij de ib'er of zorgcoördinator of bij de medewerker Passend onderwijs. Opvallend is dat in het vo en mbo de vakdocenten minder betrokken zijn bij het ondersteuningsaanbod. Als het ondersteuningsaanbod is weggezet in een expertisecentrum of orthopedagogisch didactisch centrum, zijn er immers professionals die zich bezighouden met het aanbod. De vakdocenten die les geven zien dergelijke centra als een 'winkel' voor zorgleerlingen en voelen zich niet bij het ondersteuningsaanbod betrokken. Ook staan docenten niet altijd open voor adviezen hoe er met gedrag van leerlingen kan worden omgegaan.

Het delen van kennis over de problematiek van de leerling speelt in het vo ook een rol bij het kunnen bieden van een passend aanbod. Het blijkt dat docententeams niet altijd op de hoogte zijn van de situatie van de leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. Hierdoor is er in enkele gevallen geen of weinig begrip voor het gedrag van de leerling.

In het vo en mbo is het belangrijk om de expertise die in speciale centra is gevestigd over te brengen naar de vakdocenten. Ook de docent metaalbewerking moet om kunnen gaan met een jongen met een autisme spectrumstoornis.

- Maatwerk

Een ondersteuningsaanbod kan bestaan uit een vast pakket zoals dat vaak het geval is in het mbo of uit arrangementen die zo veel mogelijk aansluiten bij de behoefte van de leerling, denk aan AB-gedrag, of AB- autisme. Leerkrachten vinden adviezen van de ambulante begeleiding vaak te algemeen. Veel casussen hebben een dusdanig specifieke ondersteuningsbehoefte dat maatwerk geleverd moet worden. Het 'standaard' pakket dient afgestemd te worden op de hulpvraag van leerkracht en leerling. Uitgaan van de vraag en de mogelijkheden van de leerling zijn van cruciaal belang voor het wel slagen van de ondersteuning.

- Grenzen aan de begeleiding en ondersteuning

In het po zijn enthousiaste geluiden over het realiseren van een goed ondersteuningsaanbod voor leerlingen met een ondersteuningsbehoefte. Er zijn goede voorbeelden te vinden, zoals een terugplaatsing van een leerling uit het speciaal onderwijs cluster 4 naar een reguliere basisschool. Er was wel een vangnet ingericht zodat de leerling nog terug zou kunnen in het geval het niet zou werken. Naast de positieve zaken rond passend onderwijs, zijn er ook geluiden dat leerkrachten zich afvragen of leerlingen niet beter af zouden zijn in een andere vorm van onderwijs. Dit geldt bijvoorbeeld voor leerlingen met een beneden gemiddelde intelligentie. Leerkrachten twijfelen soms of zij met ondersteuning van een ambulant begeleider wel de juiste ondersteuning kunnen bieden. Ook ouders twijfelen soms aan de expertise binnen het regulier onderwijs en vragen zich soms af of hun kind niet meer baat zou kunnen hebben bij een andere vorm van onderwijs. Ook vroeg een ouder zich af of de school wel 'slim' genoeg was om alle benodigde ondersteuning en de bijbehorende financiën, te kunnen regelen. Het schoolondersteuningsplan, waarbij elke school kan aangeven in welk aanbod zij gespecialiseerd zijn, lijkt niet te werken. Reguliere basisscholen specialiseren zich nauwelijks. Veel leerkrachten zijn niet op de hoogte van het bestaan van een schoolondersteuningsplan. Ouders met een kind in het po tasten in het duister of een school genoeg expertise heeft om de juiste ondersteuning te kunnen bieden.
Door de intensieve individuele ondersteuning in het vo en mbo behalen veel leerlingen/studenten met een extra ondersteuningsbehoefte een diploma. Dit leidt er toe dat een enkele leerling verder wil studeren terwijl de opleiding dit afraadt omdat het maximale reeds uit de leerling is gehaald. Medewerkers Passend onderwijs hebben zich in de casussen afgevraagd hoe ver ze kunnen gaan met de individuele begeleiding en ondersteuning, juist omdat de afgestudeerde student het diploma waardig moet zijn en in een toekomstige werksituatie zelfstandig moet kunnen handelen.

Met leerlingen met zware psychiatrische problematiek en/of gedragsproblematiek bereikt het regulier de grens van wat mogelijk is en kan het regulier onderwijs geen passend aanbod bieden. Deze leerlingen lijken beter af te zijn in het speciaal onderwijs. In enkele gevallen is onderwijs niet mogelijk en dient eerst behandeling plaats te vinden (dagbehandeling/opname).

In één casus bevinden zich in de hogere klassen - bovenbouw po - zoveel leerlingen met een ondersteuningsbehoefte dat de leerkracht het gevoel heeft de andere leerlingen te kort te doen.

- Informatie bij de start en overdracht tussen scholen

Om een passend ondersteuningsaanbod in te kunnen richten, dienen scholen en opleidingen beschikking te hebben over de juiste achtergrondinformatie over de leerlingen. De overdracht tussen scholen verloopt echter niet altijd goed. Scholen melden soms de

problematiek van de leerlingen niet. Het is belangrijk om in een vroeg stadium te weten wat de mogelijkheden van een leerling zijn. In de beschreven casussen moet de situatie soms eerst escaleren voordat er ondersteuning op gang komt. Deze ondersteuning is dan vaak al te laat. In het mbo vermelden leerlingen of studenten hun diagnoses of ondersteuningsbehoefte bij de intake niet. Soms zijn ze zich niet bewust van het feit dat er in het verleden een diagnose is gesteld, of ze vinden het niet belangrijk of de diagnose wordt bewust verzwegen om met een schone lei te kunnen beginnen. Deze studenten ontlopen zo een verzwaarde intake procedure en lopen ook de extra ondersteuning mis. Dit is vaak reden voor uitval.

Deel 2 – Het ontwikkelingsperspectief (po en vo) of de bijlage bij de onderwijsovereenkomst (mbo)

Deze paragraaf beschrijft per deelvraag de belangrijkste resultaten ten aanzien van het OPP/de bijlage bij de OO.

Hoe wordt op scholen een ontwikkelingsperspectief (OPP) voor leerlingen vastgesteld en uitgevoerd en voor welke leerlingen wordt wanneer een OPP opgesteld?

Als aan scholen in het casuïstisch onderzoek gevraagd wordt om OPP's van 'complexe casussen' aan te leveren, zijn dit meestal casussen waarbij een diagnose bekend is of waarbij het vermoeden van een diagnose bestaat. Het blijkt nog steeds gebruikelijk om te spreken van diagnoses in plaats van leerlingen met ondersteuningsbehoeften.

Primair onderwijs

Voor leerlingen van wie bekend is dat zij een diagnose hebben zoals ADHD of ASS, wordt een OPP opgesteld. In het onderhavige casuïstisch onderzoek naar 'complexe casussen' wordt een OPP voor het eerst op jonge leeftijd, tussen 6-8 jaar, opgesteld. In deze 11 cases zijn 10 OPP 's opgesteld. In één geval vond men dit nog niet nodig, ondanks dat de case als complex werd aangemerkt. Opvallend is dat soms al op 8-jarige leeftijd een uitstroomniveau wordt bepaald.

Voor jonge leerlingen in het po van wie (nog) geen diagnose bekend is, wordt een OPP opgesteld als problemen zijn gemeld door de ouders, als het leren achter blijft of als het gedrag opvallend is en de leerkracht zich zorgen maakt. Als leerlingen achterblijven op de leerlijnen in vergelijking met leeftijdgenoten en onvoldoende scores behalen op de Cito-toetsen, worden in de meeste gevallen vanaf groep 6 OPP's gemaakt. Vanaf groep 6 worden de uitstroomniveaus beschreven. In het speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs wordt dit voor elke leerling gedaan.
De OPP's kunnen door de leerkracht worden opgesteld, of door de ib'er of in samenspraak met elkaar.

Voortgezet onderwijs

Bij de overstap van po naar vo is vaak bekend wat de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen is. Als de leerling op jonge leeftijd een diagnose heeft gekregen en bekend was

met leerlinggebonden financiering (lgf) in het po, wordt er in het vo automatisch een OPP gemaakt. Als er zich problemen voordoen gedurende het schooljaar wordt dit doorgaans gemeld aan de mentor die dit in het team bespreekt. De zorgcoördinator kan dan een OPP opstellen in samenspraak met de mentor en de leerling. Voor alle leerlingen in het vso en het praktijkonderwijs wordt een OPP gemaakt.

Het OPP wordt opgesteld door de mentor of zorgcoördinator. Dit OPP wordt in het team en met ouders besproken en twee maal per jaar geëvalueerd.

Middelbaar Beroeps onderwijs

Als leerlingen of studenten hun diagnose vermelden bij de intake voor een mbo-opleiding volgt er een verzwaarde procedure om de capaciteiten van de leerling goed in kaart te brengen zodat gerichte ondersteuning kan worden geboden. Er wordt dan een bijlage opgesteld bij de onderwijsovereenkomst (addemdum). Bij deze bijlage wordt ook een ondersteuningsplan gevoegd waarin de aanleiding en de doelen, als ook het plan van aanpak is beschreven. Alle afspraken worden in dit ondersteuningsplan genoteerd. Wat doet de leerling of student zelf, waar gaat hij of zij aan werken, wie helpt hem of haar daarbij en op welke manier en wanneer wordt er geëvalueerd.
De bijlage bij de onderwijsovereenkomst is een standaard document waarbij wordt aangekruist van welke arrangementen de leerling/student gebruik gaat maken. Het wordt besproken en opgesteld door de medewerker Passend onderwijs of zorgcoördinator en twee maal per jaar geëvalueerd.

Ervaringen met het OPP / bijlage bij de onderwijsovereenkomst

Primair onderwijs

Bij het opstellen van een OPP is niet altijd al sprake van een diagnose. Het gegeven dat er niet altijd sprake is van een diagnose, is het lastig voor po-scholen: wanneer stel je wel en wanneer stel je geen OPP op? Bij overplaatsing naar een andere school blijkt het OPP onontbeerlijk om een leerling goed te kunnen begeleiden in de nieuwe situatie. Het OPP van de 'oude' school was niet altijd bij de start aanwezig. De leerkracht begint dan blanco. Dit wordt ook wel als een voordeel gezien.
In de klas wordt het OPP niet altijd gebruikt voor de begeleiding van de leerling. Andere documenten worden daarvoor gebruikt zoals het groepshandelingsplan of een groeidocument.
De OPP's worden in het team en – doorgaans - met de ouders besproken en twee maal per jaar geëvalueerd. Leerkrachten vinden het prettig om in een vroeg stadium vanaf groep 6 een uitstroomniveau met de ouder te kunnen bespreken zodat er geen verwachtingen zijn die niet waargemaakt kunnen worden. Uit sommige cases blijkt dat de verwachtingen van ouders overigens nog steeds verschillen van die van de leerkrachten. Ouders hopen dat er meer uit hun kind gehaald kan worden.

Sommige ouders zijn bekend met het OPP en andere ouders niet. Door het digitale leerlingvolgsysteem is het ook niet altijd duidelijk of de ouders het OPP daadwerkelijk ondertekend hebben.

Een OPP wordt opgesteld als een leerling extra ondersteuning nodig heeft. Dit hoort in de meeste gevallen bij de basisondersteuning van de school. Voor het aanvragen van arrangementen bij het samenwerkingsverband is een OPP vaak nodig. Het OPP speelt ook een rol als de leerkracht of ib'er zich afvraagt of een leerling wel het beste geholpen kan worden in het regulier onderwijs. Dossiervorming blijft belangrijk bij het aanvragen van een TLV (toelaatbaarheidsverklaring voor so en sbo). Leerkrachten en ib'ers moeten kunnen aantonen wat zij al gedaan hebben aan ondersteuning. Bij zeer zwaar probleemgedrag in het speciaal onderwijs waarbij de school alles al heeft geprobeerd aan ondersteuning en begeleiding en het kind niet leerbaar en hanteerbaar op school blijkt te zijn, loopt het OPP achter de feiten aan. Twee keer per jaar actualiseren is dan niet voldoende. Soms kan de situatie van week tot week veranderen.
Soms hebben scholen te maken met meerdere samenwerkingsverbanden. Elk samenwerkingsverband heeft andere eisen voor het aanvragen van arrangementen of TLV's, Deze verschillende eisen vergen veel administratie en zijn belastend voor leerkrachten en ib'ers.

Voortgezet onderwijs

In het vo wordt vaak bij instroom een OPP opgesteld als er een diagnose bekend is. Dit document is leidend voor de ondersteuning, zeker bij instroom. Echter, de rol die het OPP na verloop van tijd speelt is op sommige scholen gering en op andere scholen juist groot. In het praktijkonderwijs is de rol van het OPP groot. Het OPP wordt gezien als een document breed gedragen door school, ouders en leerling. Ouders zien het OPP niet als iets nieuws. Vroeger was er in het praktijkonderwijs een individueel ontwikkelingsplan, dat er veel op lijkt.

Als er problemen optreden gaandeweg het schooljaar in het vo wordt ook een OPP opgesteld. Het gaat dan om gedragsproblemen, concentratieproblemen, achterblijvende schoolresultaten en schoolverzuim. In het OPP worden doorgaans de bevorderende en belemmerende factoren beschreven. Ook wordt het aanbod beschreven en de afspraken die gemaakt worden om de leerling te ondersteunen. In het vo zijn er meerdere onderwijsprofessionals bij het onderwijs betrokken zoals docenten, mentor, coach, contactpersoon van stage. Dit document is van waarde om het aanbod en alle afspraken voor iedereen duidelijk te hebben. Ook afspraken met externen staan in het OPP vermeld. Als leerlingen afstromen naar een lager niveau zoals van vmbo-t naar vmbo-k, is niet duidelijk vermeld in het OPP hoe, wanneer en met wie het besluit genomen is. Ook in deze gevallen verschillen de verwachtingen van ouders vaak van die van de leerkracht. Ouders hopen dat de huidige school meer voor hun kind kan doen.

Over het algemeen weten ouders dat er een OPP is, maar blijft onduidelijk of zij daadwerkelijk een handtekening hebben gezet onder het document. De leerlingen weten doorgaans dat zij extra ondersteuning krijgen, maar zijn niet altijd bekend met de term OPP.

Middelbaar Beroeps onderwijs
De bijlage en het begeleidingsplan blijkt in het mbo vaak bij instroom te worden opgesteld. Als duidelijk wordt bij de intake dat er een diagnose bekend is, of dat er specifieke problemen zijn met betrekking tot gedrag, concentratie of de thuissituatie volgt er een verzwaarde intakeprocedure, waarbij gericht wordt nagegaan wat de mogelijkheden van de leerling/student zijn. Er zijn doorgaans vaste arrangementen die kunnen worden aangekruist in de bijlage bij de onderwijsovereenkomst. In het ondersteuningsplan wordt het aanbod uitgewerkt in doelen en afspraken.

Bij bepaalde opleidingen lijkt het ondersteuningsplan als leidraad voor de aanpak na verloop van tijd uit het oog te raken. Vaak is er sprake van evaluatiemomenten, maar niet altijd worden de documenten na de intake bijgewerkt. Echter, in sommige gevallen worden voortgangsgesprekken gehouden en logboeken bijgehouden. Hiermee wordt de ontwikkeling dus duidelijk gemonitord. In een bepaalde casus wordt geconstateerd dat de bijlage bij de onderwijsovereenkomst te weinig inzicht in de casus geeft.

Knelpunten en condities voor een succesvol ondersteuningsaanbod

- Geringe rol in de dagelijkse schoolpraktijk

Het blijkt dat veel van de OPP's en Onderwijsovereenkomsten met bijlage zorgvuldig worden opgesteld aan het begin van een schooljaar of bij instroom, maar dat het document gedurende het schooljaar slechts een beperkte rol speelt. Enkele leerkrachten en ib'ers geven aan 'toch wel te weten wat er in staat', en dat er niet veel in de situatie (de ondersteuningsbehoefte en het aanbod) verandert en zij om die reden het OPP niet met enige regelmaat inzien. Daarbij zijn veel van de OPP's en bijlagen bij de OO niet actueel. Ontwikkelingen die van belang zijn voor het ondersteuningsaanbod worden niet altijd vermeld.
In het vo zijn veel vakdocenten niet op de hoogte van het feit dat een leerling een OPP heeft, laat staan dat de docent op de hoogte is van de problematiek en de ondersteuningsbehoefte van de leerling. Op enkele scholen vult de zorgcoördinator deze kennisleemte in en organiseert informatieve bijeenkomsten over de specifieke problematiek van de leerling of licht de mentor in.

- OPP en bijlage bij de OO kent vele verschijningsvormen

Enkele scholen (so) hebben te maken met meerdere samenwerkingsverbanden. Dit leidt er toe dat ze geconfronteerd worden met verschillende verschijningsvormen van OPP's. De OPP's zijn een voorwaarde voor de aanvraag van de TLV. Ook de geldigheidsduur van een TLV kan per samenwerkingsverband verschillen. Op deze manier is de administratie rond OPP's en TLV's voor de verantwoordelijke binnen de school een complexe puzzel.

- OPP en bijlage bij de OO in geringe matig bijgehouden

Het blijkt dat een deel van de OPP's en bijlagen bijde OO niet in voldoende mate is geactualiseerd. Het document geeft daarmee dus geen inzicht in de meest relevante ontwikkelingen. Zelfs cruciale gebeurtenissen of besluiten zijn in enkele casussen niet in het OPP opgenomen, terwijl deze wel van invloed kunnen zijn op de schoolcarrière of de leerbaarheid van een leerling. Uit veel OPP's en de bijlagen bij de OO is dientengevolge niet precies op te maken welke onderwijsondersteuning de leerling/student behoeft en wat de stand van zaken daaromtrent is.

Reden die de opstellers (ib'er, ab'er) geven voor de geringe mate van bijhouden van het OPP of bijlage bij de OO, is dat de dagelijkse schoolpraktijk zo veel omvattend kan zijn dat het niet eenvoudig is te beschrijven in een OPP of bijlage bij de onderwijsovereenkomst. Het actualiseren kost daarom veel tijd en draagt bij aan het gevoel van een zware administratieve last. De beperkte betekenis van het OPP of de bijlage bij de OO, maakt dat zij andere prioriteiten leggen.

Enkele scholen en opleidingen houden het document wel nauwkeuring bij bijvoorbeeld met gespreksverslagen, prints van e-mail contacten met de ouders of andere betrokkenen, en met rapporten van externen.

- Ouders maar ook studenten in beperkte mate op de hoogte

Een deel van de ouders (po en vo) en zelfs een enkele student (mbo) is niet op de hoogte van het bestaan van het OPP of de bijlage bij de OO. Veel van de onderzochte OPP's zijn niet getekend door de ouders. Enkele ouders zeggen wel van het bestaan te weten en het tijdens een ouder-gesprek wel eens gezien te hebben. Van de inhoud zijn veel ouders maar matig op de hoogte.

- OPP en de bijlage bij de OO bieden overzicht en houvast

Zowel leerkrachten / ib'ers als enkele ouders geven aan het handig te vinden dat met het OPP alles overzichtelijk bij elkaar staat aangaande hun kind/de leerling. Daarnaast geven veel ib'ers (po) en zorgcoördinatoren (vo) aan het belangrijk te vinden dat een dossier wordt opgebouwd om het eigen passend aanbod te onderbouwen en te laten zien. Volgens hen zouden op die manier signalen eerder kunnen worden opgepakt. Met het geven van een inzicht in de middelen die reeds zijn ingezet voor een leerling, wordt het besef van dat er grenzen zijn aan de ondersteuning die een school kan bieden, duidelijker.

4.3 Nabeschouwing

Er is een groot aanbod voorhanden in het po, vo en mbo om leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte van passend aanbod te voorzien. Dit aanbod is bedoeld voor leerlingen met leerachterstanden, voor leerlingen van wie de diagnose al bekend is en voor leerlingen met probleemgedrag of een moeilijke thuissituatie. Eerste aanspreekpunt rond het passend aanbod zijn leerkrachten en ib'ers in het po, zorgcoördinatoren, mentoren in het vo en medewerkers Passend onderwijs, intakers, zorgcoördinatoren en mentoren in het mbo.

- Passend onderwijs past vaak maar niet altijd

Bij de vraag naar 'complexe casussen' komen ook casussen naar voren waarbij elke ondersteuning of begeleiding niet succesvol blijkt te zijn. Het externaliserend gedrag van de leerling in het po kan dusdanig zijn, dat andere leerlingen bang worden. Als een kind bijt en slaat en niet gecorrigeerd kan worden, kiest de school uiteindelijk voor de groep en niet voor de leerling. Enige mate van leerbaarheid van de leerling is noodzakelijk. Soms is de problematiek - ook voor het speciaal onderwijs – een maatje te groot en is psychiatrische behandeling nodig voordat de leerling weer ruimte heeft om te kunnen leren. Vaak zijn er dan al vele jaren verstreken en is elke vorm van ondersteuning al geprobeerd, ook in samenspraak met ouders en externen zoals gemeente en GGZ hulpverlening. Doorverwijzing en plaatsing in speciaal onderwijs verloopt niet altijd vlekkeloos. Wachtlijsten in het speciaal onderwijs zorgen er voor dat een kind nodeloos lang in het regulier onderwijs moet blijven terwijl daar alles al geprobeerd is.

Een passende plek bieden in het onderwijs is moeilijk voor leerlingen met gecombineerde diagnoses zoals een leerling met autisme, ADHD en een laag IQ. De moeder van deze jongen zegt dan ook dat deze leerlingen altijd buiten de boot vallen. Sommige ouders zoeken zelf externe hulp, zoals ambulante begeleiding voor een kind met autisme of de ouders krijgen hulp vanuit het CJG. Ook een aanbod voor logopedie of rouwverwerking wordt door ouders zelf geregeld.

Een moeilijke groep in het vo is de groep van leerlingen die zeer regelmatig om welke reden dan ook vaak verzuimen en soms ook thuis komen te zitten. In het vo wordt er nog lang een mogelijkheid geboden via een Rebound of een OPDC om leerlingen op te vangen. Leerlingen kunnen in kleine groepjes of zelfs individueel begeleid worden voor maximaal twee jaar. Deze mogelijkheid van een OPDC is zware ondersteuning en wordt vaak door het samenwerkingsverband afgebouwd omdat de vraag naar een OPDC ook weer een aanbod creëert. Het biedt docenten een mogelijkheid om moeilijke leerlingen 'weg te zetten' bij deskundigen die er volgens zeggen meer verstand van hebben. Vakdocenten in het vo en mbo vinden het niet gemakkelijk om rekening te moeten houden met leerlingen met specifieke problematiek. Ze willen lesgeven en zich niet bezig houden met gedragsproblemen, leerlingen met een autismespectrumstoornis of leerlingen met ADHD.

Ook de professionals, die leerlingen in het vo en mbo begeleiden vragen zich soms af wat de grenzen zijn aan ondersteuning en begeleiding. Ze zijn bang om leerlingen teveel te pamperen en vinden dat leerlingen zich uiteindelijk toch zelf moet kunnen redden. Bij het teveel begeleiden van een leerling lijkt het er niet altijd op dat de leerling hier veel van leert. Soms vindt de school het zielig voor de ouders en doet de school er alles aan om de leerling er doorheen te slepen. Een ouder daarentegen vond het niet prettig om te merken dat de school er wel alles aan deed om ondersteuning te bieden, maar ook duidelijk liet merken dat het heel zwaar en moeilijk was. Ouders vragen zich dan af of hun kind op de juiste plek zit en of de school wel voldoende in huis heeft om hun kind te kunnen ondersteunen.

- Diagnoses zijn nog steeds belangrijk

In het casuïstisch onderzoek zijn in het po leerlingen bestudeerd met complexe problematiek. Vaak gaat het om leerlingen met meerdere 'labels'. De volgende problemen zijn aan de orde gekomen: externaliserende gedragsproblemen, ontwikkelingsachterstanden, spraaktaalproblemen, ernstig gezichtsverlies, sensorische integratieproblematiek, autismespectrumstoornissen en ADHD.

In het vo zijn overwegend leerlingen met stoornissen in het autismespectrum aangedragen, soms in combinatie met ADHD of hoogbegaafdheid. Ook is er een casus met een angststoornis en een casus met Niet-Aangeboren-Hersenletsel (NAH).
In het mbo zijn er casussen van leerlingen met een autismespectrumstoornis, AD(H)D, dyslexie fibromyalgie. Ook zijn er twee casussen waarbij storend gedrag de aanleiding is voor schorsing en voortijdig schoolverlaten zoals het stalken van een leerkracht en het zich niet kunnen aanpassen in de stage en in de groep en lastig vallen van medeleerlingen. Soms gaat een complexe thuissituatie gepaard met de problematiek. Soms is er in het verleden wel degelijke een diagnose gesteld, maar heeft de leerling/student dit bij de intake niet gemeld. Als de leerling in het mbo niet meer op school komt wordt door de betrokkenen veel aan gedaan om het gesprek aan te gaan. Soms is het onduidelijk of een leerling zich op een andere school heeft ingeschreven. Bij het verzuim wordt dan genoteerd dat de reden bekend is. Jongeren die nog geen startkwalificatie hebben moeten onderwijs volgen tot hun 18e jaar. Voor de school is het bij complexe casussen, zoals thuiszitters, een 'prettige bijkomstigheid' als leerlingen 18 jaar worden. De verplichtingen van de school nemen daarmee af.

In het po is één leerling met ADHD succesvol teruggeplaatst van het speciaal onderwijs naar het regulier basisonderwijs. Dit had echter niet alleen te maken met de verbetering van het gedrag, maar ook met de wens van de school om de wachtlijst voor het speciaal onderwijs weg te werken. Er komt dan ruimte voor de mogelijkheid om terug te plaatsen. Het terugplaatsen naar het regulier komt volgens geïnterviewden nog niet heel frequent voor.
In het vo zijn er geen casussen aangedragen van opstromers, maar alleen van afstromers.

- OPP en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst geven duidelijkheid

Over het algemeen geven de OPP's en bijlages bij de onderwijsovereenkomsten en ondersteuningsplannen veel inzicht in de ondersteuningsbehoeften van de leerling en welk aanbod men realiseert voor de betreffende leerling.
In het casuïstisch onderzoek wordt soms al heel jong - vanaf 6 jaar - een OPP opgesteld. Meestal gebeurt dit naar aanleiding van onderwijservaringen in de onderbouw als leerlingen extra aandacht vragen, probleemgedrag vertonen, een achterstand hebben, ziek zijn of een beperking hebben of als ouders problemen melden. Ook bij een instroom vanuit een Medisch Kleuterdagverblijf (MKD) of centrum voor dagbehandeling wordt een OPP gemaakt. Een op latere leeftijd opgesteld OPP speelt vaak de diagnose met betrekking tot een stoornis of geconstateerde aandoening of beperking een rol, gedragsproblemen die manifest worden of leerproblemen. Doorgaans worden OPP's vanaf groep 6 opgesteld en wordt het uitstroomniveau bepaald.

De diagnose speelt nog steeds een grote rol bij de beschrijving van de problematiek van leerlingen, terwijl de ondersteuningsbehoefte op de voorgrond zou moeten staan. In het mbo werd bij een leerling in de bijlage bij de onderwijsovereenkomst en het ondersteuningsplan alleen ADHD vermeld als aanleiding en achtergrond van de vraag om ondersteuning.

Het OPP is van grote waarde om duidelijk te maken wat de mogelijkheden zijn van een leerling met een ondersteuningsbehoefte, waarbij de belemmerende en bevorderende factoren worden aangegeven. In het po, in het speciaal onderwijs en in het praktijkonderwijs wordt het OPP meestal breed gedragen door leerkrachten, school, leerling en ouders. In het vo zijn er meer voorbeelden te vinden waarbij ouders zich minder betrokken voelen bij het opstellen van de onderdelen van het OPP en zich niet kunnen vinden in de doelen. Ook vakdocenten zijn niet altijd voldoende op de hoogte van het OPP. Voor alle onderwijssectoren geldt dat het OPP en de bijlga ebij de OO in beperkte mate de actualiteit volgt in het geval van complexe casussen. Als gebeurtenissen en ontwikkelingen elkaar in korte tijd opvolgen, wordt dit niet altijd meer bijgehouden. Soms is dit echter wel van belang voor het ondersteuningsaanbod.

Het OPP met het beschreven uitstroomniveau zorgt voor duidelijkheid wat haalbaar is. In de casuïstische voorbeelden zien we dat de school eerder kiest voor een uitstroomniveau dat naar verwachting haalbaar is voor de leerling dan voor een hoger niveau. Voor de school is het belangrijk om de leerlingen succeservaringen op kunnen doen, zodat de leerlingen meer zelfvertrouwen krijgen.

De administratieve last voor het opstellen van OPP's is vaak te horen in het po. Dit is zeker het geval wanneer men voor de aanvraag van een TLV met meerdere samenwerkingsverbanden te maken heeft die verschillende eisen stellen aan de documentatie.

Ouders in het po en vo en leerlingen in het vo en mbo lijken niet altijd goed op de hoogte te zijn van het bestaan van het OPP (en de bijlage bij de onderwijsovereenkomst met

ondersteuningsplan). Ook is niet duidelijk of de plannen twee per jaar worden geëvalueerd en aangepast en worden ondertekend door de betrokkenen. In het digitaal dossier was dit, bijvoorbeeld in de vorm van ingescande handtekeningen, niet altijd terug te vinden.

Bijlage 1- Overzicht cases per sector

Gevraagd is aan scholen om 'complexe casussen' te selecteren. Het gaat om casussen die dilemma's opleveren in het realiseren van het aanbod in het regulier onderwijs. Daarbij kan gedacht worden aan grensgevallen voor de zorgplicht, grensgevallen regulier-s(b)o, thuiszitters, situaties waarin het ondersteuningsaanbod niet werkt. Of voor het mbo: grensgevallen bij toelatings- of verwijderingsbeslissingen.

Deel A: Aanbod
Deel B: OPP/Bijlage bij de onderwijsovereenkomst (OO)

Primair onderwijs
SWV PO 3002 Roosendaal:

- Reguliere basisschool
- So school

SWV PPO Rotterdam:

- Reguliere basisschool
- So school

Voortgezet Onderwijs
SWV Eindhoven-Kempenland:

- vmbo
- mavo, havo en vwo

SWV Groningen Stad:

- mavo, havo en atheneum
- Praktijkonderwijs, vmbo, havo en vwo

Middelbaar Beroeps Onderwijs
ROC in Noord-Holland
ROC in Gelderland

Aantallen leerlingen per onderwijssector
4 po scholen: 5 leerlingen po regulier 3 leerlingen so cluster 3 ZML 1 leerlingen so cluster 4
4 scholengemeenschappen: 5 vmbo leerlingen: vmbo-PRO (1), vmbo-bb (lwoo) (1), vmbo-bb (1); vmbo-kb (2); 1 mavo leerling 2 havo leerlingen

2 vwo leerlingen 1 vso leerling
2 mbo ROC: 11 studenten
Totaal 31 leerlingen

Bijlage 2- Kenmerken van de cases

casus	diagnose	aanbod	schooltype	swv	ondervraagden
PRIMAIR ONDERWIJS					
1 (S) - Jongen - 8 jaar	gedragsstoornis angststoornis trauma huiselijk geweld (thuiszitter)	AB gedrag Via jeugdzorg Traumabehandeling Gezinsbegeleiding OTS – uit huisplaatsing	Reguliere basisschool	PPO	Directeur IB'er Leerkracht Moeder
2 (S) - Meisje - 11 jaar	Down	AB	Reguliere basisschool	PO3002	Directeur IB'er Leerkracht Moeder
3 (Ti.) - Jongen - 9 jaar	Laag IQ Algehele ontwikkelings-achterstand Taalspraak	Logopedie Via gemeente/CJG Fysiotherapie dramatherapie	SO-school cluster 3	PO3002	Hoofd onderwijs en begeleiding Coördinator locatie Leerkracht IB'er Moeder
4 (f) - Jongen - 9 jaar	Laag IQ Taalspraak Rouwverwerking	Logopedie Via ouder Rouwverwerking	SO-school cluster 3	PO3002	Hoofd onderwijs en begeleiding Coördinator locatie Leerkracht IB'er Moeder & vader
5 (L) - Jongen - 6 jaar	Laag IQ Algehele ontwikkelings-achterstand Taalspraak SI problematiek (sensorische integratie)	logopedie	SO-school cluster 3	PO3002	Hoofd onderwijs en begeleiding Coördinator locatie Leerkracht IB'er Moeder
6 (A) - Jongen - 6 jaar	Ernstig slechtziend	AB vanuit Visio	Reguliere basisschool	PPO	Directeur Leerkracht IB'er Vader
7 (D) - Meisje - 10 jaar	ADHD Gedragsproblemen	Door medicatie en gedragsverbetering is terugplaatsing regulier mogelijk geworden	Reguliere basisschool	PPO	Directeur Leerkracht IB'er Moeder
8 (C) - Jongen - 10 jaar	PDD-NOS Niet zelfredzaam	AB	Reguliere basisschool	PO3002	Hoofd onderwijs en begeleiding Coördinator locatie Leerkracht IB'er Moeder
9 (L) - Jongen - 8 jaar	PDD-NOS Externaliserend gedrag (thuiszitter)	Eén-op-één begeleiding AB	SO- cluster 4	PPO	Leerkracht/assistent IB'er Moeder

VOORTGEZET ONDERWIJS					
1 (B) - Jongen - 14 jaar	NAH (niet aangeboren hersenafwijking) vanwege hersentumor	Mentor/coach Ab'er NAH	MAVO	RSV PVO Eindhoven	Orthopedagoog Zorgcoördinator Mentor/coach moeder
2 (Co.) - Jongen - 17 jaar	ADHD PDD-NOS	Persoonlijk begeleider (mentor) Begeleiding vanuit GGZ	VWO	Stad Groningen	Docent Mentor Teamleider portefeuille ondersteuning Zorgcoördinator Orthopedagoog vader
3 (M) - Jongen - 14 jaar	ASS-asperger Vermoeden van: Hoogbegaafd HSP (Hoog sensitief persoon)	Richtlijnen orthopedagogisch handelen Extern: HB begeleiding Woont in instelling: begeleiding op gedrag	VWO	Stad Groningen	Docent Mentor Teamleider portefeuille ondersteuning Zorgcoördinator Orthopedagoog Vader en moeder leerling
4 (V) - Meisje - 13 jaar	PDD-NOS	Persoonlijk begeleider (mentor) Coach vanuit SWV	HAVO/Atheneum	Stad Groningen	Docent Mentor Teamleider portefeuille ondersteuning Zorgcoördinator Orthopedagoog moeder
5 (A.) - Jongen - 15 jaar	ADD Ernstige dyslexie (thuiszitter)	Leerlingbegeleider Begeleiding vanuit kinder – en jeugdpsychiatrie	VSO	RSV PVO Eindhoven	Directeur Docent Leerlingbegeleider Moeder
6 (D.) - Jongen - 13 jaar	Autisme ADHD Laag IQ	Aangepast lesprogramma Klassenassistent voor individuele begeleiding	PRO	Stad Groningen	Zorgcoördinator Docent / mentor Moeder Leerling
7 (F.) - Jongen - 16 jaar	PDD-NOS Moeilijk te motiveren	Individuele coaching	HAVO	Stad Groningen	Docent Coach Leerling
8 (K.) - Jongen - 15 jaar	PDD-NOS ADD Dyslexie Faalangst	2-jarige opleiding voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte Studiebegeleiding RT training Weerbaarheid Creatieve therapie	VMBO-KB	Stad Groningen	Directeur Zorgcoördinator Docent / coach Vader Leerling
9 (N.) - Jongen - 15 jaar	PDD-NOS ADD Dyslexie Laag IQ	2-jarige opleiding voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte Coaching RT-schilderen	VMBO-BB LWOO	Stad Groningen	Directeur Zorgcoördinator Docent / coach Moeder Leerling
10 (K.) - Meisje - 15 jaar	Angststoornis verzuim	OPDC Individuele begeleiding	VMBO-KB	Stad Groningen	Begeleider OPDC
11 (R.) - Jongen - 14 jaar	PDD-NOS Niet zelfredezaam	OPDC Individuele begeleiding Begeleiding vanuit GGZ	VMBO-BB (LWOO)	Stad Groningen	Begeleider OPDC Docent

MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS					
1 (N) - Meisje - 26 jaar	Fibromyalgie	Mentor/coach Ab'er	MBO BOL3	Nvt	Opleidingsmanager Mentor Ab'er Student
2 (C) - Meisje - 20 jaar	Ernstig verzuim (geschorst)	Mentor/coach Ab'er	MBO BOL4	Nvt	Opleidingsmanager Mentor Ab'er
3 (M) - Meisje - 20 jaar	ADD dyslexie	Mentor/coach Ab'er	MBO BOL3	Nvt	Opleidingsmanager Mentor Ab'er Student
4 (K) - Jongen - 21 jaar	PDD-NOS autisme	Mentor/coach Ab'er	MBO BOL3	Nvt	Opleidingsmanager Mentor Ab'er Student
5 (R) - Jongen - 17 jaar	ADD Dyslexie	Mentor/coach Ab'er	MBO BBL2	Nvt	Opleidingsmanager Mentor Ab'er vader Student
6 (Z) - Jongen - 20 jaar	ADHD	Coaching theoretisch deel Coaching praktisch deel	MBO BOL 3	Nvt	Studentenbegeleider Docent
7 (L) - Jongen - 20 jaar	Dyslexie	Individuele begeleiding Studieklas	MBO BOL 4	Nvt	Mentor Leerlingbegeleider Leerling
8 (R) - Jongen - 20 jaar	Laagwerktemp (ooit diagnose ADHD)	SLB coaching Job coach (gemeente) werkbegeleiding	MBO BBL 2	Nvt	Medewerker Passend onderwijs Docent/mentor SLB coach Leerling
9 (S) - Jongen - 20 jaar	Asperger Vastgelopen in MZ	Studieklas Individuele coaching	MBO BOL 3	Nvt	Medewerker Passend onderwijs / SLB
10 (A) - Jongen - 17 jaar	Moeilijke thuissituatie (Voortijdig schoolverlater)	Onderzoek en advies voortijdig schoolverlaten	MBO BBL2	Nvt	Leerlingbegeleider REA Medewerker Passend onderwijs
11 (J) - Jongen - 17 jaar	Vermoeden van ADHD en ASS Gedragsproblemen in de groep Schoolverlater zonder diploma	Onderzoek en advies voortijdig schoolverlaten	MBO BOL 4	Nvt	Studieloopbaanbegeleider Medewerker Passend onderwijs Trajectbegeleider Leerling

Bijlage 3- Overzicht samenwerkingsverbanden

PO	Regio	Besturen	Verevening	Lln BOA	Lln SBAO	Lln SO
swv PO 3002 Roosendaal	Zuid	8	negatief	13.379	303	239
swv PPO Rotterdam	Midden	23	positief	49.315	1.070	1.064

VO	Regio	Besturen	Ver-evening	Lln vo	Lln LWOO	Lln PRO	Lln VSO
swv Groningen Stad	Noord	10	positief	15.452	830	516	299
swv Eindhoven Kempenland	Zuid	19	negatief	24.497	3.800	494	987

Mbo	Type	Deelnemers	Omvang	Typologie
ROC Nijmegen	ROC	8.222	klein	smal
ROC Horizon College	ROC	11.381	groot	smal

CED groep

educatieve diensten